ائل دیلی و ادبیاتی

۲۳

همکاران این شماره:

سردبیر: مصطفی رزاقی

انجوی شیرازی سید ابوالقاسم، بخشی ثریا، جواد دربندی، ذیحق علیرضا، رزاَقی محمد، رزّاقی مصطفی، کاظمی رضا، گۆنئیلی محمد حسین ، محمّد ثانی ایسماعیل، نصیری کاوس، نعمتی وقار،

حروف‌نگار: کاوس نصیری

بو سائئن ایچینده‌کی‌لـر-۲۳		صحیفه
یئرلی سؤزلر	ایسماعیل محمّد ثانی	
یئرلی سؤزلر	وقار نعمتی	
آتالار سؤزۆ	رضا کاظمی	
ایناناجلار	کاوس نصیری	
بایاتیلار (۱۰)	ثریا بخشی	
کۆچک ریضا (۲)	محمد رزاَقی	
آذربایئجاندا خیدیر نبی مراسیمی	سید ابوالقاسم انجوی شیرازی	
آشیق صنتیمیزین پارلاق اولدوزو اوستاد چنگیز مهدی پورلا موصاحیبه	حاجی هریسلی	
آشیق وْ آشیقلیق صنتینه بیر باخیش	جواد دربندی	
حاجیقوربان سلیمانی	لـله	
زنجان لهجه‌سی (۲)	مصطفی رزاقی	
بیر تزه خبر	کاوس نصیری	

یئرلی سؤزلر

توْپلایان: وقار نعمتی

قره‌داغ

آرخ آشان arx aşan داغئین ایکی اوجا یئرینین آراسئندا بیر آز آلچاق اولان یئر.

آلئقلاماق alıqlamaq راملاماق. گؤزۆنۆن اوْدونو آلئب راملاشدیرماق. (آلئق: کندیر).

آواج ائتمک avac etmək ایکی نفر تک اوْکوْزلوْ، اوْکوْزلرینی بیرلشدیره‌رکن هر گۆن بیرسی یئرلرینی اکمه‌سی.

ائشه‌نک eşənək یئرین ائشمه‌سیندن آتیلان توْرپاق.

اره‌زان-وره‌زان ərəzan- vərəzan قهر- قرات. توْکه-سئچه. (دوْغوزلار تایئنئ اره‌زان-وره‌زان ائله‌میشدیلر).

افکه‌له‌مک əfkələmək الله‌مک. الله‌ییب ازمک.

افیل- افیل افسه‌نمک əfil- əfil əfsənmək یوْمشاق تیتره‌مک (قوْیونلارئن قوْیروغو افیل- افیل افسه‌نیر).

اکه‌ره əkərə اکیلن یئر. اکین یئری. باخ: کیرده

الـه‌له‌مک ələləmək قوْوماق (ایتلر قوردو الـه‌دیلر).

قذائین قوْخوسونو آلاراق هوْسه گلیب آنجاق اوْنو یئمه‌میش قالماق، اوماق.

الـمه - جلمه ələmə- cələmə بیر - بیرینه قارئشمئش قوْهوم اقربا. (کند آداملارئ بیر- بیرلریله قیز آلئب وئردیکده بیر- بیریله تامام الـمه - جلـمه اوْلورلار.

انگزله‌مک əngəzləmək دؤیمک. دؤیۆجلمک.

انه‌جر ənəcər علیل، عئیبه‌جر.

انه‌شیز ənəşiz یوْخودان دوراراق ال- اۆزۆنۆ یوماmیش آدام.

انه‌میریک ənəmirik بالاسئ اوْلمایان حئیوان.

اوجارلاماق ucarlamaq سویئ ایستیفاده ائتمک. (اوْنا دا اۆز وئردیکده اوجارلاییر).

اوچقونماق uçqunmaq سئوینه‌رک قاناد آچیب آز قالا گؤیه اوچماق.

اوْسه‌مک əvsəmək بوغدانئ، دۆیۆنۆ سینی ده آتاراق آت- آشقالئنئ آییرماق. اوْوسه‌مک.

اۆگئی- اؤسگۆک ögey- ösgük اۆگئی.

اوموسوق اوْلماق umusuq olmaq بیر

پاللاماق pallamaq بیر شئیه توْخوناراق تعادۆلۆنۆ الدن وئرمک.

اوْه دورا dura əvə خاشـا، یوْنجا وْ یـا اوْتون اوْچۆنجۆ دفه بجریلیب بیچیلمه‌سی.

اوْه‌دیمـک əvədimək کۆنـدم سـیزجه اوزائیب یاتماق. اوْچوْن

هنز əhnəz آریق وْ ضعیف آداما وْ یا حئیوْان.

ایلفیتین ilfitin قیلیئنج کیمی کسرلی وْ ایتی.

بئکاوْ bekav حاضیرسیزلیق.

باشلی- باراتالی başlı- baratlı قطعی حالدا، یئرلی - دیبلی. (منیم آتیمی باشلی- باراتالی اوْغورلادیلار).

بشه bəşə شاخ- شاوال.

بـنـه‌مـک(بـنـلـه‌مـک) bənnələk (bənləmək) گؤز آلتی ائله‌مک. نیشان قوْیماق.

بیدیلدمک bidildəmək دوْداق آلتی دئیینمک.

بیر گره‌ن bir gərən بیر موْددت. (ممّدله من بیر گره‌ن دوْست ایدیک).

بیسک bisk سو دیرمانی‌نین پرینـدن توْره‌یه قدەر اوْلان میله. باخ: توْره.

پئشه‌دورا dura peşə یوْنجا، خاشا وْ یا اوتون ایکینجی دفه بجریلیب بیچلمه‌سی.

باغلاماق.

تۆسبۆر tüsbür کیمی، تک. (آلا تۆسبۆر. اوشاق تۆسبۆر).

پرپیلـه‌مـک pərpiləmək قیناماق، دانلاماق.

پـرچیم pərçim پناهنـده. (کهلیکلـر قارتالین الینـدن قـارا تیکانا پـرچیم اوْلدولار).

پره‌کار pərəkar سولو یئر، آران یئر.

پستاه pəstah ادا. (ئئنه ده ۱ستاه چیخاردیرسان).

پشورو pəşuru گیردکانلاری چیرییب یئغدیقدان سوْنرا گئدیب اوْنون دیبینی یوْخلاییب یئرده قالانینی یئغیب الده ائتمک.

پۆسۆنتۆله‌مه püsüntüləmək یئلین قاری بوراراق آدامین اوز- گؤزۆنه چیرپماسی

پیرچیمک pirçimək خسته حال بوْزوْشوْب بیر یئره ییغیلماق.

پیشیرقان pişirqan سوْرتوْلمه نتیجه‌سینده آیاق بارماقلارین آراسی ها بئله قوْلتوغون بیشمه‌سی، یارالانماسی.

تشا təşa هوس، آرزو. (اوْ آشیق اوْلماق تشاسیندادی. اوْنون تشاسینا باخ).

تلکه tələkə اینک دوْغاندان سوْنرا ایلک سوْدوْندن بیشیریلن ییمک.

تورشاقلاماق turşaqlamaq آتین قابـاق قوْللارینی یاخین فاصیله‌ده بیر - بیرینه

تیلـه‌مک tiləmək بیرینی آلدادیب دیرسیز بیر شئیی اوْنا باها قیمته ساتماق.

جانتاراق cantaraq چوْخ ییکه آدام.

تؤسه (تیسا) tösə (tısa) گؤده بوْی
خیردا وْ یومرو آدام.
توشچول tuşçul توش وْوران. داشی،
اوْخو یا گوْلله‌نی توش آتان.
توْلوْنگوْ tülüngü الینه دوْشه‌نی
اوْغورلایان.
توْلوْک (توْلوْنگ) tülük(tülüng)
زیرنگ، بیلیجی.
توْلکوْ توْیو tülkü toyu الکی، یالانچی
یاغیش.
توْوره təvərə دییرمانین اوْست داشینا
ایلیشن خالیص پوْلاد جینسیندن اوْلان بیر
آلت کی، دیْرمانیْ پرین وْ بیسکین
وْاسیطه‌سی ایله ایشه سالار. دن آز گلنده
دییرمان سوْرعتله ایشله‌ر. بونا قاتیرلاما
دئیه‌رلر. دیْرمان قاتیرلایاندا اوْست داش
آتیلیب دوْشر وْ توْوره یئریندن چیخار
دییرمان یاتار. اوْدور کی، تئز عصبی‌لشیب
تئز اؤزوْندن اوْلان آداما دئیه‌رلر «توْوره‌دن
اوْلوب».
تهنه təhnə چوْرک یئیغماق اوْچوْن
اؤزه‌ل تئشت.
تیزیخماق tızıxmaq قئیری عادی
اوْلاراق بیردن بیره قاچماق.
یامانمیش بزه‌کلی پارچا.
دره‌به dərəbə ائیوانین یا سکی‌نین
قاباغینا وْوورولان نرده، بارماقلیق.
دژ قالماق dəj qalmaq ال دیمز قالماق.
بوْتوْوْ قالماق.

جوْلوْس cülüs هوْجوم.
جیلیتمک cilitmək ۱) آزماق، جاشماق.
۲) اؤزوْندن چیخماق،
جیئیخدیرماق cınıxdırmaq
اوْرکوْتمک.
جیهنله‌مک cihnələmək دلی جه‌سینه
چیغیرماق.
چئشمه çeşmə ائوده یا مسجیدده هر
ایکی سوْتونون آراسی.
چالغی – وْلغی çalğı- vəlği بیری‌سینه
قفیل قوْناق گلنده ال– آیاغینی داغیتماق.
چوْنگوْمک çöngümək ایتین
اوْتورماغی، چوْمبه‌لمک.
چیخ– چئوْیر çıx-çevir آلت– اوْست.
(زمی‌نی دوْغوزلار چیخ–چئوْیر ائدیبلر).
چیلدیرماق çıldırmaq سؤزوْ ایهام وْ
ایشاره ایله بیرینه آنلاتماق.سئزدیرمک.
چینقیماق çınqimaq قورد کیمی
جومماق هوْجوم ائتمک.
دابان قیرما daban qırma دورمادان
بیرینین آردینجا یوْروْمک.
داوْلا (دوْولا) davla (dovla) کهلیک
یا باشقا قوشلاریْ آلدادیب اوْولاماق
اوْچوْن ایکی مئتیر بوْیدا بیر چرچیوه‌یه
اوتانمازجاسینا. (منیم اوْز یانیمدا اوْ سوْزوْ
دئدی. آما ایندی دینگه– قیرمیزی داتیر).
زوْگوْرد zügürd وْیران، یئخیلمیش بینا.
(دوْغوزلار باغچانیْ زوْگوْرد
قوْیموشدولار).

دوروببا durubba پینجین توْستوْ چیٔخان لوْلەسی.

دوْریکمک dəvrikmək شوْبهەلەنەرەک داوْرانماق.

دوْشیمک dəvşimək آستا- آستا یئمک.

دؤل بورنو döl burnu دوْغان حئیوانین بالاسینیٔ گتیردیکده چوْبانا وئریلن انعام.

دهمرلەمک dəhmərləmək بیریسینی تحریک ائدەرک بیر ایشی گؤرمەیه تشویق ائتمک.

دیر- دینگه dir- dingə گوْز-گوْرەتی، عیٔانی. (دئدییی سؤزوْ دیر-دینگه داتیر).

دیشلان dişlan آرا بیر دیشلری دوْشموْش آدام.

دیٔغا dığa بوْوجک، پیٔس پیٔسا.

دیمبیزلەمک dimbizləmək بیرایشدن پشیمان اوْلوب یئرسیز باهانا گتیرمک و ایشی پوْزماق. (اوْنون ائوینی یوْز میلیوْنا کسیشمیشدیک ائو باهالاشدیٔغینا گؤره ایندی دیمبیزلەییر).

دینگه- قیٔرمیٔزیٔ dingə-qırmızı

باروت یئغماق اوْچوْن اوْزل قاب.

قاپالاق qapalaq قاپیٔچا. کیچیک قاپیٔ.

قاتیٔرلاما qatırlama دن آز گلندە دیٔرمانیٔن سوْرعتله ایشلەمەسی. دیٔرمان قاتیٔرلایاندا اوْست داش آتیلیب دوْشر و توْەرە یئریندن چیٔخار دیٔرمان یاتار. (ضرب

زیم به زیم zim bə zim آغیٔزیٔنا کیمی دوْلو،

ساملاماق samghmaq اوْلچوْب بیچمک، آراشدیٔرماق.

سایتال saytal ایری وگؤزه گلن.

سەرەدر ائتمک sərədər etmək گؤجوْنن بیر شئیی گؤرمک.

سؤلنگی sülәngi سوْلن

سوْموْیوْ سانجماق sümüyü sancmaq حیس ائلەمک، دویماق.

سیٔپیٔریٔخماق sıpırıxmaq بیردن بیرە گؤتوْرولمک.

سینجالمیٔش sincalmış سارالمیٔش، آریٔقلامیٔش.

شاپاتا şapata تام، بوْتوْو. (الیم شاپاتا یارادیٔ).

شیربەلەمک şirbələmək بودارلاییب داغیٔتماق. (قوردلار قوْیونو شیربەلەییب یئدیلر).

شیرگین şirgin یاغیٔشین قالیٔن و آستاآستا یاغماسیٔ. (یاغیٔش شیرگین یاغیٔردیٔ).

قابلیٔق (قوْولوق) qablıq(qovluq) چکینمک، حیا ائتمک.

قیٔنقیٔتماق qınqıtmaq اکمک، بیرشئیی گیزلینجه اوْغورلاماق.

قیٔنقیٔماق qınqımaq دوْم- دوْز حرکتسیز اوْتورماق.

کاغ kağ کوْرپه دامیٔ.

ۆلمثل: قاتیرلایان آدام کاسیئبلیئغا تئز دۆشر). باخ: تۏره.

قارا یئللی‌یه گؤتۆرمک qara yelliyə götürmək قۏوماق.

قارا دابان qara daban بیر ایشین باشلائیشئندا اۏرادا تاپیلماسیئ ایشین پۏزولماسیئنا سبب اۏلان آدام. نحس، آیاغیئ دۆشۆشمه‌یین.

قامارئماق qamarımaq تۏپلانماق، یئغیئلماق.

قام- قالاق qam-qalaq دۏغرائیب کسیلن آغاجیئن تلشه و خئیر- خئیرداسیئ.

قانیئ شیرین qanı şirin اۆره‌یه یاتان خۏشا گلن قانیئ ایستی آدام.

قدداملاماق qəddamlamaq داردان آسیئب اؤلدۆرمک، ائعدام ائتمک.

قدیز قالماق qədiz qalmaq عاجیز قالماق.

قشمرلنمک qəşmərlənmək بزه‌کله‌نیب اؤزۆنۆ تومارلاماق.

قیمچیئنماق qımçınmaq اوتانماق،

گۏه‌ج gəvəc اۏوۏرد.

گۏه‌جک gəvəcək اۏوۏرد، باخ: گۏه‌ج

گۏه‌زکله‌مک gəvəzəkləmək سفئه- سفئه دائیشماق.

گۏه‌له‌مک gəvələmək بیر شئیئی تله‌سه- تله‌سه سۆپۆرله‌ییب یئمک.

لته‌جین lətəcin چییریتمه، ایئرنج آدام.

لخشک ləxşək لاق، بۏش.

کالواۏزلار kalvazlar پاییزیئن سۏن اۏن یئددی گۆنۆ و قیشیئن ایلک اۏن یئددی گۆنۆ.

کالواۏز یئلی kalvaz yeli کالواۏزلاردا اسن یئل. هانسیئ طرفدن اسمه‌یی بیلینمه‌ین سانکی گؤی‌دن و هر طرفدن اسن یئل.

کاۏ kav حاضیئر.

کاها kaha ماغارا. داش و قایا یاریئغیئ، کؤهۆل.

کتیل kətil آغاجیئن دامدان ائشیئیه چیئخان طرفی.

کۆدۆرۆ باغلاماق küdürü bağlamaq داغدان اوچماق. اۆز آشاغیئ قاچاراق اؤزۆنۆ ساخلایا بیلمه‌مک.

کۆپلۆ küplü یۏغون، کۏبوت.

کؤشکه‌له‌مک köşkələmək بامبالاماق. یاواۏانلیئغیئ چوۏخ- چوۏخ چؤره‌ک آراسیئنا قۏیوب یئمک.

کیرده kirdə اکیلمه‌میش یئر. باخ: اکه‌ره

گمیرچک gəmirçək قۆضروف

میمه‌لمیش miməlmiş کیریمیش. اؤزۆنه قیسیئلاراق قالمیئش. بیر یئره بۆزۆشمۆش.

واۏیا vaya وفا. (واۏیاسیئ یۏخدور).

هئرآغاج herağac کؤرپه‌نین عکسی.

هئلله‌نمک hellənmək دئغیئرلانماق.

هؤککه سر hökkə sər اکین اکنده اؤکۆزلری هئسله‌ییب دؤندردیین یئر.

ماریٔت- ماریٔت باخماق marıt-marıt
گؤزؤنۆ زیللەیەرەک باخماق. baxmaq
مازاتا میندیرمک mindirmək mazata
قیێمتیندن داها آرتیق قیێمتلندیرمک. چوْخ بۆیۆتمک.
مخره məxrə خاراب.
مکەجین məkəcin دوْغوز بالاسیٔ.
میٔلقیٔ mılqı کاراتادا اوْلدوغو کیمی قاباقدان دۆز وْورولان یومورۆق،
میمار mimar توْپال.
میمەلق mimələq ال آیاقسیٔز. چلیم سیز. باجاریٔقسیٔز. مایٔماق.
یئلکەلشمک yelkələşmək ایکی آروْادئین بیر- بیری ایله توتوشماسیٔ.
یالاق yalaq اوْلۆ یوْیولان یئر. (سیزی بیر یالاغا یۆیولاسیٔز).
یان- یؤنگ yan- yöng ایشلری دۆزەلدیب یئر به یئر ائتمک.

يئرلی سؤزلر

هئریز

توْپلايان: ایسماعیل محمّد ثانی
«ممّدلی»۱۳۸۰

هئریزheriz شرقی آذربايجانئن مرکزی
تبریزین ۸۰ کیلومئتر شرقینده يئرلشیر.

×××

آرات arat سوْروْلموْش زمی.
آغ‌گؤز ağ göz قوْرخاق، قئيرت‌سیز.
ائوْجیمک evcimək نارئن شئيی‌لری
يئردن بیر– بیر يئغماق.
اره‌میک ərəmik دوْغمايان آروْاد.
ازازیل əzazil ظالیم آدام، اذيیّت وئره‌ن.
ال داشئ əl daşı تاخئيل دارتماق اوْچوْن
ال دییرمانئ.
الینه وه توْشمک əlinə vəh tüşmək
ایمکان تاپماق.
او ur بوْيون و يا بوْغازدا اوْلان شیش.
اوشاقلئق uşaqlıq قادئنلارئن قارنئندا
تمه‌سیک آنلاماق təməsik anlamaq
اوشاق اوْلان عوْضوْ.
بارانتاي barantay موْساوی، چکیسی
بیر.
بنايئن bənayın قبیرین اوْستوْنه قوْيولان
ياستئ داش.پئش‌کش چکمک peşkəş
çəkmək مخصوص مراسیم و سؤزلرله
کرگه‌يه گلن آداما شئعر اوْخويوب اوْندان
بیر زاد آلماق.
پته‌نه pətənə توْيوغون قارنئنداکئ
داشلئق.
پرت اوْلماق pərt olmaq اینجیمک،
ناراحات اوْلماق.
تره‌توْشمه‌ک tərə tüşmək حئيوانئن
قار آلتئندان چئخمئش تزه اوْتو يئيیب
خسته‌لنمه‌سی.
چیلله کسدیرمک çillə kəsirmək

دادئیٔ بیلمک، فایٔدالانماق.

تؤره törə تؤیلاردا رنگلی کاغیٔذلارلا بزه‌دیلمیش چاخیٔر تیکان کوٌلو.

تـؤره‌لـی törəli یٔاراشـیٔقلـیٔ، دیٔـه‌رلـی، موٌناسیب.

توٌمتوٌنمک tümtünmək اوٌیـان بویـان گئـدیب ایـستـه‌نـیلن ایـشی یٔرینـه قوٌیـا بیلمه‌مک.

توٌهلوٌم töhlüm کیشی سویو، منی.

تیمیگـی timigi قـیٔزماق qızmaq عصبانی اوٌلماق.

تیمیـک timik اوج، بارمـاغیٔن وٌ یـا بیچاغیٔن اوجو.

جوٌ co جرگه

چئشنی çeşni خالیٔ (قالیٔ) نقشه‌سی.

چالاسیٔ çalası قاتیٔق چالماق اوٌچوٌن سوٌده وٌورولان مایٔالیٔق.

چکـه çəkə پیلـوٌو سـوٌزمک اوٌچـوٌن آغاجدان توٌخونموش آلت.

چکیشمک çəkişmək ۱- آریٔقلاماق ۲- مرج باغلاماق، شرطلشمک.

چیلله تؤکمک çillə tökmək دوٌغمایٔان آرواٌدیٔن باشیٔنا نوٌودان دان داوا-دووا تؤکمک.

قاسیٔق qasıq قاریٔنیٔن لاپ آلت حیصه‌سی.

چیلله تؤکمک.

چینزیر çinzir یٔاغلیٔ بیر زادیٔن یٔاتیٔق ایٔیی.

چییٔین قاپماق çiyin qapmaq قودورماق.

خنگر xəngər اختـه، داشاغیٔ چیٔخاریٔلمیٔش آدام.

دالازلاشماق dalazlaşmaq سؤزله بیر-بیرینی سانجماق.

دیٔخجالاماق dıxcalamaq ،پالتار یٔوٌیاندا اوٌنو اوٌغوشدورماق.

دیٔرناقسیٔز dırnaqsız نامرد آدام.

دین-دینله‌مک din-dinləmək باییٔرامدا قاپیٔ دالیٔندا دوروب ایچریده دانیٔشانلارا قولاق آسماق.

سئیله‌مک seyləmək ایکی قاب وٌ سودان ایستیفاده ائده‌رک بو قابدان اوٌ قابا توٌکمکله تاخیٔلا قاریٔشمیٔش ناریٔن داشلاریٔ آییٔرماق.

ساسیٔق sasıq قوٌخموش تره‌وٌزین ایٔیی.

شوٌشوٌن şüşün پنیر یا یٔاغ یٔیٔغماق اوٌچوٌن ساخسیٔ قاب.

شومار sumar صاف

قاریٔن آلتیٔ qarın altı یٔاراماز آدام.

هدیک لنمک hədiklənmək قیٔرجانماق، ازیلمک.

قـرەلـەمـک qərələmək بیـر شخـصی نظـارت آلتینـدا سـاخلاییب عئیـبلرینـی ایزلەمک.

قرەلەمک qərələmək سـیلمک، یـازئنئ پوْزماق.

قودا quda قایناتا

قوْیو qoyu قلیظ مایئع.

کرتمــک kərtmək دوْشـــمنی آرادان گؤتورمک، آشئق اوْیونوندا آشئغئ خـاص مهارتله ووروب دؤندەرمک.

کرگه kərgə محـصولو دریلمکـده اوْلان زمی.

کروْوْشـان kərovşan آغـاجئ داللامـاق اوْچوْن اوجوندا اوْراق شکلینده دمیر اوْلان اوزون آغاج.

لؤپۆک löpük نازیک وْ صاف داش.

مـۆزوْەره müzvərə اعـلا یـئمکـلـر وْ مئیوْەلر.

واْیـا قــئلماق vaya qılmaq فایـدا وئرمک.

هدیک hədik بیشمیش بوغدا

هک hək دوْغاندا قادئنئن وئردیئی گوْج.

یـــئنجیمک yencimək تـــرەلـــری دوْغرایاندا اوْنلارئ حددن آرتـئق ازمـک وْ سویئونو چئخارماق.

یازماق yazmaq چئرتماق، بیچاقلاماق.

یاغلوْ yağlo اوْکـوْز بوینوزونـون ایچینـه قـــویئروق قوْیـــوب کرگـــەده اوْراقلارئ ایتیلتمکده ایستیفاده اوْلان جاهاز.

یانچئ: yançı چوْبانئئن کوْمکچیسی.

یوْلوخلامـاق yoluxlamaq دوْغمــوش آرواْددان عیاْدت ائتمک.

آتالار سؤزۆ

اردبیل ۆ هنده ورینده

ترتیب ائدن: رضا کاظمی

توْپلاياْنلار: حسن فیضی، نوروزعلی فیضی، رضا کاظمی، محمودمهدوی، کاظم نظری بقا

– هـ–

–هارایٛ گره ائلـدن چێخـا./ هـارایٛ گـرک ائلدن چێخا.

–هـاردان قێرسـوْن قوْشـونناندی./ هـاردان قێرسان قوْشونداندئ.

–هامـاردا یٸرییٸـه بیلمئـیٛ، ئاماجـدا شـئیللئغ آتئـیٛ./ هامـاردا یٸرییٸـه بیلمیـر، ئاماجـدا شئیللاق آتێر.

–هامئنی قاپوندا گؤر./ هامئنئ قاپئندا گؤر.

–هامئنی قورت یٸدی منیم کیمی باراتاسـی داغئیلان اوْلمادی./ هامئنئ قورد یٸدی منـیم کیمی باراتاسئ داغئیلان

–هامیٸا میٸوْ، منه ده میٸوْ./ هامئیٸا میٸوْ، منـه ده میٸوْ.

–هـــایٛ باجـــادان گلیـــنجخ، داد قاپئیـــدان چێخار./ هایٛ باجادان گلینجه، داد قاپئیـدان چێخار. اوْلمادئ.

–هامئنی لئیٛ وٸرئیب آنجاخ بیزیم کیمی تـوٚکی تؤکـوٚلن اوْلمئییـب./ هـامئنئ لئـیٛ وٚوروب آنجاق بیزیم کیمی توٚکـوٚ تؤکـوٚلن

–هامیٸا میٸوْ، منه ده میٸوْ./ هامئیٸا میٸوْ، منه ده میٸوْ.

–هـــایٛ باجـــادان گلیـــنجخ، داد قاپئیـــدان چێخار./ هایٛ باجادان گلینجه، داد قاپئیدان چێخار.

–هاٸنان گلن، هویٸنان گئدر./ هـاٸلا گلـن، هویٸلا گئدر.

–هـئش گؤروٚبـسن یٸرییٸـه داش./ هـئچ گؤروٚبسن یٸرییٸه داش.

–هئش واٚخت بو گؤزدن اوْ گـؤزه ایـشئغ یٸوْخدی./ هئچ واٚخت بو گؤزدن اوْ گـؤزه ایشئیق یٸوْخدو.

–هر آشـئغئن بیربیرینـهدورانـی واٚر./ هـر آشئغئن بیر دورانئ واٚر.

–هـر آنقئرانـا آخئـر چکـسؤن، گئـدیب چێخـار ایـصفاهانا./ هـر آنقئرانـا آخـور چکسن، گئدیب چێخار ایصفاهانا.

–هر اوْت اؤز کؤکی اوٚسته بیتر./ هر اوْت اؤز کؤکوٚ اوٚسته بیتر.

–هـر اوْخییٸـان مـوْللا نـصرالدین، هـر

اوْلماییب.

موْلانصرالدین، هر قاتیرچیٔ پناه اوْلماز.

–هر داشین آلتینان ناله گلئیْ./ هر داشین آلتیندان ناله گلیر.

–هر سؤزه بی کؤینه گئیدیرمه./ هر سؤزه بیر کؤینک گئیدیرمه.

–هر قوش اؤز قوروهینن اوچار./ هر قوش اؤز قوروهیلا اوچار.

–هر گؤزه‌لین بی عئیبی واْر./ هر گؤزه‌لین بیر عئیبی واْر.–هر ندن باش چکن، هر نه‌یی بیلر.

–هر ندن یاماان، گؤز آغرئسی، ائوْلادئن پیسی./ هر ندن یامان، گؤز آغرئسئ، ائوْلادئن پیسی.

–هر نه اوْلئیْ اوْلسون، آنجاخ خشه دوْلسون./ هر نه اوْلور اوْلسون، آنجاق خشه (اوْت) دوْلسون.

–هر نه‌یی جاواْنلئیخدا قازان./ هر نه‌یی جاواْنلئیقدا قازان.

–هله بورئینا ایشه‌مئیبدی./ هله بورنونا ایشه‌مه‌ییبدیر.

–همیشه قوْنشونون پاخیلی یوْل اوْسته اوْتورار. همیشه قوْنشونون پاخیلئ یوْل اوْسته اوْتورار.

قاتیرچی پناه اوْلماز./ هر اوْخویان

–هودوم گل، قاب – قاشئغی یودوم گل.
هودوم گل، قاب – قاشئغئ یودوم گل.

– یٰ –

–یاتما تولکی دالداسئندا، قوْیْ یئسون اسلان سنی./ یاتما توْلکوْ دالداسئندا، قوْیْ یئسین آسلان سنی.

–یاتماخنان ساوْالاننان اوْزوْم گلیب آغزویا توْشمز./ یاتماقلا ساوْالاندان اوْزوْم گلیب آغزئنا دوْشمز.

–یاخاما قئیئخ ساشمئیئیسان کی./ یاخاما قئغ ساچمایئیسان کی.

–یاخچی گوْنده کؤمه چوْخ، یامان گوْنده هئش کس یوْخ./ یاخشئ گوْنده کؤمک چوْخ، یامان گوْنده هئچ کس یوْخ.

–یاخچیلئخ ایتمز./ یاخشئلئق ایتمز.

ایناانجلار

منبع اینترنت

کوٚچوٚرن: کاوس نصیری

– آتاسئنا اوْخشایان قیز خوْشبخت اوْلار.
– آت تنگیکیب یوْل گئتمیرسه، دئمه‌لی قضا گؤزله‌ییر.
– آتیٔ ساتاندا یوٚیٔن وْ نوْختاسئنیٔ وئرمزلر.
– آخشام ائوْ سؤپوٚرمزلر کی، ائوْین روزوسو گئدر.
– آخشام گوٚزگوٚیه باخمازلار.
– آخشام یئره ایستی سو آتمازلار.
– آخئر چرشنبه گئجه‌سی پیس دانئشماق اوْلماز. بو گئجه آدامئن هر عملی، داوْرانئشیٔ دییشیر.
– آخئر چرشنبه گوٚنوٚ وْ یاخود بایرام آخشامیٔ کوٚسوٚلوْ اوْلسان، یئددی ایل بارئشمازسان.
– آدامئن بوْغازیٔ گؤیئنه‌یئنده پایْ یئیه‌رلر.
– آناسیٔ، قیزیٔ وْ اؤزوٚ دول اوْلان قادیٔنئن ماشاسئنیٔ وْ اوْجاق داشئنیٔ سویا سالسان یاغئش یاغار.
– آیاغا سوٚپوٚرگه دیئنده ائوْه داعوا دوٚشر.
– آیاغیٔئین آلتیٔ قاشئناندا سفره چئخمالیٔ
– ائوْه یاراسا گیرنده اوْنو اؤلدوٚررلر.

اوْلارسان.
– آیاغیٔنئین باش بارماغیٔ بؤیوٚک اوْلان آدامئن بختی آچئق اوْلار.
– آیا قارشیٔ گرنشه‌نین ساغلاملئغیٔ اوْلماز.
– آیاق‌قابئلارئن قاپئدا بیر-بیریندن آرالیٔ دایانئبسا، دئمه‌لی عزیز آداملارئندان آیریٔ دوٚشرسن.
– آیْ اوٚچ گؤنلوٚک اوْلاندا بوداق بودانماز، آغاج کسیلمز، توْخوم سپیلمز.
– آیْ ایشئغیٔ دوْشن قاپیٔنئن اوٚستوٚنه
– چیرکلی سو آتان آدامئن آخئریٔ یاخشیٔ اوْلماز.
– آیْ توتولاندا توٚفنگ آتارلار.
– آیْ چئخاندا اوْنو گؤره‌نین ایشی اوغورلو اوْلار.
– آیئیٔ بارماقلا گؤسترمزلر.
– ائحسان حئیوانیٔنئن کلله- پاچاسئنیٔ اؤلوٚ صاحیبی یئمز.
– ائوْدن باشقا یئره گوٚل وئرمزلر.
– ائوْده سئنئق قاب ساخلامازلار.
دوْغولان اوشاق وئلدی زینا اوْلار.

– اوْغورلوق پولو کبینلی آروادا وئرسن، آرواد کبیندن دۆشر. – اوْغورلوق توْخوم بار وئرمز. – اؤلن آدام آغئر جان وئرنده سینه‌سینه گۆزگۆ قوْیارلار. – اؤلن آدام گئج جان وئرنده الینه توْرپاق و یا داش قوْیارلار. – اؤزگه ائوین قاپئسئیلا دئرناق توتما، گؤزله‌مه‌دیین پیس حادیثه اوْلار. – اؤلۆدن دانئشئلاندا آسقئران آدامئن کۆره‌یینه ال ۆورارلار. – اؤلۆسۆدۆشن یئددی گۆن باشئنئ یوماز. – اؤلۆسۆ دۆشن یئددی گۆن ساچئنئ قئرخدئرماز. – اؤلو قالدئرئلان یئری تئز سۆپۆرمزلر کی، تزه‌دن پیس حادیثه اوْلماسئن. – اوْو اتیندن قئرخلئ آروادا وئرمزلر. Section ۱،۰۱ – اوْوجونون ایچی قاشئناندا پول گلر. – اوْوون باشئنئ کسمه‌سه‌ن ده اتی حالال اوْلار. – ایت اولاماسی خئیر گتیرمز. – ایت اولایاندا اوْنا چارئق آتارلار. – ایت یایلاقدا لهله‌ینده دوْلو دۆشر. – ایت کلله‌سی آسئلمئش حیط بدنظردن قوْرونار.		– ائوی بیری سۆپۆرنده یارئمچئق قالارسا باشقاسئ سۆپۆرمز، یوْخسا بیرینجی سۆپۆرمه‌یه باشلایانئن عؤمرۆ یارئمچئق قالار. – ائوی سۆپۆرنده آیاغئنا سۆپۆرگه دیسه، سؤزۆن اؤتمز. – اری چوْخ ایسته‌ین آروادئن پالتارئ تیکیلن زامان ساپ تئز– تئز قئرئلار. – اگر قئزئن آیاغئنئن باش بارماغئ اوْ بیری بارماقلارئندان بؤیۆک اوْلسا، دئمه‌لی اره گئدندن سوْنرا اری‌نین هر بیر سؤزۆنه ایطاعت ائده‌جک‌دیر. ایکینجی بارماغئ بؤیۆک اوْلسا قئز اری‌نین اۆستۆنده حؤکمران اوْلاجاق. – اگر یاخشئ یوخو گؤرمۆشسن‌سه اوْنو دانئشماق اوْلماز. چوْنکی دانئشدئقدا یوخو یئرینه یئتمز. – انجیر آغاجئ آلتئندا یاتمازلار. – انجیر آغاجئنئ کسمزلر. – انجیر آغاجئنئن اوْدونو یاندئران خئییر تاپماز. – انجیری بودامازلار. – اوْجاق یاناندا سسله‌نیرسه، دئمک کیمسه سؤزۆنۆ دانئشئر. – اوْدونو بینادا ساخلامازلار. – اوْغورلوق پولو حامیله قادئنا وئرسن،
– باشلار توْققوشوندا یئره توْپۆرۆب دئیه‌رلر: «باشئما کئچل دۆشمه‌سین».		– ایتی نوْختاسئیئنان وئرمزلر. – ایستی‌اوْت داغئلاندا داعوا دۆشر.

- ایلاندان دائیـشئیلاندا اوْره‌یینـده نـه آرزو توتسان اوْنا قوْووْشارسان.
- ایلغـئین آغـاجئ ایلـه کیمـی وورسـان خسته‌لنر.
- ایلین آخئر چرشنبه‌سینده تئـزدن اوْزوْنـوْ آخار سو ایله یوْیان گؤزل‌لشر.
- ایلین آخئر چرشنبه‌سـینده قـولاق فالئنـا چئخارلار.
- ائینیـنده پالتـار تیکنـده آغزئنـا بیـر ایـپ گؤتوْر کی، شره دوْشمه‌یه‌سن.
- ائینده پالتار تیکمزلر، شره دوْشرسن.
- ایکی قیز داۤیاۤیبـسا اوْنلارئـن آراسـئندان کئچمه، شره دوْشرسن.
- بازار ائرته‌سی آغئر گوْن حئساب ائدیلیر.
- باشقاسـئندان سـوْغان آلدئقـدا اوْنـو الـه گؤتوْرمزلر، اته‌یه قوْیارلار.
- باشـــماغئ قاییرتـــدئرماغا جـــوْت وئررلر، تک وئرسن ارین (یا آروْادئن) اؤلر.
- باشماغئ وْ آیاقاۤبئنئ اوْست–اوْسته قوْیسان، یا آغزئ آشـاغئ چئوْیریلیـب یاتسان ضرر چکرسن.
- بالتـانئ آغــزئ یوخــارئ قوْیــسان یاغئش یاغار.
- بایرام آخشامئ ایلک دفـه‌کـیم ائـوه گلرسه اوْندان بیر سؤز سوْروشـورلار، اگر جاواۤبئ سنی قانئع ائدرسه دئمه‌لی، تزه ایلین اوغورلو اوْلاجاق، اگـر قـانئع ائتمزسه ایلین اوغورسوز اوْلاجاق.

بایاتیلار (۱۰)

توْپلایان : ثریا بخشی

زنجان

عزیزیم کاسا دوْلماز
مرد الی کاساد اوْلماز
یۆز نامردین چؤره‌یین
دوْغراسان کاسا دوْلماز

چایٔ قیراغیٔ بیچیلمز
سویو درین گئچیلمز
بیر جاندان ، بیرده یاردان
شیرینلیکدن گئچیلمز

اینگیلیس ایمانسیٔز
ایتالیا قورانسیٔز
بیزه اینه وئرمه‌سه
بیز قالاریٔق تومانسیٔز

گلیردیم یاواش یاواش
آیاغیٔما گلدی داش
سندن منه یار اوْلماز
گل اوْلاق باجی قارداش

قیٔزیل اینه ساپلانماز
آتارام اوْدا یانماز
دیٔسم باشیٔم آغریٔییٔر
یاد اوغلودور ایناماز

سو درین‌دی گئچیلمز
بولانلیٔقدیٔ ایچیلمز
دئییرله یاریٔندان گئچ
یار شیریندی گئچیلمز

دامدان داما دامیٔمیٔز
قوْشادیٔر ائیوانیٔمیٔز
سن اوْردان گل، من بوردان
کؤر اوْلسون دوشمانیٔمیٔز
باشیٔندا گؤمۆش سانجاق

عزیزیم بولاریٔمیٔش
ایچمه‌لی سولاریٔمیٔش
عئزرائیلیٔن آدیٔ پیس
جان آلان یوْللاریٔمیٔش
توت آغاجیٔندا یارپاق

گئدیردی بیر یٛار آنجاق
دئدیم بو اوجا بوْیۇ یٛار
گؤرەن منیم اوْلاجاق

قیٛزیل اۆزۆک دار بارماق
سؤزلرین بال، دیل قائماق
سئوگی‌لرین حاققیٛ‌دئیر
کؤنۆل تاپشیٛریٛب آلماق

قالادان اندیم آنجاق
باشیٛمدان ساریٛ سانجاق
نه قیٛز اوْلدوم، نه گلین!
اوْدلارا یٛاندیم آنجاق

قیٛزیل اۆزۆک دار بارماق
اؤیرەنیرم تار چالماق
منیم نه وٛاختیٛم ایدی
بوْشانیٛب ائوْده قالماق

آلمالار بوداق بوداق
یٛاراندیٛق بیز، قم اوتاق
نئیٛله‌میشدیم، کؤسمۆسن؟
نه ائیٛله‌یٛیم باریٛشاق

توتو وٛار بارماق، بارماق
یٛالاندیٛ یٛاردان دوْیماق
آغیٛز سۆت، دوْداق قائماق

دووٛار اۆستۆ پیٛتیٛراق
قیٛزلار گلین اوْتوراق
اوْتورماقدان نه چیٛخار؟
گلین اوْلاق قورتولاق

من یٛاریٛ گؤردۆم بایٛاق
الینده ساریٛ داراق
قاچدیٛم توتا بیلمەدیم
سیٛناسان بئله آیٛاق

توت آغاجیٛ پیٛتیٛراق
چادیٛر چالاق اوْتوراق
بیرین سن دئه، بیرین من
قوْیۇ بو قمدن قورتولاق

آبیٛ پاچیٛن، گوی داراق
یاریمی گوردوم بایاق
قاچدیم چاتا بیلمەدیم
سینایدی بئله آیاق

آردیٛ وار

کؤچک ریضا (۲)

ناغیل دئیێن: آشیق عزّت عزیزی(۱)

ناوار وئرن: آشیق ایسلام مرادلو

ناغیل یازان: محمد رزاَقی

یازما تاریخی: ۱۳۸۳/۷/۱۹ زنگان

ناوارا دئییلن تاریخ: ۷۶- ۱۳۷۵

ریضا اؤز- اؤزۆنه دئدی «گلدیک ساز آلاق آمما الیمیزه ایش وئردیک». اوْیانـدا دا هامیٔ ریضانیٔ آختارئر. گؤرەک ریضا نه دئیێر:

کریم‌دیر، قدیم‌دیر، الله اکبر   آدم-ی گۆناهکار در روز-ی محشر
صلوات بر جمال-ی پاک-ی پئیمبر   اوْ دا واجیباتدان شریف‌دیر شریف
اۆصول-ی دین بئش‌دیر گل ائیلەیک یاد   نبی‌لر خاتمی «مصطفی» دیلشاد
دؤردۆنجۆ ایمامت، بئشینجی معاد   آخئریٔ سلام‌دئیر ردیف‌دیر ردیف
اۆصول-ی دین بئشدیر، ازبر ائیلرسن   وۆضو آلیب «قل هو الله» سؤیلرسن
قونوتلا سۆجودو ازبر ائیلرسن   اوْردا بیر سلام‌دئیر ردیف‌دیر ردیف
بیر قوْنچادان بیر گۆل آچیب مۆنوْر   عالمی بۆرۆیۆب شمس ایلن قمر
قیٔل نامازئن اوْلماگینان مۆکددر   اوْ دا واجیباتدان شریف‌دیر شریف
عصرینن ظؤهرۆ ریضا ائیلەدی تمام   ایکی‌له اۆچ دؤرتده وئررسن سلام
سجدەلردن یئره قوْیما «لا کلام»   آخئر بیر سلام‌دئیر، ردیف‌دیر ردیف

ارمنی دئدی «سن اوْل بیر سؤز دئدین. اۆصول-ی دین بئشدیر. ایکی‌سینی دئدین، اۆچۆ قالدیٔ اوْنلاریٔ دا دئمەلی‌سن». ریضا آلدیٔ جاوابئن:

سوْروشسالار اۆصول-ی دین نئچەدیر؟   جاواب وئرسن بئشدی اوْلیم «توْحید»
دلیلین سؤیلەسن «قل هو آللاه»دئیر   بیردیر، ایکی دئییل خالق المجید
ایکینجی‌سی «عدل» حمیددیر نقیب   «بربک لا مضلا بالعبید»
هئچ کس اوْلماز درگاهئندان نااميد   یقین ظۆلم ائیلەمز خالق المجید
اۆچۆنجۆ «نۆبۆوت» رسول خدا   «ما کان محمد ابا احدا»
ملاکه گؤندردی رسوله خودا   (۱۲۴۰۰۰) پئیمبرلر مجیددیر مجید
دؤردۆنجۆ «ایمامت» علی‌دیر ایمام   اوْن بیر اوْولادیٔ ایله قائیم مقام

رۆکودا سایيله وئریبدیر انعام انگۆشترین قاشئ جواٛهرجه‌دیر

بئشینجی ده «معاد» روز–ی قییامت دوزخی وئیزادئیر(؟) صراط–ی جننت

«قل هو یٔحیی الذی انشا اول مرا» باغئشلار ریضانئ خالق المجید

اوستا بو بئش دنه اۆصول–ی دین‌دیر. تۆحید، عدل، نۆبوۆت، ایمامت، معاد. ارمنی‌نی ریضا مۆسلمان ائیله‌ییب دیلینه «اشهد» قوْیدو. اوستا دا ریضایا بیر ساز مرحمت ائله‌دی. سازئ آلیب قوران کیتاب قوْلتوغوندا گلیر. آتاسئ دا نئچه آغ ساققال، حاجئ، عالیم‌لرینن شهری گزیرلر. باش ریضائین باش بونلارئن. ریضانئ گؤرجک حاجئلار سوْروشدولار «حاجئ سن اوْغلون آشئقلئق درسینه قوْیموشسان؟» دئدی «یوْخ». –«بس اوْنون الینده‌کی نه‌دیر؟» آتاسئ یاخئنا گئدیب– « اوْغول اوْ نه‌دیر؟ آت یئره منیم اوۆچوۆن پیس‌دیر. اوْ شئیطان اثاثئ‌دئیر.» دئدی «آتاجان بو بیر آغاج بیر سیم‌دیر. بوندان شئیطان اثاثئ اوْلماز. ایش اینسانئین اوۆره‌یی‌دیر. یاٛئیندا اوْلانلارا من بیر سؤز دئیه‌رم اگر جاواٛبئمئ وئرسه‌لر من آشئقلئغئمئ یئره قوْیارام.» بونلار دئییشه–دئییشه گلیب یئتیشدی‌لر تبریزین آشئقلار مئیدانئنا. اوْردا بیر اوۆستاد آشئق واٛر ایدی. «دده یاٛدیگار» وٛ «خئدئر یاٛدیگار»، باشئندا قیرخ شاگیردی اوْ جۆمله‌دن «شیخ علی» وٛ کیم کیم.

بو شاگیردلر مئیدانـدا نؤوبـت ایلن اوْخویوب پول یٔغاردئلار. پوللارئ دده یاٛدیگارا وئریب. اوْدا پولو آرالارئندا بؤلـه‌ردی. ایندی مئیداندا آشئقلار اوْخویوب پوللارئ اوستالارئ قاباغئنا تؤکۆبلر. اوستا بالا– بالا سایئر بؤلۆشدۆره. ریضا یٔتیشدی. دده‌سی دئدی «اوْغول اوْ یاٛندان گئتمه. سازئ گؤره‌رلر. اوْ دده یاٛدیگار– خئدئر یاٛدیگاردئر. اوْنلار آشئقلئق درسی اوْخویوبلار. سن ده موْللالئق درسی. گئتمه. سازئ گؤره‌رلر. سندن بیر سؤز خبر آلارلار بیلمزسن، بیز خیجالت اوْلارئق». قولاق وئرمیر. ریضا یٔتیشیب آیاغئن قوْیدو پولون اوۆستۆنه. دئدی «آشئق عئشق اوْلسون. منیم ده پاٛیئمئ وئرین». دده یاٛدیگار باخاندا گؤردۆ بو بیر تزه– جاواٛن، آنجاق الینده ساز واٛر. دئدی «اوْغلان ها! الیوٛه ساز آلمئشسان بیزدن باج آلاسان؟» ریضا دئدی «سازدئر هر نه‌دیر. منیم پاٛیئمئ وئرین من گئدیم». دئدیلر «بیزیم سؤزه جاواٛب وئره بیلسن سنین پاٛیئن وئره‌ریک». ریضا دئدی «خوْب سوْروشون من جاواٛب وئریم». دده یاٛدیگار اوْزۆ بیر آز عارلاندئ. اوۆزۆن دوْلاندیردئ آشئقلارئن بیرینه دئدی «بیر نئچه کلمه بوندان خبر آل گؤره‌ک نه دئییر؟» ایندی آلیب آشئق بئله خبر آلیر:

اوْ نه‌دیر باغلادئ بره‌نی بندی؟ اوْ نه‌دیر دۆنیانئ دوْلاندئ دؤندۆ؟

کیمدن امر اوْلوندو، دؤرد کیتاب اندی؟ نه یئرده یوواٛسئن چکدی عنکبوت؟

ریضائین دده‌سی دئدی «اوْغول! ائله بونو ایستیردین». ریضا دئدی «دده! داییان بیر».

اوْ ایلغاردیر باغلار بره‌نی بندی آی‌لا گوْن دوْنیانیٔ دوْلاندیٔ دوْندوْ
تانریٔدان امر اوْلدو دوْرد کیتاب اندی ماغاردا توْرون چکدی عنکبوت

بیر آیریٔ آشیٔق سوْروشدو:

اوْ کیم‌ایدی «مکّه» شهریندن گئتدی؟ اوْ کیم ایدی اوْنون ایزینی توتدو؟
کیم‌دن امر اوْلوندو مغاره اوْتدوْ؟ نه یئرده یوواسئین وْوردو لاکبود؟

ریضا دئییر:

اوْ «محمّد»دیر مکّه شهریندن گئتدی اوْ «عوْمر»دیر اوْنون ایزینی توتدو
تانریٔدان امر اوْلدو مغاره اوْتدوْ قاپیٔدا یوواسئین وْوردو لاکبود

ریضا دئدی «خوْب منیم رسدیمی وْئریرسیز؟» دئدیلر «سن ده بیزدن بیر سؤزلر خبر آل گوْره‌ک سنین خورجونوندا بیر شئیٔ وْار. سوْنرا سنین پایینیٔ وْئرک». ریضا بئله سوْروشور:

گل گل آشیٔق سندن خبر آلاییم بیر باشیٔ بئش گوْزوْ قیٔرخ آیاغیٔ وْار
گوْیوْل بیر شهردیر نئچه‌دیر طرحی قیٔرخ توْکان، قیٔرخ حوْجره قیٔرخ اوْتاغیٔ وْار؟

جاماعات باخدیٔ حاج حوْسئینه. سوْروشدولار «حاجیٔ بو اوْغلان نه دئییر؟» ریضا دئدی «جاواْب وْئرین». آشیٔقلار دئدی «اوْ بیریسینی سوْروش».

قیٔرخ راستا، قیٔرخ بازار، قیٔرخ کوْچه گزر اوْ نئجه عالیم دیر اوْنلاریٔ گزر
قیٔرخ داواْت، قیٔرخ قلم، قیٔرخ عالیم یازار اوْ نئجه عالیمدیر قیٔرخ آیاغیٔ وْار؟

یئنه آشیٔقلار بیر-بیرینه باخیٔب دئدیلر «اوْغلان اوْچوْنجوْ سؤزوْن دیء».

یئغیٔلیٔب بیر یئره قیٔرخ بیلن آشیٔق منیم سؤزوْم دوْلاشیٔقدیٔر دوْلاشیٔق
بیر چیٔراق یانئری، قیٔرخ مجلیس ایشیٔق نه چیٔراقدیٔر اوْنون قیٔرخا یاغیٔ وْار؟

هامیٔ حاجیٔلار بیر- بیرینه باخیٔب حاج حوْسئینه دئدیلر «حاجیٔ سن آللاه سوْروش گوْرک قیٔرخ چیٔراق قیٔرخ مجلیس نه‌دیر؟» ریضا دئدی «بو بیر دنه‌نی دئیه‌رم. آنجاق اوْ بیرسی‌لره آغامدان ایجازم یوْخدور. اوْ حضرت علی(ع)دیر اوْروجلوق زامانیٔ قیٔرخ یئره ایفطارا چاغیٔریٔلار. سحر چاغیٔ نامازدا علی(ع) دئدی «من کئچن گئجه قیٔرخ یئرده قوْناق ایدیم». سلمان دئدی «بیزده ایدی»، ابوذر دئدی «بیزده ایدی» وْ کیم کیم. جاماعات دئدیلر «گئدک حضرت‌ی فاطمه(س)دن سوْروشاق». فاطمه(س) جاواْب وْئردی: «آند اوْلسون علی‌نین جائینا علی دوْنن ائوْده ایدی»».

ریضا آشئقلارا دئدی «بورا باخ! من تبریزده عمله گلدیم. سیزین سوْغانئیز بوردا گوْت ائلەمز. دده یادیگار! شاگیردلرین گوْتوْر گئت آیریٔ یئرده معرکه آچ». آشئقلار شلە-کوْلەلرینی ییٔغیٔشدیٔریب تبریزدن یوْلا دوْشدوْلر. منزیل بە منزیل طی-ی منازیل، گلیب یئتیشدیلر کیشمیر شهرینه. بوردا- اوْردا اوْخویوب پول ییٔغیٔردیلار. اوْز- اوْزلرینه دئییردیلر «هه یاخشیٔ اوْلدو. بویانلاردا آشیٔق یوْخدور. قشنگ پول وئریرلر. بو سوْز گئتدی یئتیشدی گوْلوْستان خانیٔمیٔن کنیزلرینین قولاغیٔنا. گوْلوْستان خانیٔما خبر وئردیلر دئمەرن بیر دسته آشیٔق گلیب. اوْردان کی، حضرت-ی علی(ع) ریضانیٔ گوْلوْستان خانیٔما بوتا وئرمیشدی و دئمیشدی ریضا آشیٔقدیٔر سازیلان گلەجک، بئله فیکیرلشدی شاید ریضا بونلاریٔن ایچینده اوْلا. کنیزلره دئدی «گئدیب آشیٔقلاریٔن اوستادلاریٔنیٔ (باش اوستاد) چاغیٔریٔن گلسین». کنیزلر گلیب باش اوستادیٔ سوْروشدولار. دده یادیگار دئدی «منم». دئدیلر خانیٔم سنی ایستەییر.

دده یادیگار گلیب. بو ایچری گیرەنده گوْردوْ یوْخ بو ریضا دئییل. ایستەمەدی قایتارسیٔن. یئر نیشان وئردی. صندل قوْیدولار دده یادیگار ایلەشدی. کنیزلر دئدی «خانیٔم قوْیٔ بیر ایکی کلمه اوْخوسون. بیز قولاق وئرەک». دئدی «آتاجان نئچه دنه سوْز اوْخو انامیٔن آل گینان». دده یادیگار ایستەییر بئله سوْز اوْخویا خانیٔما خوْش گله. اوْنو اوْزوْنه و قیٔزلاریٔ دا شاگیردلرینه آلا. اوْ دا اوْلماسا بیر دوْلو انام آلا.

بو گوْن بیر مجلیسه دوْشدوْ گوْزاریٔم دور دوْلاناق با هم باغیٔ گوْلوْستان!
آپاردیٔن آغلیٔمیٔ آلدیٔن سریمدن قاشیٔن جلاد، گوْزوْن یاغیٔ گوْلوْستان!

کنیزلر گوْلوْر. خانیٔم دا بیر آز گوْلوْمسەدی.

آچیٔقدیٔر سینەوئین، گلیر سرسری نرگیزیلن سیللم آغ اوْزدن تری
مخمل ائدیب بیاضیلن مرمری آغ سینن اوْستوْنده ناریٔ گوْلوْستان!

خانیٔم دئدی «آشیٔق! کنیزلره سوْز اوْخو منه یوْخ». آشیٔق دئییر «بیز گوْردوْیوْموْزوْ دئیەریک».

آللاهیٔم وئریب‌دیر عئیٔنی براتیٔ دهانیٔن تلخ ائدر قندی نباتیٔ
جمالیٔن شوْقودور آب-ی حیاتیٔ بو شرطیلن اوْزوْن ساغیٔ گوْلوْستان!

گوْلوْستان خانیٔم دئدی «خوْب گئت شاگیردلرین گتیر نئچه گوْن منه قوْناقسیٔز. وئلی آشیٔز قورقوشومداندیٔر». دده یادیگار سئوینجک گلیب شاگیردلرینی آپارسیٔن، خانیٔم کنیزلرینه تاپشیٔردیٔ «آشاغیٔدا اوْلان اوْتاغیٔ(زیرزمینی) ناریٔن توْرپاقلا دوْلدوروب سوْنرا سو باغلاییٔن اوْرا پالچیٔق اوْلسون. دایانار سبز قاپیٔدا من دئیەرم بویوْرون ایچەری سیزه یئمک گتیرەک. کئچندن سوْنرا قاپیٔنیٔ باغلارسیٔز». خانیٔم دئیەن ایشلری گوْردوْلر. دده

یادیگار قیرخ شاگیردی‌نن گلیب قاپینیٔ چالدیٔلار. کنیزلر دئدی‌لر «بلی بویٔورون». خانیٔم دئدی «بویٔورون اوْتاغا چوٚرک گتیرسینلر». ائله بولار کئچدی ایچری، قاپینیٔ باسدیٔلار. بوْتوْن آشیٔقلار دیزلرینه‌جه پالچیٔغا باتدیٔلار. شاگیرلر دئدی «اوْستادجان بو نه ایشدیر سن گوٚردوْن. بورا بیزیم یٔریمیزدیر؟».– دئدی «خوْب، اوْلدو دا. بیز گرەک ریضادان ایمداد ایسته‌یه‌ک».

خانیٔمین کنیزلریندن بیری بونلارا گوْنده چوٚره‌کدن– سودان گتیرردی، سحر، گوْن اوْرتا وْ آخشام چاغلاریٔ. شاگیردلرین ایچینده بیر شیخ علی واْر ایدی چوْخ گوٚزه‌ل وْ ادبلی. چوٚره‌ک گتیرن قیٔز بونا وْورولموشدو. اوْ یٔاندان دا شیخ علی قیٔزیٔ اوْره‌کدن ایستیردی. قیٔز قذانیٔ گتیریب وئریر شیخ علی‌یه. علی ده یٔوْلداشلاریٔنا پایٔلیر. علی‌نن قیٔز قولاق دیبی پیٔچیٔلداشیٔرلار. بو دئییر «من سنه عاشیق اوْلموشام». اوْ دا دئییر «من ده سنی ایستیرەم. اگر بوردان قورتارسان، منی بوردان گوٚتوْر گئت». دده یٔادیگار شیخ علی‌یه دئدی «هه شیخ علی! سنین اوْ قیٔزنان آران چوْخ سازدیٔر. دیٔ گوٚر بیزه بیر کاغیٔذ قلم گتیره بیلر؟» شیخ علی قیٔزا دئدی «بیر کاغیٔذ قلم تاپیٔب گتیره‌سن». قیٔز دئدی «باش اوْسته». قیٔز اوْنلارا کاغیٔذ قلم آپاریٔر. وئریرلر خیٔدیٔر یٔادیگارا، ریضایٔا نامه یٔازا گله بونلاریٔ بوردان قورتارا. خیٔدیٔر یٔادیگار بئله یٔازیٔر:

آردیٔ واْر

---

(۱)آشیٔق عزّت عزیزی : دوْغوم: ۱۲۹۸ –زنجان – بارداغاج کندی اؤلوْم ۱۳۸۵/۲/۲ اوستادیٔ آشیٔق قامت خوشکری – قبریٔ بارداغاج کندینده‌دیر. کوٚچک ریضا ناغیٔلیٔ باشقا آذربایٔجان آشیٔق داستانلاریٔ کیمی ساز– سوٚزنن اوْخونمایٔیب، ناغیٔل بیر ناواْر اوْزرینده دیل جاواْبیٔ «آشیٔق عزت» طرفیندن، آشیق ایسلام اوْچوْن دانیٔشیٔلیٔبدیٔر. ناغیٔلیٔن آدیٔ «گوٚیٔچک ریضادیٔر» آمما «کوٚچک ریضا» دئییرلر.

آذربائیجان‌دا خیدیر نبی مراسیمی

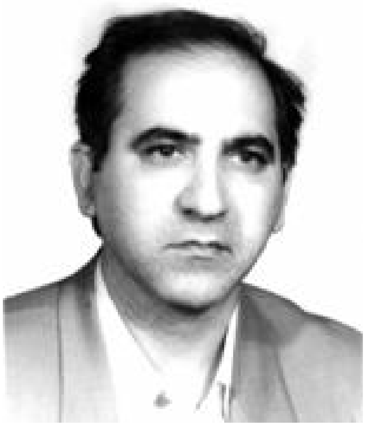

سید ابوالقاسم انجوی شیرازی

ترجوٚمه: علیرضا ذیحق

آذربایٛجان ائل عادت وٙ عنعنه‌لریندن سایٛیلان خیدیر نبی یٛا خیضر نبی مراسیمی ائل ایچره بیر بایٛرام کیمی مرسوم‌دور. بو مراسیم ایکی چیلله آراسیٛ باشلائیب بیتیر وٙ بئله‌لیکله خیضر حضرت‌لریندن اوغورلو وٙ خوٚش گله‌جک اوٚچوٚن یٛاردیٛم دیله‌نیر.

اردبیل جماعتی چار- چارا یٛعنی کیچیک چیلله‌نین سوٚن دؤرد گوٚنوٚنه وٙ بؤیوٚک چیلله‌نین دؤرد گوٚن اوٚلینه «کوٚر اوٚغلو» یٛا «خیدیر نبی» دئیٛه‌رلر وٙ ائعتیقاد بونادئیر کی، چار- چاردا قیٛشئین شیددتلی سوٚیوٚق‌لاریٛ آزالئیر وٙ تورپاغئین جائینا ایستی گلیب سولار قیٛزیٛشئیر. خیدیر نبی مراسیمی‌نین باشلانماسیٛ دا بو گوٚنلره عایٛیددیر وٙ اوٚ قادئین‌لار بو ایشین قاباغئینا دوٚشه‌رلر کی، بیر حاجت یٛا ال چاتماز ایستک‌لری وٛاردیٛ. اوشاقلاریٛ اوٚلمایٛانلار، اوشاغیٛ اوٚلوب قالمایٛانلار وٙ اوٚغلان اوشاغیٛ آرزولایٛانلار خیدیر نبی مراسیمی‌نی توتماق اوٚچوٚن نذر ائده‌رلر وٙ اگر حاجت‌لری یٛئرینه یٛئتیریلسه بو ایشی گؤره‌رلر. هردن ایسه خیدیر نبی مراسیمی‌نی توتارلار کی، گله‌جک‌ده مطلب وٙ ایستک‌لرینه قوٚوشموش اوٚلسونلار. قاپیٛ- قوٚنشودان وٙ قوٚهوم قبیله‌دن یٛئغیٛشئیب هره اوٚز وٛارئینا گؤره بوغدا، آرپا، داریٛ، مکه، چه‌دنه، قارپیٛز وٙ قوٚوٛون توٚخومو، نوٚخود، کوٚنجوٚد، مرجیمک، لوبیٛا، گوٚنه‌باخان توٚخومو وٙ بیر آز دا گیشنیز توٚخومو وئره‌رلر تا «قوٚوٛوت» جوٚرله‌یٛه‌لر. اوٚنلاریٛ قوٚوٛوردوقدان سوٚنرا، ال دیٛیرمانیٛ ایله اوٚیوٚدوٚب اله‌یٛه‌رلر وٙ بیر تئشته توٚکرلر. تمیز وٙ خلوٛت بیر اوٚتاق‌دا ایسه آغ یٛا قیٛرمیٛزیٛ بیر شالیٛ سوٚفره

کیمی آچارلار. تئشتی شـائین اوْزه‌رینـه قوْیـوب اوْنـون دؤوْره‌سـینده رنگلـی شـاملار یاندیرارلار. آفتافا له‌ین، آینا، داراق، بیر جیلد قورآن–ی کریم وْ تمیـز بیـر سـجّاده‌نـین سوْفره‌یه دوْزمه‌یینی ده اونوتمازلار.

نذر صاحیبی قوْناقلیق وئریب قوْناقلار شامیٔ یئدیک‌دن سوْنرا دئییب گوْلـوْب ایله‌نرلر وْ ائوْلرینه قاییداندا هامیٔلیقلا تئشتی قوْیان اوْتاغا گئـده‌رلـر وْ هـره بیـر اوْووج قوْووت‌دان گؤتوْروْب اوْره‌ییندەکی حاجتی حضرت–ی خیـضردن یـاردیم ایـسته‌مـک اوْچوْن دیله گتیره‌لر. سوْنرا اوْتاغین قاپیسینیٔ باغلاییب کیمسه‌نی اوْرا قوْیمازلار.

جماعت مؤعتقیـددیرلر کـی، گئجـه یاریـسیٔ حـضرت–ی خیـضر اوْ اوْتاغـا گله‌جک وْ دستماز آلیب ناماز قیلاجاق. هم ده الینی قـوْووت‌لارین اوْسـتوْنه قوْیـوب قامچیٔسییلا بیر جیزیق سالیب گئده‌جک.

سحر اوْلجاق ائوْ خانیمیٔ حضرت–ی خضرین ال یئرینی زیارت ائدیب قوْووتا بیر آز شکر یا دوْشاب قاتار. سوْنرا قـابلارا چکیـب قـاپیٔ– قـاپیٔ پایلاییـار. قـابلاریٔ بوْشالدیب قایتاران قاپیٔ– قوْنشو دا یئرینه قنـد، شـیرنی، یومورتـا وْ یـا پـول قوْیـوب دئیه‌رلر: «پاییز چوْخ اوْلسون. آللاه قبول ائله‌سین».

اردبیل‌لی‌لر ایچره بیر ناغیل دا وار کی، دئیه‌رلر ایل‌لرین بیری ائـوْ خـانیملاریٔ قوْووت جوْرله‌ین زامان، کوْر اوْغلو بوْرانا دوْشوْب قاردا قویلانار. آمما آللاه تعالا کـوْر اوْغلونون یاخشیٔ اینسان اوْلدوغو اوْچوْن، هاوانیٔ قیزدیریـب قـارلاریٔ اریـده‌ر. اوْنـون ایستی نفسی ده قارلاردا بیر دئـشیک آچیـب یوْلـدان کـئچن‌لـری اوْرایـا چکـر. خلـق تیغیشیب قارلاریٔ آتارکن کوْر اوْغلونو دا دیری تاپارلار.

خالخال

خالخال‌دا بهمن آییٔنین اوْنوندان بهمن‌ین آخیرینا‌جان، پنجـشنبه گئجـه‌لرینـی عزیز وْ مؤحترم سایارلار وْ بو گوْنلرین خیدیرنبی‌یه موْتعلّیق اوْلـدوغو اوْچـوْن، قـورد قوْیماق یا قورد پایلاماق آدیله بیر مراسیم توتارلار. بئله‌لیکله کی، نذری اوْلان عاییله‌لـر ائوْده اوْجاق باشـئندا شـام یانـدیرماقلا یئـددی جـوْره توْخومـو بیـر– بیرینـه قاتیـب قوْووررلار. سوْنرا اوْیوْدوْب اییده اونو ایله قاتارلار. پنجشنبه گوْنوْنه قوْهوملاریٔ شـاما چاغیریب قوْهوملاردا اؤزلری ایله شیرنی یا کلله‌قند آپارارلار. خانیملار کؤمـکـلـشیب

اوْنلاریٛ الرلر. سوْنرا دوعا اوْخویوب صلوات چئوْیره‌رکن النمیش اونلاریٛ ال دیٛمز بیر یئره قوْیارلار وْ اوْستوْنه بیر شال چکرکن دؤوْره‌سینه آیٛنا، داراق، سو وْ بیر جیلد قورآن-ی مجید دوْزوْب شاملاریٛ یاندیٛرارلار. عقیده‌لری وار کی، گئجه‌نی حضرت-ی خیضر گلیب قوْووتلارا برکت وئره‌جکدیر.

بو ایشدن سوْنرا قیٛز- گلینلر توْپلاشئیب خانیٛم‌لارلا بیرلیکده باشلایارلار شادلیٛغا وْ دئییب گوْلمه‌یه وْ ایٛلنجه‌دن سوْنرا هره اؤز ائوْینه گئده‌ر.

صاباحکیٛ گوْن کی، جوْمعه‌دیر ائوْ اهلی صوْبح نامازیٛنیٛ قیٛلدیٛقدان سوْنرا، قوْووتلاریٛ بوْشقاب‌لارا قوْیوب تبرروْک اوْچوْن قاپیٛ- قاپیٛ قوْهوم تانیٛشا پایلایارلار.

خوْیْ

کیچیک چیله‌نین باشلانیٛشیٛ پیشیک‌لرین «میروْو» واختیٛنا دوْشر وْ خوْیلولاریٛن عقیده‌سی بونادیٛر کی، دیشی پیشیک ائرکک پیشی‌یه دئیه‌ر: «نوْروز، نوْروز» وْ ائرکک پیشیک جاوابیٛندا «نرگیس، نرگیس» دئیه‌ر. او زامان کی، جماعت بو سس‌لری دویوب بیلدیلر کی، پیشیک‌لر حامیله‌دیر آرزوسو اوْلانلار بیر یئره ییٛغیٛشیب باشلایارلار خیدیر نبی قوْووتو دوْزلتمه‌یه آرپا، بوغدا، مکه، چدنه، گوْنه‌باخان توْخومو، کوْنجوْد، قارپیٛز وْ قوْغون توْخومو وْ ایٛیده بیر- بیرینه قاتیب اوْیوْتمک اوْچوْن دیٛیرمانا آپارارلار. اونوتمایاق کی، ایٛیده وْ توْخوم‌لاریٛ قابیٛق‌لیٛ اوْیوْده‌رلر. رسم‌دیر کی، دیٛیرمانچیٛ اوْیوْتمه‌یه پول آلمایا وْ عوْضینه کفله ایله بیر آز آرپا-بوغدا گوْتوْره.

اونو ائوْه گتیریب تاباغا بوْشالتدیٛقدان سوْنرا نییت ائدیب ال دیٛمز بیر یئره قوْیارلار. دؤوْره‌سینده آیٛنا، داراق، سوْرمه‌دان وْ موْلچوْ دوْزوْب گئجه‌دن سحره‌جان کیمسه اوْرایا دوْلانماز. اگر نذرلری قبول اوْلورسا سحری بالاجا بیر ال ییٛری اوْنون اوْستوْنده گوْروْنر کی، دئیه‌رلر حضرت-ی خضرین ال ییٛریسی‌دیر. البتّه او قادیٛن‌لار کی، بو ایشی گوْره‌رلر گرک کی، شرعی نظردن تمیز اوْلالار وْ موْستحب‌دیر کی، دستمازلیٛ اوْلسونلار. حضرت-ی خیضرین ال ییٛرینی گوْرن سئوْینجک اوْلار وْ آللاها شوْکر ائتمک اوْچوْن ناماز قیٛلیٛب باشلایار قوْووتلاریٛ پایٛ- بوْلوْش ائتمه‌یه کی، قاپیٛ قوْنشو وْ یاخیٛن قوْهوملارا پایلاسیٛن. قوْووتو آلانلار دا ییٛرینه قند، یومورتا، دوز وْ یا

پول قوْیوب قابلاریٔ بوْش قاییتارمازلار. قوْوتو یٔئمک اوْچوْن عاییله‌لر اوْنو بیـر کاسـایا تؤکوْب بال، دوْشاب وْ یا شیره ایله قاتارلار.

زنجان

زنجاندا مرسوم اوْلان نـذرلردن بیـری قـوْوْت دوْزه‌لتمکـدیر. نـاخوْش‌لاریٔ اوْلانلار، اوشاقلاریٔ اوْلمایانلار وْ آیریٔ حاجت وْ نیيت‌لری اوْلانلار نذر ائده‌رلـر کـی، اگر حاجت‌لری یٔئرینه یٔئتیریلـسه اوْچ ایـل، بـئش ایـل یـا یٔـددی ایلـه‌جـن قـوْوْت پاییلاسئین‌لار. نذری ؤئرمک اوْچوْن چیلله‌یه‌جن دوْزه‌رلر وٰاختیٔ بؤیؤک چیللـه‌نـین اوْچ آخیٔر جوْمعه‌سی وْ یا کیچیک چیلله‌نین اوّلینجی پنجشنبه‌سی‌دیر. آنجاق دئمک کی، بـو نذری اوْ آداملار ؤئره‌رلر کی، ائتدیک‌لری نذر قبول اوْلموش اوْلا. اوْ گئجه کی، قراردیر قوْوْت دوْزه‌لده‌لر یٔاخیٔن قوْهوم وْ تانیٔش‌لاریٔ شاما چاغیٔریٔب الـلریندن گلن قوللوغـو اسیرگه‌مزلر.

بیر عیدده تکجه قیٔز گلین وْ آروٰادلاریٔ چاغیٔرار بیر عیـدده آروٰاد کیـشی فـرق ائتمز وْ یٔاخیٔن قوْهوملاریٔ ائوْلی‌لیکلـه چـاغیٔرارلار. شـاما پیلـوْوْ وْ یـا ات شوْرباسـیٔ بیشیره‌رکن اریشته آشیٔ ایله قوروت دا گرک سوْفره باشیٔندا اوْلا.

شامیٔ یٔئدیک‌دن سوْنرا اوْتاغیٔن بیر طرفینه اوٰرتوْک سالیٔب ال دیٔیرمانیٔنیٔ آرایـا قویارلار. آداملار ایکی- ایکی اوْز به اوْز اوْتورارکن باشـلایارلار دیٔیرمـانیٔ فیٔرلاتماغـا. قوْوْت اوْچوْن بیر- بیرلرینه قاتدیٔقلاریٔ شئی‌لـرده عبـارت‌دی قوْوْرولمـوش بوغـدا وْ نوْخود، قوْغون توْخومو، قورو توت، شکر، زنجفیل، شیرین بیٔان بیتگی‌سی‌نین کؤکـوْ وْ ایٔیده اونوندان. باشقا قوْناقلار دا یٔئییب ایچمک وْ ناغیٔل دئییب لطیفـه تعریـف‌لمـکلـه باشلاریٔنیٔ دوْموْک ائده‌رلر. بیـر عیـدده چالیٔـب چاغیٔرمـاق اوْچـوْن آشـیٔقلاردان وْ یـا چالقیٔچیٔلاردان دعوٰت ائده‌رلر. اگر مجلیس تکجه آروٰادلار مجلیـسی اوْلمـوش اوْلـسا، خانیٔم‌لاردا چالیٔب اوْخویوب اوْیٔناماقلا مشغول اوْلارلار.

جوْرله‌نن قوْوْتلاردان قوْناقلارا ؤئریب گئجه یٔاریٔسیٔناجان مجلیس داوٰام ائده‌ر. قوْوْت دوْزه‌لتمک ایشیندن قورتولارکن اوْنو بیر مجمه‌یی‌یه تؤکوْب اوْتاقدا بیـر کنـارا قوْیارلار. دوْوْره‌سینه بیر جیلد قورآن، بیر کاسا سو، جاناماز، مؤهـوْر وْ تـسبئح دوْزوْب شام یٔاندیٔرارلار. سوْنرا اوْ قیسمته بیر پرده چکرلر. سو کاسانیٔ اوْنا خاطیر قوْیارلار کـی،

حضرت–ی خیضرین آتیٔ سوسوز قالماىا وْ جاناماز ایله مؤهوٚر تسبئح ده اوْنا گؤره‌دیر کی، خیضر–ی نبی گلیب نامازئنیٔ قیٔلا. شام ىاندیٔرماق دا آیدیٔنلیٔق دئمک‌دیر.

صاباح سحر پرده‌نی آچیب باشلاىارلار، قوْووْت اوٚزه‌رینده حضرت–ی خیضرین عصاسیٔنین ىئرینی وْ ىا اوْنون آتیٔنین آیاق ایزینی آختارماغا. سوْنرا قوْووْتو بوْشقاب‌لارا قوْیوب قاپیٔ قوْنشو وْ قوْهوملارا پاىلاىارلار.

قوْووْت بوْشقابیٔنیٔ بوْش قاىتارمازلار وْ ىئرینه جوْراب، ىومورتا، ایىده، پول وْ ىا بیر تیکه قند قوْىارلار. عقیده بونادیر کی، قوْووْت قابیٔنیٔ بوْش قاىتارماق اوغورسوزلوق گتیره‌ر.

«زنجان» ئن دیزج آباد کندی

بورا دا ایسه قوْووْت جوٚرله‌مه مراسیمی زنجان کیمی‌دیر بو فرق ایله کی، مجلیس‌ده تکجه آروادلار اوْلار وْ گرک‌دی کی، چاغیٔریٔلان قوْناقلار قاباقدان حاماما گئدیب تازا وْ تمیز پالتارلار گئیه‌لر.

قادیٔن‌لار بیر ىئره توْپلانارکن تندیری ىاندیٔریٔب ساج اوٚستوٚنه بوغدا، توْخوم، نوْخود وْ باشقا لازیٔم اوْلان شئی‌لری قوْووٚرارلار. بو ایشلری گؤره‌رکن ده قورآن–ی مجیددن کیچیک سوره‌لر اوْخوىارلار. خیدیر نبی گئجه‌سی ده ایکی– ایکی اوْلوب قوْووْت‌لاریٔ اوٚوه‌ییب، اله‌ییب وْ تاباقچالارا توٚکرلر. سوْندان قورآن اوْخوىوب صلوات چئوٚیره‌رکن اوْتاقدا سوٚفره آچیب قوْووْت‌لاریٔ سره‌رلر. اوْتاغیٔن دؤرد بوجاغیٔنا دا دؤرد جیلد قورآن–ی مجید قوْىارلار. سوٚفره‌نین کنارىٔنا ایسه مؤهوٚر، جاناماز، بیر کاسا شربت و بیر آغاج قاشیٔق دوٚزه‌رلر. صوٚبح نامازیٔنیٔ قیٔلدیٔقدان سوْنرا سلام– صلوات ایله اوْتاغیٔن قاپیٔسیٔنیٔ آچیب خیضر–ی نبی عصاسیٔنین ىئرینی آختارارلار وْ باشلاىارلار قوْووْت‌لاریٔ بؤلمه‌یه.

«اورومیه» نین توٚرکمان کندی

توٚرکمان کندینده بؤیوٚک وْ کیچیک چیلله‌نین اوٚچ آخیر گئجه‌لرینده خیدیر نبی مراسیمی توتارلار. جاوان قیٔزلار کی اره گئتمک واختلاریٔدیٔ ىئددی جوٚره شئی‌دن کی، عیبارت‌دی مکه، بوغدا، نوْخود، کدو توْخومو، گوٚنه باخان توْخومو، دوز وْ آرپادان،

قوْوْوت جوْرله‌یه‌رلر. بو ایش اوْچوْن توْخوملاریٔ قوْوروب اوْیوْده‌رلر وْ چوْخلـو دوز ایله قاتارلار.

گئجه یاتاندا باش بارماقلاریٔئین دئرناقلاریٔ اوْزه‌رینـه قـوْوْوت توْکـوْب بیـر دئرناق یئیه‌لر. البته قوْوْوتو یئمه‌میشدن هره اوْز اوْره‌یینده نیيّت ائده‌ر کی: «ائیْ آللاه من اوْز سئوْدییئیم جاوْانئین قیسمتی اوْلاجاغام یا یوْخ؟»

اوْ اوْمید ایله کی، گله‌جک احوْالاتلاریٔنیٔ یوخودا گوْرموْش اوْلالار باش آتیٔب یاستیٔغا یاتارلار. بو ایشی بوْیوْک وْ کیچیک چیلله‌نـین اوْچ آخیٔـر گئجـه‌لرینـده تکـرار ائده‌رلر کی، اگر بیر گئجه‌ده یوخوگوْرمه‌سه‌لر باشقا بیر گئجه گوْره‌لر.

«آذربایجان ائلاتلاریٔ»

آذربایجان ائلاتلاریٔ ایچره، خیضر–ی نبی مراسیمی بیر عادت وْ عنعنه کیمی داوْام ائدیر. گنج اوْغلان وْ قیٔزلاریٔن گله‌جک‌ده بخت اولدوزلاریٔئین کیم اوْلماسیٔ، بـو عادت اوْزره قورولور. قوْورولموش بوغدانیٔ اوْیوْده‌رک چوْخلو دوز ایله قاتیٔب بیر شوْر قوْوْوت دوْزه‌لده‌رلر. شوْر قوْوْوت اوْنـلاریٔ سوسـوزدورارکن، سـو ایچمـه‌دن یاتیٔـب، گوْردوْک‌لری روْیانیٔ گله‌جک‌لری اوْچوْن تعبیر ائده‌رلر. مثلن اگر بیـر اوْغـلان یوخـودا گوْروْرسه کی، فیلان قیٔز بیله‌سینه سو وئریر، چکینمه‌دن بو سوْزوْ عاییله‌سی ایلـه آراپـا قوْیار کی، ائلچی گئدیلسین.

ها بئله قیٔزلار ایسه اگر یوخودا گوْره‌لر کی، بیـر اوْغـلان اوْنـلارا سـو وئریـر، اوْنلار دا بو خوْصوصدا عاییله‌لری ایله دانیٔشیٔب روْیالاریٔنیٔ گرچک‌لشدیرمک اوْچـوْن، عاییله‌لریندن یاردیٔم دیله‌یرلر.

«پوْلدشت» ین فتاح کندی

فتاح کندینده خیدیرنبی مراسیمی بهمن آیی‌ئین آخیر چرشنبه‌سیندن باشلانارلاق ات، مکه وْ نوْخود ایله بیر جوْره حلیم کی، آدیٔ «هلسه» دیر بیشیره‌رلر. بیشیرندن سوْنرا گئجه‌نی قالار تنـدیر اوْسـته کـی، سـحره‌جـان لام– لام دم آلا. صـاباحکیٔ گـوْن کـی،

پنجشنبه‌دیر خیدیر نبی بایرامیٔ آدلانار و هلسه بیشیره‌نلر سحر تئزدن قاپیلاریٔنیٔ آچیٖق قویوب خلقی یئمه‌یه دعوت ائده‌رلر.

بیر سیٖرا جماعت ایسه، قووُت دوٚزه‌لده‌رلر کی، گئجه‌نی اونو ال دیٖمز بیر یئره قویارلا کی، حضرت–ی خیضر گله و قووُت الی ایله تبرروٚک ائده. پنجشنبه گوٚنوٚنوٚن سحری قووُت مجمه‌یی‌سینی گتیریب سوٚد ایله دوشاب یا سوٚد ایله شکرله قاتارکن کوٚنده– کوٚنده ائله‌ییب قاپیٔ– قونشویا پایلارلار.

خیدیر نبی مراسیمی بو کندده بیر بایرام کیمی قارشیلاشدیٔقیٔ اوٚچوٚن، قاپیٔ– قونشو بیر– بیری‌نین گوٚروٚشوٚنه گئدیب دئیه‌رلر: «خیدیر نبی بایرامیٖز موٚبارک اولسون، اینشاللا کی، نووروز بایرامیٔ اولسون».

«ماکیٔ» نیٖن کندلریٔ

روایته گوٚره کندلی‌لردن بیری بیر گوٚن هلسه بیشیریب اونو یئیه‌رکن گوٚره‌رلر کی، دامیٖن باجاسیٖندان ایکی ال اوزانیٖر و اوجا بیر سس دئییر: «منه ده وئرین». ائو یییه‌سی داما چیٖخیٖر گوٚره کیم‌دی آمما کیمسه‌نی گوٚرموٚر و بئله خیال اولور کی، حضرت–ی خیضردی. او زاماندان عادت اولور کی، نووروز بایرامیٖنا قیٖرخ بئش گوٚن قالاندان بایرام توتالار و چرشنبه سوری کیمی عزیز سایارلار. او گوٚنوٚ پیلوو بیشیریب اوٚزلری یئیه‌رکن بیر قاب دا قیٖزلاریٖنا چکیب باشقا توٚحفه‌لر ایله موٚمکوٚندوٚ چادیٖرالیٖق، کوٚینک‌لیک و یا دونلوق اولا قیٖز ائوینه یوللایالار و اونلار دا توٚحفه‌لری آلدیٔقدا «پای‌لاریٔ چوخ اولسون» دئیه‌رلر.

قووُت دوٚزه‌لتمک اوٚچوٚن ده بوغدا، مرجیمک، چدنه، قارپیٖز توخومو، قوغون توخومو، گوٚنه‌باخان توخومو، مکه و ایٖیده‌نی بیر– بیرینه قاتیب اوٚیوٚده‌رلر و اونو بیر مجمه‌یی‌یه توٚکوٚب خلوت بیر یئره قویارکن اوٚستوٚنه شیرنی، نوغول و نابات سپرلر. یانیٖنا دا بیر آینا و بیر کاسا سو قویوب شام یاندیٖرارلار. عقیده‌لری وار کی، گئجه‌نی حضرت–ی خیضر گلیب قامچیٔسیٔنیٖن اوجو ایله قووُتلارا ایشاره ائده‌ر و اونلارا

برکت سالار. ائوْ اهلی سحری، قوْووتلار اوْزه‌رینه سپیلمیش نوْغول وْ ناباتئ قاپارکن سئوْینه- سئوْینه دئیه‌رلر:

خیضر-ی نبی، خیضر-ی ایلیاس چیچک‌لندی گلدی یاز

ائعتیقاد بونادئر کی، هرەنین الینه نه قدەر نوْغول نابات کئچسه اوْ قدەر ده اوشاغئ اوْلاجاق. هابئله کیمسه ایسته‌یه بیله کی، اوْنون گله‌جکده آرواددئ کیملردن اوْلاجاق، بیر شوْر کؤکه‌نی دامئن اوْستوْنه قوْیوب گؤزله‌یر کی، قارقا گلیب اوْنو گؤتوْره. سوْنرا قارقانئ ایزله‌یر کی، گؤره هانسئ داما قوْنورسا، اوْندا اوْ اوْغلان دئیه‌ر کی، اوْ ائوْین قئزئ منیم اوْلاجاق.

ماکئ

ماکیدا بهمن‌ین اوْن بئشیندن خیدیر نبی مراسیمی باشلانارکن گئجه‌نی شاما پیلوْو بیشیره‌رلر وْ قوْووت دوْزه‌لتمک اوْچوْن ده ائل قادئن‌لارئ ال- آیاق ائده‌رلر. قوْورولموش بوغدا، نوْخود، چدنه، مرجیمک وْ باشقا اوْیوْتمه‌لی شئی‌لری بیر آز شکر ایله قاتیب ال دیْیرمانئندا کی، «دستو» دئیه‌رلر اوْیوْده‌رلر. سوْنرا بیر مجمه‌یی‌یه توْکوْب سلقه- سهمانلئ بیر فرش اوْزه‌رینه قوْیارلار. بیر کناردا ایسه سجّاده آچئیب جانماز، مؤهوْر وْ تسبئح قوْیوب قاپئنئ قیفیل‌لایارلار. ائعتیقاد بونادئر کی، گئجه یارئسئ حضرت-ی خیضر گله‌جکدی وْ دستماز آلارکن قوْووتلارا ال ووروب اوْنلارا برکت سالاجاق. سحر واختئ ائوْ اهلی اوْتاغئن قاپیسئنئ آچئب سلام صلوات ایله هره بیر آز قوْووتدان یئییب قالانئنئ دا ائوْ- ائوْ پایلایارلار. ماکئ‌لئ‌لار دئیه‌رلر کی قدیملر کی، جماعتین ائعتیقادی مؤحکم ایدی نئچه دفه‌لر گؤرنموْشدوْ کی، مؤهوْر تسبئح اوْز یئرینده دئییل وْ قوْووتلار اوْزه‌رینده بیر ال پنجه‌سی‌نین یئری قالئب‌دئ. یعنی حضرت-ی خیضر ناماز قیلارکن قوْووتلارئ تبرروْک ائدیب گئدیبدی.

چالدئران(قره‌عئینی)

حضرت-ی خیضر، آب-ی حیات دالئنجا گزدییی اوْچوْن ظوْلمات دوْنیاسئنا سفر ائده‌رکن کیمسه‌نین اوْندان خبری یوْخ ایدی، موْریدلری چوْخ نیگران ایدیلر وْ اوْنون یوْلونو گؤزله‌ییردیلر، بهمن آیئ‌ئین اوْن بئشینده حضرت-ی خیضر آب-ی حیات چئشمه‌سینه ال تاپئب قارانلئق دوْنیادان چئخارکن ایشئقلئ دوْنیایا آیاق قوْیور. جماعت

مؤعتقیددیرلر کی، حضرت-ی خیضر آب-ی حیٰات چئشمه‌سینده قوٚسل ائده‌رکن اوْنا اؤلوٚم حرام اوْلوب ابدیئته‌جن یاشایاجاقدیر. دوٚنیانیٛ دوٚلاناراق ازیلمیش وٚ داردا قالان جماعته یاردیم ائده‌جکدیر. مثلن طوفانلیٛ گوٚنلرده گمی‌چیلری قورتارماق اوٚچوٚن دریایا گئدیر وٚ قار- بوٚراندا قالان خلقه یاردیم ائدیب موٚصیبت‌لی جماعتین دادیٛنا چاتیٛر.

«بهمن»ین اوْن بئشینده خیدیر نبی مراسیمی توتوب گئجه‌نی پیلوٚو بیشیره‌رکن جوٚر به جوٚر خوروش حاضیٛرلاییارلار. شام واختیٛ قازانیٛن آغزیٛنیٛ آچارکن هره اؤز ار ائویٛنده اوْلدوغو قیٛزیٛنیٛن پایینیٛ اوٚلده چکیب بوٚیوٚک میس مجمه‌یی‌یه ییٛغارکن اوٚستوٚنه ده بیر خلعت کی، بیچیلمه‌میش تیکه پالتاردیٛ قوٚیوب وٚ قیز ائویٛنه یوٚللاییارلار. پاییٛ آپارانا دا کوٚره‌کن طرفیندن انعام وئریلر.

اوشاقلار خیدیر نبی بایرامیٛندا آتا- آنالاریٛندان سوٚفته آلارلار کی، «خیدیر نبی‌لیک» دئیه‌رلر. خلق ائعتیقادیٛ بونادیر کی، بو بایرامدا حضرت-ی خیضر ائولری دوٚلاتیب پیلوٚو بیشیره‌نلره باش چکر.

موغان

موغان منطقه‌سینده بوٚیوٚک چیلله‌نین دؤرد گوٚن آخیریٛنا وٚ کیچیک چیلله‌نین اوٚچ گوٚن اوٚلینه خیدیر دئیه‌رلر. خیدیرین بیرینجی گئجه‌سینده عاییله‌لر بوغدا قوٚوورارلار وٚ ال دییرمانیٛ ایله اوٚیوٚده‌رک الک ایله اه‌ییب قوٚووٚت دوٚزه‌لده‌رلر.

قیٛز گلین‌لر وٚ خانیٛملار نیٛت ایسته‌دیک‌لری حاجت اوٚزره، اوْنو بیر مجمه‌یی‌یه توٚکوٚب گئجه‌نی خلوٚت بیر اوْتاغا قوٚیارلار. صاباح سحر قوٚووٚتلاریٛن اوٚزوٚ قاریٛشیٛق گؤروٚنوٚرسه خانیٛملار سئوینجک اوْلوب گله‌جه‌یه اوٚمید باغلاییارلار.

موغان اهلی خیدیر گوٚنلرینی قیٛشیٛن لاپ سوٚیوٚق گوٚنلری بیلیب ائل ایچره دئیه‌رلر: «خیدیر گیردی قیٛش گیردی- خیدیر چیٛخدیٛ قیٛش چیٛخدیٛ».

میٛانا

میٛانالیٛلار بهمن آییٛنیٛن اوْنوندان اوْن بئشینه‌جن خیدیر نبی توتارلار وٚ عقیده‌لری وار کی، بو گوٚنلرده حضرت-ی خیضر اوْنلاریٛن شهرینه گلیب کیمسه‌نین دردی- قمی وٚ بیر موٚشکوٚلوٚ وارسا اوْنو حل ائده‌ر. حضرت-ی خیضرین قدم‌لری موٚبارک اوْلسون دئیه حاجتی اوْلانلار قوٚووٚت دوٚزه‌لده‌رلر. بئله‌لیکله کی، قوروموش

آلما قابئغئ، آرمود قابئغئ، قوْغون توْخومو، آرپا وْ ایئده اونونو بیر- بیرینه قاتئیب دیْیرماندا اوْیوْدەرلر.

قوْووتلاریْ مجمه‌یی‌یه تؤکوْب اوْستوْنه اوْرتوک چکرلر وْ قوْیارلار کی، گئجه‌نی دیْیرماندا قالسئین. اگر دوعالاریْ قبول اوْلورسا حضرت–ی خیضر بو بئش گئجه‌نین بیرینده دیْیرمانا گلیب قوْووتلاریْن اوْستوْنده اوْنون آیاق ایزلری قالار. قادئنلار قوْووتلارا باش چکرکن اگر مجمه‌یی‌نی داغئناق وْ قاریْشئق گؤرسه‌لر سئوْینجک اوْلوب بیلرلر کی دوعالاریْ قبول اوْلاراق آلله تعالا حضرت–ی خیضری یوْللاییب کی، اوْنلاریْن دوْیوْنوْ آچا.

قوْووتلاریْ قاپیْ- قوْنشو وْ قوْهوملارا پایلایارلار وْ قوْووت آلانلار دا یئرینه قند، شکر یا پول قوْیوب قابلاریْ بوْش قایتارمازلار. قابیْ بوْش وئرمه‌مک بونا خاطیردیر کی، نذرینیز قبول اوْلسون وْ بیزی ده اوْز شادلیْغیْزدا شریک بیلین.

خیضر نبی «علیه السلام» ـا عایید اوْلان عادت وْ عنعنه‌لری یئغیب توْپلاماق، ۱۳۴۵- نجی ایلین یهمن آییْندان باشلاناراق ۱۳۵۲- نجی ایلین اوْردیبهیشت آییْناجان داوام ائدیب‌دیر».

آشیق صنتیمیزین پارلاق اولدوزو

اوستاد چنگیز مهدی پورلا

موصاحیبه

حاجی هریسلی

هـ- اوستاد بیلدیینیز کیمی آذری مجله‌سی طرفیندن سیزینله دانیشیق آپاریرام. مجلله‌میزین امکداشلاری آدیندان و اوز آدیمدان دیرلی واختینیزی بیزه وئرییینیز اوچون سیزه چوخ ساغ اولون دئییرم. چوخدان بو نیت‌ده ایدیک، آنجاق منه چتین گلیردی. چونکی، سیز بو گون موسیقی عالمینده بیرینجی مرتبه‌لی ساز ایفاچی‌سی اولاراق، عئینی حالدا دیرلی موسیقی عالیمی سینیز. سیزین ایشلرینیزله تانیش اولانلار حتمن منی حاقلی ساناجاقلار.

چ-ساغ اولون «هئریزلی» موعللیم. منه ده فخر یئری وار «آذری» کیمی سانباللی و دیلیمیزین و ادبیاتیمیزین یوکسک سوییه‌ده قوروقچوسو اولان مجلله‌ده دانیشیغیم گئده. اوزللیک‌له بو دانیشیغین سیزینله اولماسیندان چوخ راضییام. نییه کی، سیز اوتوز ایل دن آرتیق دیر کی، دیلیمیزین، ادبیاتیمیزین هابئله موسیقی‌میزین قایغی‌کئشی سینیز.

هـ- اوزونوز، حیاتینیز و عاییله نیز بارده اوخوجولاریمیز اوچون قیسا معلومات ایستردیک.

چ–۱۳۴۰–نجی ایلده کلئیبرین «شئیخ حسنلو» کندینده آنادان اولموشام. آتامین آدی **حبیب اله مهدی پور**، آنامین آدی **یاخشی خانیم**دیر. بیز اوچ قارداش، بئش باجی ایدیک؛ ۵ یاشیمدا عاییله‌میزله برابر «**وینه**» کندینه کوچدوک. ایلک مکتبه وینه‌ده گئتدیم. یئری وار **موعلّیم جمشید صفرزاده**دن بیزلره درس اویره‌تدییی و آغیر زحمت‌لره قاتلاشدیغینا گوره اوز مینت‌دارلیغیمی بیلیریم. بیر ده او ایل‌لرده بیزیم یئرلرده موعلّیم اولوب، یالنیز بیر موعلّیم کیمی یوخ بلکه بیر آتا کیمی، قارداش کیمی بوتون اهالی‌نین قئیدینه قالان اوزللیک‌له منیم دویغولاریمی، فیکیرلریمی تربییه ائله‌ین، منه نئجه یاشاماق درسینی اویره‌دن بو گونکو بویوک شاعیریمیز و ادبیاتیمیزین گورکملی سیماسی «**اوستا حبیب فرشباف**»ـا جان ساغلیغی آرزولاییرام.

هـ–ساز ایله نئجه ماراقلاندینیز؟ نئجه اویرندینیز؟ کیملردن گوروب گوتوردویونوزدن دانیشین.

چ–دونیایا گوز آچاندان، سازین سسی آنا لایلاسی برابر قانیما هوپوبدور، آخی عمیم «**آشیق عین اله**» او، اوز دوورونون بیرینجی آشیقلاریندان ایدی. ائولریمیز سازلی و سوزلو اولوبدور. ۱۴ یاشیمدا ایش دالیسیجا تئهرانا گئتدیم. «**حسین بنیادی**» آدلی بیر یاخین دوستوم وار ایدی. حسین علاقه اوزره ساز آلماق قرارینا گلمیشدی. «**بهارستان**» میدانینا گئدیب، موسیقی آلاتی ساتان «**دلشاد**» آدلی بیر ماغازادان اونا بیر ساز آلدیق. نئچه آیدان سونرا حسین بنیادی گئتمک ایسته‌ییردی. او سازینی بیر امانت کیمی منه تاپیشیردی. حسینین گلیشی اوچ آی چکدی. بو آرادا حسینین سازی ایله جالاندیم. بغضن ده سیم‌لردن قیریب «**نریمان**»دان سیم آلیب سازی یئنه سازلادیم. باش کوک‌ده «**سئگاه دستگاهیندا**» اولان هاوالاردان بیرینجی اویره‌ندییم هاوا «**دوبئیتی**» اولدو. بو کوک‌ده بئش– آلتی هاوا چالا بیلیردیم. باش کوک‌ده کوک قورولوشو اوست سیم «DO» اورتا سیم «Mi» آلت

سیم ده «Re» اولمالیدیر. سس‌لرین ایکی‌سینی دئمک اورتا سیم «Mi» و آلت سیم «Re» نی تاپمیشدیم، آنجاق «Do» سسینی تاپا بیلمه‌میشدیم. هاوالاری اونسوز چالیردیم. اوزوم ده دویوردوم کی، بورادا بیر چاتیشمازلیق وار، اونو آختاریردیم.

۱۳۵۷–نجی ایل‌ده کندیمیزه دوندوم. عمیمین سازینی گوتوروب چالماق ایسته‌دیم. او تاپمادیغیم سس آشیغین سازیندا آچیق– آیدین وار ایدی. عمیم‌دن سازین کوک فورماسی‌نین نئجه اولدوغونو سوروشدوم. آشیق عین اله عئلمی باخیمدان یوخ، قولاق واسیطه سی ایله سازین کوک فورماسینا تانیش ایدی. آشیق سئوینچ و علاقه ایله اونلاری بیر– بیر منه اویرتدی. آختاردیقلاریمی اوز ائویمیزده تاپدیغیما چوخ سئوینیردیم.

اوشاق چاغلاریمدان، بوتون قاراداغ اوشاقلاری کیمی سازا، آشیق هاوالارینا هابئله آشیق صنتینه درین محبت و حورمت اساسیندا، باکی رادیوسونون آشیق وئریلیشلری‌نین واختی ازبریم ایدی. موعاصیر و قدیم آشیقلارین سازینی، سوزونو هابئله صوحبتینی ایزله‌ییب سینه‌مه ییغاردیم. تانیدیغیم اوستادلاردان «**دده امراه**»، «**حسین ساراجلی**»، «**کاماندار**»، «**عدالت**»، «**اکبر جعفراوو**»، «**عمران حسین‌اوو**»، و «**خانلار**»ی چوخ بینیردیم. اونلارین صنتلریندن بیر شئی‌لر گوتورمک ایستردیم. او وئریلیش‌لردن بیری صنتکار اوستاد آشیق «**دمیر حسن‌اوو**» یا خود «**حسن دمیراوو**» آدلی ایدی. چالدیغی هاوالاری داها دوغروسو منی حئیران قویاردی. بو اوستاد آشیق‌دان سونرالار هئچ بیر ایز تاپا بیلمه‌دیم. رادیودان دینله‌دییم هاوالار مئلودی باخیمیندان بوتای‌دا چالینان هاوالارلا فرقله‌نیردی. بیزیم آشیقلارین چالدیغی هاوالاردا بعضن نوقصانلار حیس ائدیریم. رادیودان دینله‌دییم هاوالاری چوخ سئوده‌ییمه گوره چالیشیردیم اونلار کیمی ساز چالام. بعضن هاوالارین بوتای‌دا چالینمایان حیصه‌لرینی اوز اوزومه تاپیب تنهالیغیمدا ایفا ائدیردیم. مجلیس‌لرده چالان کیمی چوخ آلقیشلانیردیم. بیرنجی ۱۶–۱۷ یاشلی گنج اولدوغوما گوره اولسایدی، ایکینجی، چالینمایان حیصه‌لری چالدیغیما گوره ایدی.

هـ: آشیق چنگیز سیز ائله سازی بیر رادیودان بیر ده عمی‌نیز آشیق عین اله‌دان‌می اویرندینیز. یوخسا باشقا صنتکالاردان دا تأثیر آلیب‌سینیز؟

چ: تأثیر آلدیغیم، گوروب گوتوردویوم بویوک اوستادلار دا اولوب‌لار. اونلادان بیری ده بیزیم آذربایجانین گورکملی ساز اوستادی «**حسین اسدی**» (**حسین کیرشانلی**)دیر.

۱۳۶۰- نجی ایلده اونونلا تانیش اولدوم. آختاردیغیم مئلودی‌لری حسین‌ین ایفاسیندا تاپدیم. او، هاوالاردا اولان مئلودی‌لری رادیودان دینله‌دیییم کیمی ایفا ائدیریدی. او گون حسین منیم اوچون بویوک ساز دونیاسینا بیر قاپی آچدی. ائله او گونلرده ساز ایفاسی‌نین بارماق «پوزیسیا»لاری‌نین دوزوگون شکلینی حسین‌نین ایفاسیندان گوتوردوم. اوستاد اسدی سازی گوزل-گویچک چالدیغی کیمی، گوزل-گویچک سازلار دا باغلاییردی. قارداشیم «**فرخ**»لا «**حسین اسدی**»یه بیر ساز سیفاریش وئردیک. او دا بیزه بیر یاخشی ساز باغلادی.

هـ: اوستاد! آشیق صنتینه – سازا، عئلمی باخیش‌لا باخان، آشیق هاوالارینی نوتا چکن سیز اولوب‌سونوز. قوپور مکتبینه کیتاب یازیب‌سینیز. بئله ایشلری اوتایلی- بوتایلی آذربایجان دا، بیرنجی سیز باشلاییب‌سینیز. نه اوچون بو ایش‌لر سیزه گرکلی اولوب؟ بو مسله‌نی آچیقلاماغینیزی ایسته‌ردیم.

چ: من هر زامان بئله اینانیرام کی، آشیق موسیقی‌سی بیزیم وارلیغیمیزدیر. بیزیم کوک موسیقی‌میزدیر. نئجه کی، بیلیرسینیز، بو موسیقی، هاوالار، داستانلار قدیم زامانلاردان بری سینه‌دن سینه‌یه گزیب، بیزیم الیمیزه چاتمیشدیر، من هاوالاری چالاندا بعضن بیر هاوانین اوچ- دورود آدی اولدوغونو گوروردوم. اورنک اوچون «**کوراوغلو قایتارماسی**»، «**ساری تورپاق**» و «**شاهسونی**» اوچو ده بیر هاوایا دئییلیردی. آنجاق آختاریش‌دان سونرا منه بئله معلوم اولدو کی، بو اوچ آد هره‌سی باشقا بیرهاوادیر. بئله دوشوندوم کی، اولا بیلر بیزیم هاوالاردان چوخو

صنتکارلاریمیزین سینه‌سینده تورپاغا گئدیب، تورپاغا قاریشیب، اونودولوب. ائله داستانلاریمیزدان دا بئله اولا بیلر.

بیرینجی، هاوالارین یاشاماسینی اونلارین مکتوب اولدوغوندا گوردوم. آخی هاوالارین هر بیری بیزیم تاریخیمیزین، مدنییتیمیزین، بیر گوشه‌سی‌دیر. هاوالار اوزون عصیرلردن کئچمیش، نسیل‌لردن، آتا – بابالاریمیزدان بیزه سوزلر، دوشونجه‌لر، داشییب گتیریب. بیز مدنییتیمیزی، تاریخیمیزی قورومالیییق.

ایکینجی، دئمک اولار کی، باشقا خالقلارین موسیقی‌لری واختی ایله مکتوب اولدوغونا گوره، قارره‌لری، عوممانلاری آتلاییب اولکه‌– اولکه یاییلیبدیر. بو گون ایراندا، آذربایجاندا، **بئتهووئن، موت‌زارت، باخ، چایکوفسکی** و باشقا بویوک موسیقی اوستادلاری‌نین اثرلری تانینمیش، یاییلمیش، بلکه ده مکتب‌لرده موسیقی طلبه‌لری طرفیندن اویرنیلمیش‌دیر. آمما بیزیم آشیق هاوالاری قاراداغدان، نهایت آذربایجاندان قیراغا یاییلمامیشدیر. من اینانیرام کی، بو هاوالار مکتوب اولورسا، دونیا خالقلاری طرفیندن سئویله‌جکدیر. «تهران»دا موسیقی مکتب‌لرینی دولانیردیم، باکی‌دان گلن اوستادلاری سوراقلاشیردیم، ائله دوشونوردوم، کی، اوتایدا آشیق هاوالارینا نوت یازان اولار. چوخ قاچاندان سونرا، چوخ آختاریشدان سونرا، بیلیندی کی، بو حاقدا هئچ بیر ایش گورن یوخدور. من اوزوم‌له بئله قرارا گلدیم کی، نئجه اولمالی‌دیرسا نوت اویرنیب بو هاوالاری نوتا چکه‌جه‌یم.

اوچونجو، بو موسیقی‌نین نئجه اویرنیلمه‌سی اوره‌ییمده دولانیردی. قاباق زامانلارا موراجیعت ائدنده، بیزیم اوستاد آشیقلاریمیز نئجه اویرنیب‌لر، نئجه اویردیب‌لری آرایاندا، بویوک صنتکارلارین چکدییی چتین‌لیک‌لر هله بیر طرفه، یئنی موسیقی عئلمی‌نین بو آرادا هئچ رولو اولمادیغینا گوره، بو عزیزلریمیزین بویوک سهولری، بویوک نوقصانلاری دا گوزه چارپیردی. بیزیم فخر ائله‌دیییمیز اوستاد آشیقلاردان سوروشولسایدی کی، فیلان هاوانین **ریتمی (اولچوسو)** نه‌دیر؟ بو سورغو جاوابسیز قالاردی. بونا اینانمالیییق کی، زامان چوخ سورعتله ایره‌لی

سوروررِ. داها یوزایل بوندان قاباقکی کیمی دوشونمه‌ملی‌ییک. **گویجه‌لی آشیق علسگر، توفارقانلی عابباس، تیکمه داشلی خسته قاسیم** کیمی اوستاد صنتکارلار اوز ائل- اوبالاریندان قیراغا چیخانمامیش هابئله تانینمامیش‌لار. بو گونکو عصیرده ایرتیباطلار موعجوزه‌یه بنزه‌ییر. بیر آندا دونیانین هر طرفیندن کامپییوتئر آرخاسیندا ایله‌شیب بوتون دونیا خالقلاری‌نین موسیقی‌لرینه ال تاپماق اولور. بیز ده دونیا ایله آیاقلاشمالیییق. دونیا اوزره بیزیم ده آشیق موسیقی‌میزین دئمه‌یه سوزو واردیر. بیزیم ده موسیقی بو ایتیباط لارا قوشولمالی‌دیر. بونا گوره بو ایش بیر گرک، وظیفه و بیر اینام کیمی منیم بوینوما دوشموشدو. من لاپ قدیم چاغلاردان بو گونه قدەر بوتون اوستادلارا، آشیق موسیقی‌سینی یاردانلارا، یاشادانلارا فخر ائدیرم. اولن‌لرین روحو قارشی‌سیندا باش اییب، قالانلارا جان ساغلیغی دیله ییرم. اونلارین یوللارینی چاغداش سوییه‌ده ایره‌لی سورمه‌یی اوزومه بورج سانیرام.

هـ: موسیقی‌چیلریمیزدن، سیزدن اونجه ساز هاوالارینا نوت یازماق ایددیعاسی ائدنی اولور. بئله بیر سوز، بئله بیر ایش، اولوب یوخسا یوخ؟ هر حالدا بوبارده فیکیرلری‌نیزی بیلمک لازیم دیر.

چ:اونجه دئدیک‌لریمین اساسیندا، من آشیق موسیقی‌سینه یازیلمیش عئلمی ایشلری گیری- گیری آختاردیم. ۱۳۶۲- نجی ایل‌ده آذربایجانین گورکملی ساز اوستادی و صنتکار سازبندی اوستاد «**عمران حیدری**»نین ایش یئرینه باش ووراردیم. سازینی دینله‌ییب، باغلادیغی سازلاری ماراقلا اله آلیب چالاردیم. بو سیرری اوستادا آچدیم. ساز موسیقی‌سی‌نین عئلمی‌لشمک ضرورتینی اونونلا دانیشدیم. اوستاد **عمران حیدری** دئدی: «بئله بیر ایش بو گونه قدەر گورولمه‌ییب. آنجاق من ده بئله فیکره دوشموشم کی، اوستاد «**درویشی**» ایله بیرلیک‌ده بو ایشی گورک. آشیق هاوالارینا نوت یازاق. آلتی ییئددی آیا قدەر بو ایش اولاجاق و بو بارده کیتاب بوراخاجاغیق». چوخ سئویندیم. بو کیتابین ایشیق اوزو گورمه‌یینه گونلریمی

سایيردیم. بیر ایل سوووشدو، خبر اولمادی . و بارده ده دونه- دونه آشیق عمرانلا دانیشدیق. عمران دئدی: «سن اوستاد **درویشی** ایله موسیقی تئوریسینی اویرنمه‌یه باشلا؛ بلکه کیتاب ایشیق اوزو گورنده آرتیق فایدالانا بیله‌سن». من ده اوستادین درسینه آد یازدیردیم و موسیقی تئوریسینی اویرنمه‌یه باشلادیم. بیر آز زامان اونونلا تئوری ایشله‌دیم؛ آمما اوستاد درویشی اولان موسیقی مکتبی، نه ایسه باغلاندی. ایشین آردینی توتماق اوچون «**چنگ**» موسیقی مکتبینه موراجیعت ائدیب، تئوری درسینه آد یازدیردیم. بو مکتب شریعتی خییاوانی، زیندان سئراهیندا، اوستاد «جهانگیر کامیان» باشچیلیغی ایله دولانیردی. بو مکتب تهراندا یاشایاق آذربایجانلی‌لارین، اوزللیک‌له قاراداغلی‌لارین ائولرینه یاخین اولدوغونا گوره، ائله‌یه بیلدیم ساز کیلاسینی بو مکتبده داییر ائله‌ییم. ۱۵-۱۶ طلبه منیمله ساز اویرنیردیلر؛ آتا- بابا یولو ایله، قولاق واسیطه سیله هاوالاری اویرتمه‌یه چالیشیردیم. موسیقی تئوری‌سینی آرتیق اویرندیکجه، هاوالارین نوتا چکیلمه‌سی، قوپوز مکتبینه عئلمی باخیش، بو بارده کیتابلارین یازیلماسی، هابئله اونلارین بوش یئری منه چوخ آغیر گلیردی. یئنه آشیق عمرانا موراجیعت ائله‌دیم. کیتابدان، نوتدان بئله- بئله ایشلردن سوروشدوم. آشیق عمران دئدی: «چنگیز! اولمادی. ساز هاوالاری نوتا سیغمادی. سازی و اونون هاوالارینی ائله آتا- بابا یولو ایله دوام ائدیرمک لازیمدیر». بو سئودا بیر آن دا باشیمدان چیخمادی. نهایت ۱۳۶۸- نجی ایل‌ده دولانماق اوچون بیر قوناق کیمی تبریزه گلدیم. قادارشیم «فرخ» گیلده قالیردیم. بو ایل‌لرده «فرخ» تبریزده بیر تانینمیش ساز اوستادی کیمی مکتب‌لرده ساز اویردیردی. تبریزده ساکنین اولماق و موسیقی ایش‌لرینده چالیشماغی مندن ایسته‌دی. تبریزده اولدوغومدان بیر هفته کئچمه‌دن اوستاد **مرعشی** اداره ائله‌ین «**چنگ**» موسیقی مکتبینده هوسکارلارا ساز اویرتمه‌یه چاغیریلدیم. ایشی قبول ائدیب کیلاسی داییر ائله‌دیم. بو مکتبده موسیقی اوستادی «**یحیی ایسماعیل زاده**» جنابلاری ایله تانیش اولوب موسیقی تئوری‌سینی اویرنمه‌یی اونونلا داوام ائتدیردیم. ایشین ایچینده یحیی موعللیم «**آذربایجان خالق**

موسیقی‌سی‌نین اساسلاری» عونوانلی کیتابی بیر درس کیمی منه اویرتمه‌یه باشلادی. آذربایجانین داهی موسیقی عالیمی «**اوزئییر حاجی بی اووون**» بو اولمز اثری، سانکی منیم قارانلیق عالمیمدن ایشیقلار دونیاسینا بیر پنجره آچدی. ۵-۶ آی بئله کئچدی. بیر گون آذربایجانین بویوک موسیقی اوستادی، دیرلی بسته‌کاری رحمت‌لیک اوستاد «**علی سلیمی**» طرفیندن اونون موسیقی مکتبینده ساز درسی وئرمه‌یه دعوت اولوندوم. بو دعوتی اوستادین تار شاگیردی «**بهار**» خانیم منه چاتدیردی. چوخ سئوینجله قارشیلادیم.

اوستاد سلیمی و اوستاد «ایسماعیل زاده»نین خاهیشینه گوره سازی اویرتمه‌یه اون صحیفه‌لیک «مئتود» یازدیم. بعضی لری سازی نوت ایله اویرنمه‌یی دوز بیلمیردیلر. اونا گوره ایکی کیلاس دایر ائله‌دیم. بیرینی نوت ایله ایشله‌ین‌لره، بیرینی ده قولاق و سسله، آتا- بابا یولو ایله اویرنن‌لره. اوگون‌لر منیم بو ایشیمه ائعتیراض ائله‌ین چوخ ایدی، هابئله سازین و آشیق هاوالاری‌نین نوتا سیغماسینا اینانان آز. من آرزولادیغیم ایشین یولونو تاپیردیم. بیر ده گوردویوم ایشه اورکدن اینانادیغیما گوره، بیر آددیم دا گئری دونمه‌یه دوشونموردوم. ۱۳۶۹- دا اوستاد سلیمی منی رادیو- تئلویزیون اورکستری ایله امکداشلیغا چاغیردی. اوستاد «**علی فرشباف**» آذربایجانین تانینمیش و گورکملی کامانچا اوستادی دا او اورکئسترین عوضوو ایدی. گورشلریمیزده ایش‌لریمدن سوروشاردی. بیر گون بئله بیر سوآل وئردی: «چنگیز! ائشیتمیشم سازی نوت ایله اویره‌دیرسن، بئله‌دیرمی»؟ دئدیم: اوستاد ائله دیر. اوستاد ایشین چوخ چتین اولدوغونو بیلدیریب، دئدی: «**مراد آقایی**» ایله «**گرایلی**» هاواسینی نوتا چکمک ایسته‌دیک. نه کی چالیشدیق اولمادی مئلودی‌لرین تکرار اولماسی، دئمک بیر سیرا تکرار **آکوردلارا** گوره، بو ایشی یئرینه قویا بیلمه‌دیک. سن بو ایشی گورمک ایسته‌سن سنه اوغورلار آرزولاییرام. بونو دا دئملی‌یم کی، اوستاد مراد آقایی آذربایجانین بیرینجی ساز اوستادلاریندان‌دیر. من

مرادا اورکدن درین حورمتیم وار. او بویوک اوستادا دا، علی فرشباف موعللیمه ده اوغورلار آرزولاییرام.

بو سایاق ایشی ایره‌لی آپاراراق ۱۳۷۱- نجی ایلین قیش فصلین‌ده شخصن تبریزده «روشن» آدلی موسیقی مکتبی آچدیم. هاوالاری یازمادان اونجه بئله ایناتیردیم کی، سازین ایفا فورماسینا اوزونه مخصوص اولان تئکنیکینه «قوپوز مکتبی»نی یازیب- یاراتمالی‌یام. بونو بیلیرسینیز کی، دونیا اوزره بوتون آکوستیک موسیقی آلت‌لری‌نین عومومی بیر کوکو واردیر. دئمک بوتون هاوالاری اوکوک‌ده ایفا ائتمک مومکوندور. او موسیقی آلت‌لری‌نین مئتودلاری دا او کوک‌ده یازیلمیشدیر. سازین ایفا فورماسیندا بیر چتین‌لیک وار ایدی. بوتون چالینان مئتودلاری آلت سیم‌لرین اوزه‌رینده چالینیردی. اوست سیم، اوزللیک‌له اورتا سیم، یالنیز آکورد عونوانیندا، تکجه بیر سس کیمی ایفا اولونوردو. منجه سازین بویوک چاتیشمامازلیغی ائله بو ایدی. بیر ایلدن چوخ چالیشیب بو چاتیشمامازلیغا یول آختاردیم. بیلدیینیز کیمی اوستده اوچ سیم «Do» نوتو آدی ایله قورلموشدور. بیر آن بئله فیکریمه چاتدی کی، اوست سیمین بیرینجی سسینی بیر اوکتاو بم کوک ائله‌ییم. بو ایشی گوردوم. اوست سیم‌ده و اوست پرده‌ده اوّل «پوزیسییا»دا گزیشمه‌یه باشلادیم. عئینی حالدا ردیف ایله اوست سیم‌ده «Do»، «Re»، «Mi»، «Fa»نی تاپاندان سونرا آردینجا ائله او قایدا اساسیندا ایسته‌دیییمیز او ردیف «Sol» «La»، «si»، «Do» اورتا سیم‌ده اوزونو گوستردی. بیر سیمین دییشیلمه‌سی سازدا بیر اوکتاو نوتون آرتماسینا سبب اولدو. دئملی‌ییک کی، هر موسیقی آلتی بیر اوکتاو سسه مالیک اولسا کامیل بیر موسیقی آلتی آدالانا بیلر. دئمک بیزیم سازدا بیر سیمین دییشیلمه‌سی **بیر اوکتاو** سسی آرتیریب مئیدانی داها گئنیش‌لندیردی. هله ده سازین دونیا سوییه‌سینده باشقا موسیقی آلت‌لری ایله آیاقلاشماسینا بیر مانئعه وار ایدی.

بیلیدیینیز کیمی آذربایجان سئگاه لاریندا، دیباپازون اولچوسو ایله اولچن‌ده، ایکی سس بیر «کما» آزدیر. بو سس‌لرین آز اولماسی اولمز داهی موسیقی عالیمی

اوزئییر حاجی بی اوۋون نظرینه گوره آذربایجان موسیقی سینه عاییه اولان بیر سس‌لردیر. دئملی‌یم کی، کئچمیش آشیق‌لاردان الیمیزده اولان اثرلره باخاندا اورنک اوچون «**آشیق صادق سلطان**»، «**دده امراه**»، «**خیننی ممد**»ین ایفالاریندا «mi» له «fa» آراسیندا پرده اولمادیغینی گوردوک. بونا گوره کی، «mi» له «fa»نین یاریم «تون» فاصیله سی واردیر. منجه بویوک ساز اوستادیمیز «عدالت نصیب اوو» اوز داخیلی حیس لریندن آسئیلی اولاراق بو ایکی پرده نین آراسینا بیر پرده علاوه ائتمک‌له بو پرده‌نین اساسیندا بیر «**چئتوئر تون**» سسی یاراندی. اونلارین آراسیندا پرده باغلانسا، چئتوئر تون یا خود «سوری » یا «کروم» سسی یارانار. بونو دا دئملی‌ییک، بیزیم کئچمیش سازیمیزین پرده قورلوشو (سس قورولوشو) «کروماتیک» و «دییاتونیک» اولموشدور. اونا گوره بو پرده‌نین او ایکی نوتون آراسیندا باغلانماسی دوزگون اولا بیلمزدی. بو مسله‌نی حل ائتمه‌یه بیر «کما» یاریم بو پرده‌نی آزالتماقلا (بم‌لشدیرمک‌له) دییاپازون اولچوسو ایله «mi» سسی اوز یئرینده اوتوردو و بیزیم باشقا «لاد»لاردا اولان هاوالاریمیز کی، «mi» سیسین ده بیر «کما» قده‌ر آز (بم) یئرینده چالینیردی، دوز یئرینی آلدی. «La» نوتو دا ائله اونون کیمی دوزگون یئرینده اوتوردو.

داها قوپوز مکتبی یازماغا هئچ بیر چتین‌لیک گورموردوم. اونو یازدیم. نهایت ۱۳۷۹- نجو ایلده یازدیغیم بو اثر ایشیق اوزو گوردو. قوپوز مکتبی‌نین آردینجا اوتوز آلتی آشیق هاواسینی نوتا چکدیم. ایکینجی کیتابی «آشیق هاوالاری» عونوانیندا چاپا یتیردیم. من بونا امینم کی، بو ایشلری بیرینجی من گورموشم. بو اثرلرین یاییم تاریخیندن اونجه بیر کیسمه بوش دانیشماق یوخ، سند گوسترە بیلسه چوخ ممنونییت‌له الیندن اوپرم.

هـ: آشیق چنگیز! منیم بیلدییمه، گوره «قوپوزون ایلکین مکتبی» آدلی بیر کیتاب «علی خداداد مددلو» یازارلیغی ایله ایران آذربایجانئیندا بوراخیلیب؛ بیر ده کی، «ساز مکتبی» عونوانلی بیر کیتاب بو یاخینلیقلاردا آذربایجان جومهورییتینده

ایشیق اوزو گوروب. هر ایکی کیتابین یازارلاری او کیتابلارین بیرینجی درس‌لیک کیتابلاری اولدوغو ایدیعاسیندا اولوب‌لار. سیز بو بارده نئجه دوشونورسونوز؟

چ:اونجه دئیدیم ۱۳۷۹- نجو ایلین یای فصلینده منیم «قوپوز مکتبی» آدلی درس‌لیک کیتابیم «آیدین» اینتیشاراتی واسطه‌سی ایله چاپ اولموشدور. «علی خداداد مددلو» ایکی ایل اوندان سونرا «قوپوز ایلکین مکتبی» کیتابینی یازیب چاپ ائله‌میشدی. آمما ائله بو ایل‌ده دئمک ۲۰۰۷ میلادی ایلینده، باکی‌دا یاییلان «ساز مکتبی» کیتابی حاقدا دانیشماغا سوزوم واردیر. او دا بودور کی، ۱۳۸۳- نجو ایلین نووروز بایرامیندا باکی شهرینده ایدیم. باکی تئلویزیونونون «space» کانالیندا آشیق موسیقی‌سی‌نین عئلمی لشمه‌مه‌سی، هابئله اونون عئلمی کونسئرواتورییادا عئلمی شکیل‌ده اوخونماماسی حاققیندا تنقیدی بیر وئریلیش کئچیردی. بو وئریلیش ده اوستاد عدالت نصیب اوو و خالق شاعیری زلیم خان یعقوب ایشتیراک ائتمیشدیلر. عینی حالدا میللی کونسئرواتورییانین باشچی‌سی «سیاوش کریملی» وئریلیشه تئلفون آچدی. اوردا سوز وئردی کی، بو ایش اوچون آشیق موسیقی‌سی تدقیقاتچی‌لاری ایله بیر ایجلاس قورولاجاق. تئزلیک‌له او ایجلاس قورولدو. منی ده زلیم خان و اوستاد «رافیق عمرانی»نین تاپیشیریغی ایله او ایجلاسا دعوت ائله‌دیلر. او ایجلاسین عوضولری اساسن آشیق موسیقی‌سینه عئلمی باخان و او حاقدا چالیشانلار ایدیلر. رحمت‌لیک مورسل موعلّیم، رحمت‌لیک آزاد اوزان، قارا موعلّیم، حسین موعلّیم، زلیم خان یعقوب، رافیق عمرانی و ائله بو «ساز مکتبی»نین یازارلاری «موباریز جعفر اوو»، «آکیف قولوئو» و سیاوش کریملی ایجلاسین ایشتیراکچی‌لاری ایدیلر. ایلک آشیق موسیقی‌سی نین عئلمی‌لشمه ضرورت‌لری دانیشیلدی. سونرا منیم یازدیغیم «قوپوز مکتبی»نین صوحبتی آرایا گلیب و هامی اوز فیکرینی بیلدیردی. بو ایندیکی ساز مکتبی‌نین اوچ یازاری منیم کیتابیما قارشی دوروزلار. سوز منه چاتمامیش رافیق عیمرانی، آزاد اوزان بیر ده زلیم خان یعقوب «قوپوز مکتبی»ندن موداقیعه ائدیب،

اونو بیر عئلمی درس‌لیک کیتاب تانیتدیریب، هابئله کونسئرواتورییادا اوخونماغینی ایسته‌دیلر. من ده اوز یازدیغیم اثردن مودافیعه ائله‌دیم. ایجلاس عوضولری سوزلریمه دیر وئریب کیتابین کونسئرواتورییادا اوخونماسی قراری قویولدو. تکجه موباریز جعفر اوولا آکیف قولوئو بو قرارلا راضی‌لاشمادیلار. اونلار بئله ایناندیردیلارکی، بو کیتاب ایراندا یازیلدیغینا گوره آذربایجان میللی کونسئرواتورییاسئیندا اوخونماسی دوز اولا بیلمز. دئییردیلر بیز اوزوموز بئله بیر کیتاب یازیب یاراتمالیییق. رافیق عمرانی اونلارا بئله جاواب وئردی: بوایش سیزین ایشینیز دئییلدیر. نییه کی، موبازیر موعلّلیم یالنیز ساز ایفاچی‌سی‌دیر، عئلمی موسیقی ایله ده تانیش دئییلدیر. آکیف موعلّلیم ده تار ایفاچی‌سی‌دیر؛ بوردا بیر نوقصان اولاجاقدیر. آنجاق چنگیز یوکسک سوییه‌ده ساز ایفاچی‌سی اولاراق یاخشی دا موسیقی ساوادلی‌دیر. ائله بو ایش چنگیزین ایشی‌دیر. ائله اینصافلا باخساق یاخشی دا گوروبدور. ایجلاسین سونوندا بوکیتابین اوخونماسینا هامی راضی‌لاشدی. بو ایکی کیتاب حاققیندا دئیه بیلرم کی، اونلار ایکی سی ده بیر اوسلوبدا یازیلیب. منیم یازدیغیم بونلاردان فرقلنیر. باشقا اوسلوبو واردیر. آنجاق اینصافـلا دانیشساق «علی خداداد مددلو» یازان کیتاب هر باخئیمدان باکی‌دا یازیلان ساز مکتبینه اوستوندور.

هـ: سیزین سازدا «سولو» ایفالارینیزا و نایلیيت‌لرینیزه گوره سوزلری‌نیزی دینله‌مک ایسته‌ردیم.

چ: ساز ایفاچی‌لیغینی باشلایان گوندن، بیر «سولو» ساز ایفاچی‌سی کیمی نانیندیم. بوتون خاریجی و داخیلی کانسئرتلره ائله بو عونواندا چاغریلاردیم. ۱۳۷۰ – نجی ایلده «**اوستاد آشیق حسن اسکندری**» باشچیلیغی ایله آشیقلارلا بیرلیک‌ده آلمانین «دوسئلدورف» شهرینده موسیقی فئستیوالینا چاغریلمیشدیق، او فئستیوال‌دا ساز «سولو» ایفاچی‌سی کیمی چیخیش ائله‌دیم. تاماشاچی‌لار طرفیندن یوکسک سوییه‌ده آلقیشلاندیم. او ایفادان سونرا «**دوکتور بی‌پینگ**» هولند اولکه‌سی‌نین آدلیم موسیقی عالیمی بیزیم آشیق قوروپوموزو هولنده دعو ت ائله‌دی. اوردا گئدن

ایجرالاردا هر ایفاچی‌یا اوچ دقیقه واخت وئریلمیشدی. دئمیشدیلر کی، اوچ دقیقه‌دن آرتیق چالماغا حاققینیز یوخدور. صحنه‌یه چیخیب «**هیجران کرمی**» چالماغا باشلادیم. آلتی دقیقه‌یه یاخین چکدی. آلقیش‌لار اونونده دیز چوکوب صحنه‌نی ترک ائتمک ایسته‌دیم. جاماعاتین آلقیش سسی داها یوکسلدی، «**دوکتور بی‌پینگ**» قاباغیمی آلیب یئنه چالماغیمی ایسته‌دی. واختیم توکه‌نیب، ایجازه‌م یوخدور دئدیم. «بورانین هر ایشی منیم الیمده‌دیر، تاماشاچی‌لار هر زامانا قده‌ر ایسته‌سه‌لر چالماغین گرکلی‌دیر.»- دئدی. اونلار سیزین موسیقی ایله آرتیق تانیش اولماق ایسه‌ییرلر. صحنه‌یه دونوب «روحانی» هاواسی چالدیم.

۱۹۹۳- میلادی ایلینده ایسپانییا «مادرید» شهرینده «فیتور» آدلی بیر موسیقی فئستیوالی کئچیریلیردی. **۱۲۸** اولکه‌دن فولکلوریک موسیقی ایفاچی‌لاری او فئستیوال‌دا ایشتیراک ائتمیشدیلر. ایراندان تکجه من چاغیریلمیشدیم. او فئستیوال دا بیر آشیق هاواسی ایفا ائدیب سونرا آشیق هاوالاری حاققیندا دانیشیق آپاریب، بیلدیکلریمجه اونلارا معلومات وئردیم. او فئستیوال‌دان «**فخری موسیقی دیپلوم**»و قازاندیم.

۱۳۷۵-نجی ایلده کانادا اولکه‌سی «تورئنتو» شهرینده «هارت- هاوس» اونیوئرسیته‌سینده کئچیرلین کانسئرته آشیق نوروزلا بیرلیک‌ده چاغیریلمیشدیم. تورئنتو، ون کووئر، مونترال شهرلرینده چوخ اوغورلو کانسئرتلریمیز کئچدی.
۱۳۷۶- دا تورکییه‌نین ایستانبول شهرینده «D8» اولکه‌لری ایجلاسیندا بو سککیز اولکه‌نین موسیقی قوروپلاری ایله بیرلیک ده بیر ایرانی موسیقی قوروپو، بیر ده من بیر سولو ساز ایفاچی‌سی کیمی ایشتیراک ائتمیشدیک. تاماشاچی‌لار طرفیندن چوخ محبت‌لی آلقیشلار گوستریلدی. تورکییه معاریف وزیری طرفیندن بو یاخشی ایفاما گوره آتا تورک کولتور ائوی سارایيندا بیر شام ضیيافتینه دعوت اولدوق.

۱۳۷۸- ده کولومبییا ایستیقلال گونو عونوانیندا قورولان فئستیوالا چاغریلدیم.

۱۳۷۹- دا پاریس شهرینده بیر ایرانلی موسیقی قوروپو، بیر ده منیمله گورکملی ناغارا اوستادی «وحید اسدالهی» آشیق هاوالارینی ایفا ائتمه‌یه چاغیریلمیشدیق.

۱۳۷۰ هابئله ۱۳۷۶- نجی ایل‌لرده ایراندا کئچیریلن «دهه-ی فجر» آدلی موسیقی فئستیوال‌لاریندا ایران سوییه‌سینده بیرینجی سولیست ایفاچی عونوانینی قازانا بیلدیم.

هـ: آشیق چنگیز سیزین تبریزده، تئهراندا و ایرانین باشقا شهرلرینده ده اوغورولو کانسئرت‌لرینیز اولوب، شخصن چوخونون تاماشاچی‌سی اولموشام. بونلار سایماقلا قورتولان دئییل. سیزدن بوراخدیغینیز کاست‌لر، (DVD) لر، (CD) لر حاققیندا قیسا معلومات ایسته‌ردیم.

ایکی کاسئت‌لیک بیر آلبوم «آذربایجان حیماسی موسیقی‌سی» آدیندا، دالغا موسیقی قورپونون ایفاسی ایله تئهراندا اولان هونری حووزه طرفیندن یاییلیب. آشیق نوروزلا منیم کانادادا اولان ایفالاریمیزدان «سروش» درنه‌یی طرفیندن بوراخیلیب. «دیدار-ی نو» آدلی بیر کاسئت منیمله، تومبک ضربی موسیقی آلتی‌نین بویوک ایفاچی‌سی **«ممد اخوان»** جنابلاری‌نین بیر خوصوصی ایفامیز موسیقی سئونلرین الینه چاتیب. اوچ کاسئت هابئله «CD»، «یانیق کرمی»، «سالامات قال»، «ائل باغچاسی» بیزیم ایش‌لریمیزدن شمس تبریز دفتری طرفیندن حاضیرلانیب یاییلدی. بیر ده کی، «سئوسه منی» آدلی بیر «DVD» یئنه دالغا قوروپونون تهراندا اولان ایفاسیندان بوتون موسیقی سئونلره تقدیم اولونوب.

هـ: آشیق چنگیز! سیز آشیق موسیقی‌سینده یئنی‌لیک‌لر یاراداندا، موسیقی‌یه عئلمی باخیش‌لا باخاندا، آشیق صنتی‌نین قدیم زمانکی کیمی قالماسی‌نین هاوادارلاری طرفیندن سیزینله نئجه یاناشیب‌لار؟

چ: اونجه دئدیک کی، زامانین سورعتی چوخدور. گئت–گئده ده چوخالیر. بیز ده بو گئدیش‌ده اوزوموزو زامانین آهنگی ایله اویغونلاشدیرمالیییق. اورنک اوچون قدیم زامانلاردا بیر حکیم، اینسان بدنینده اولان هر عوضوه حکیم‌لیک ائدیب، سینیق باغلاییب، اورک خسته‌لیینه هابئله هر دردینه درمان ائتمه‌سی بیر یاندا قالسین، مال–قارا خسته‌لیک‌لری ایله ده مشغول اولارمیش. آمما بوگون حکیم‌لیک عئلمی او قدەر ایرلی‌لەییب کی، هر سیستئمین اوزل بیر حکیمی اولور. او بیری عئملر یاخود صنت‌لر ده ائله بئله‌دیرلر.

آشیغین کئچمیش تعریفینده، ساز ایفاچی‌سی، هاوا بسته‌کاری، اوخویان، داستان سویله‌ین، شاعیر، رقص باجاران، و بئله- بئله هونرلره بیر یئرده مالیک اولان، آشیق ساییلیردی. آنجاق بو گونکو زامانین ایستک‌لرینی دویا بیلسک، ائله بو گونکو حکیملیک عئلمی کیمی، منیم فیکریمجه آشیق موسیقی‌سی‌نین هر بیو عوضوونه اوزل بیر آشیق لازیم‌دیر. بونا گوره ده بو گون آشیق هاوالارینا اویغون یاخشی سسه مالیک اولان، یاخشی ساز ایفاچی‌سی، اوزونه گوره بیر آشیق‌دیر. آشیق فورمالارینda، آشیق هاوالاریندا شئعر یازان شاعیر، قوپوز موسیقی‌سینین تدقیقاتچی‌سی و بونلارا تای صنت صاحیب‌لرینه، چاغداشلیق اولچوسو ایله اولچسک، آشیق دئمک مومکوندور. منجه قدیم اولچولرده اولچسک بو گون بیر آشیق دا تاپا بیلمه‌ریک. بو حاق‌دا دانیشماغا چوخ سوزوم وار ... بیر ده کی، قدیم زامانلاردا جاماعات ساوادسیز اولورموش، آشیقلارین ساوادلی‌سی یاخود ساوادسیزلاری دا اوستاد گورموش، شئعر، داستان، ساز ایفاسی اویرنمیش و خالقین خوشونا گلن باشقا سوزلری قاتماقلا اوز عصرینده یاشایان جاماعاتدان قاباقجیل اولورموشلار. ایندیسه بئله دئییل. یئنی نسیل ساوادلانیب، آشیغین اون گئجه‌ده دئدییی داستانی بیر ساعاتدا اوخویوب باشا چیخا بیلیر. ائله بونا گوره‌دیر کی، بو گونکو آشیق مجلیس‌لرینده داستان سویله‌مه‌یه داها بیر یئر تاپیلمیر. داستانلار، بو گون آشیقلار طرفیندن سویلنمه‌سه ده کیتاب‌لاردا، یازی‌لاردا یاشاییب، گلن نسیل‌لره چاتاجاقدیر. آنجاق آشیق موسیقی‌سی‌نی نئجه

یاشاتمالیییق؟ بوردا بو موسیقی‌یه عئلمی باخیش و یئنی باخیش هر بیر کوک موسیقی‌سینی سئون آذربایجانلی‌یا گرک ساییلیر. منجه هر بیر آشیق هاواسی تاریخیمیزین، کولتورموزون کیچیک ده اولسا بیر حیصه‌سی، بیر گوشه‌سی‌دیر، اونلارین هر بیری‌سینی ایتیرسک، دئمک تاریخیمیزی، کولتوروموزو ایتیرمیشیک.

چاغداش و گلن نسیل‌لره بو موسیقی‌نی یئنی «آرانژمانلار»، یئنی «هارمونی»لر و «آکوردلار»لا هابئله «خور» قوروپ‌لاری، آشیق «آنسانبو»لاری قورماقلا، یئنی- یئنی گوزل یول آلار آراییب تاپماقلا قبول ائتدیرمک مومکوندور. من ده بو اینام اساسیندا بو یولون یولچوسو اولموشام. یورولمایان یولچولارین آیاقلارینی یول‌لاردا داشلار دا ازه بیلر.

هـ: آشیق چنگیزا! دئییرسینیز کی، «قوپوز هاوالاری تاریخیمیزین حیصه‌لری‌دیرلر». بو سوزو نئجه ایضاح ائده بیلرسینیز؟

چ: بو سوزو ایضاح ائتمک اوچون تورک خالقلاری‌نین کئچمیش‌ده یاشایان ائللریندن، تایفالاریندان سوز آچماق لازیمدیر. اورنک اوچون دورد مین ایل بوندان اونجه یاشایان «بایات» ائلیندن سوز آچساق، او زامانا عایید اولان یئددی هئجالی شئعرلر اونلارا اویغون اولان موسیقی هاوالاری،بو گون بیزیم قوپوز موسیقی‌سینده، موغام موسیقی‌سینده یاخود ایرانین سوننتی موسیقی‌سینده آیدینجاسینا اوزونو گوستریر. «بایاتی»، «چوبان بایاتی‌سی»، «بایاتـی تورک»، «بایاتـی شیراز»، «بایاتـی ایصفاهان»، «داغلار بایاتی‌سی» و باشقالاریندان آد چکمک اولار. ایکی مین ایل اونجه یاشایان «گارای» ائلیندن ۸ هئجالی شئعرلره چوخ موسیقی هاوالاریمیز واردیر. اونلاردان «گارایلی»، «حوسئین گارایلی‌سی»، «کوردو گارایلی»، «مینا گارایلی‌سی»، «ترسه گارایلی»، هابئله باشقا گارایلی هاوالاریندان اورنک گتیرمک اولار. ایران موسیقی‌سینین بویوک و داهی اوستادی «**ابوالحسن خان صبا**» گارایلی هاواسینی ایران موسیقی‌سینده «شور دسگاهیندا» یازمیش و ایفا ائتمیشدیر. واختی ایله اونون آذربایجان موسیقی‌سینه عایید اولدوغونو او بویوک اوستادا ائعلان

ائتمیشدیر. بو گون سه بوهاوا «گیریلی» آدلانیر. تاسوفله بعضی قرض‌لی شخص‌لر بو آذربایجان گارایلی‌سینا «گیریه لئیلی» آدی قویموشلار. هر عصرده یاراناان شئعرلر اساسدا هاوالار دا یارنیب‌لار. هانسی هاوانی دئسه‌نیز حاققیندا بئله سوزلر آچماق مومکوندور.

هـ: اوستاد ائله سیزدن ائشیتمیشم کی، قوپوز موسیقی‌سی بیزیم کوک موسیقی‌میزدیر. دئمک باشقا موسیقی ژانرلاری بو موسیقی‌دن آلینمیش یاخود تأثیرلنمیشدیر. بو حاق‌دا سیزی دینله‌مک ایستردیم.

چ: بیلدیییینیزه گوره قوپوز موسیقی آلتی دونیا اوزره بوتون موسیقی آلت‌لری‌نین آناسی‌دیر. آشیق موسیقی‌سی بوتون آذربایجان موسیقی‌سی‌نین کوکودور. بیز دورد- بئش ایل گئرییه باخاندا موغام ایفاسینی دا آشیق موسیقی‌سی‌نین ایچری‌سینده تاپا بیلیرک. اورنک اولاراق، بیزیم ریتمیک موغام‌لاریمیز، کئچمیش آشیق هاوالاریمیزدان‌دیرلار. ریتمیک موغام‌لار کیمی هاوالارین هله ده چوخ حیصه سی بو گونکو آشیق موسیقی‌سینده یاشاییرلار. دئدیرکلریمیزه دلیل اولاراق، آذربایجانین داهی و اولمز موسیقی عالیمی اوزئییر حاجی بی اوو آذربایجان موسیقی‌سینی عئلمی شکله سالماق اوچون اونون کوکونه قاییدیب، آراییب سازدا تاپدی. دئمک، سازین عومومی کوکو «قاری کوک» یا خود شاه پرده کوکو «Do»، «Sol» و «Re» سس‌لری ایله قورولموشلار. بوقورولوشدا «سکوندا»، «کوراتا»، «کوینتا» اینتئروالی آکوردو یارانیر. سازین ایفا طرزینده ده بو آکوردلار چوخ ایشله‌نیر. بو اینتئروالی آکوردلار یا خود هارمونی‌لر یالنیز آذربایجان موسیقی‌سینه عایید اولان سس‌لردیر. باشقا خالقلارین موسیقی‌لرینده بو هارمونی‌لر یا آکوردلار باشقا فورمالاردا تانینیرلار. بئله دئمک اولار کی، آذربایجان موسیقی‌سی‌نین عئلمی قانونو دا آشیق موسیقی‌سیندن تأثیرلنمیش‌دیر. کوراوغلو اوپئراسی و باشقا اوپئرالاریمیز، آشیق موسیقی‌سی مئلودی لری ایله دولودور. بو حاقدا سون سوزوم بو اولا بیلر کی، بو دانیشدیغیمیز آکوردلار یا هارمونی‌لر کئچمیش زامانلاردا دونیا موسیقیچیلرینه

دوشونولمز و آنلاشیلماز ایدی. اوزئییر بیین گوردویو ایش‌لر اثرینده، دونیا موعاصیر بسته‌کارلاری و موسیقی‌چیلری طرفیندن بو آکوردولار یا هارمونی‌لر منیمسه‌نمیش، بیه‌نیلمیش و قبول اولونموشدور. منجه آذربایجان موسیقی اویرنجی‌لری، اوزللیک‌له بسته‌کارلیق طلبه‌لری، آشیق موسیقی‌سی‌نین قانونلارینی لازیمی قدەر اویرنملی‌دیرلر.

هـ: اوستاد چنگیز! عمی‌نیز آشیق عین اله ایله تانیشام. قوناغی اولوب، سازینی–سوزونو دینله‌میشم؛ داستان دئییب فیلمه چکمیشم. او کیشی چوخ حورمتلی، ائلدار و یاخشی صنتکاردیر. آشیق عین اله بارەده اوخوجولار اوچون آرتیق معلومات وئرسه‌نیز یاخشی اولار.

چ: قارداغین «**آراباز**» ماحالیندان اوچ آشیق اولوب کی، آرازی آدلاییب گویجه ماحالیندا و دده علسگرین اوغلو آشیق طالیب‌دن درس آلیب‌لار. «اوتو کندیندن» (ütü kəndi) «آشیق حوسین جاوان»، «زرنه»دن «آشیق پولاد»، «حئیدر کانلی»دان دا «آشیق خئیر اله». بیر ده بونلارلا چاغداش ائله اوماحالدا یاشایان «آشیق کریم قره گونه‌لی» ایمیش. آشیق عین اله‌نین یاخشی سسی وارمیش و آشیق صنتی ایله ماراقلاندیغی‌نا گوره، بیرینجی آشیق کریم‌ین یانیندا شاگیرد اولور و نئچه داستان اویره‌نیر. بو داستانلارین ان اونملی‌سی «خسته قاسیم» داستانی‌دیر. آشیق عین اله‌نین بویوک قارداشی روح اله، عین اله‌نین ماراغینی و ایستئعدادینی گوروب، اونو آشیق خیراله‌نین یانینا آپاریر و عین اله‌یا دوزگون آشیق صنتینی‌نی اویرتمه‌یی اوندان ایسته‌ییر. روح اله‌نین نجّار اولدوغونا گوره، آشیق خیراله یئنی تیکدییی ائوین بوتون نجارلیق ایشلرینی، قاپی‌لارینی هابئله پئنجره‌لرینی اونا تاپشیریر. عوضینده او دا عین اله‌نی شاگیردلییه قبول ائدیب و نئچه– نئچه داستان دا آشیق عین اله، آشیق خیراله‌دان اویره‌نیر. او داستالارین بیری ده «والئه و زرنیگار»دیر. عمیم آشیق خیراله‌نین شاگیردی اولان زامان، اونون صنتکار اوغلو، بالابان ایفاچی سی «قیاس»لا دوستلوقلاری اولور. دئملی‌یم کی، قیاس او زامان بالابان آلتی‌نین داهی ایفاچیلاریندان بیر اولوب. قیاس، عمیمین ساز چالماسینی اوز آتاسی‌نین ساز

چالماسیندان اوستون توتارمیش. گونلرین بیر گونو، آشیق خیراله قونشو کندلرین بیرینه تویا گئدیر. عین اله قیاسی گورمک اوچون اونلارین ائوینه گئدیر. قیاس عین الهیا لاتین الیفباسیندا بیر کیتاب گوستریب، اوخویا بیلرسنمی؟–دئییر. عین اله: هه! باجاریرام–دئیه کیتابی آلیر «دیلسوز خزان–یر گول داستانی‌دیر دا بو»–دئییر. قیاس عین الهیا اوز توتوب: «ایسته‌سن اوزونو یازا بیلرسن»– دئییر. عین اله چوخ سئوینجله، ماراقلا کیتابین اوزونو یازماغا باشلاییر. کیتابدان یئددی– سککیز صحیفه قالاندا آشیق خیراله ائوه دونور.

قیاس عین الهنین قابیلییت‌لرینی و باجاریقلارینی بیلدیرمک اوچون اونون لاتینی نئجه اوخوماسینی، اونون اوزونو یازماسینی آتاسینا آچیر. آشیق خیراله اینانماییب عین الهنی ایماتاحانا چکمک اوچون، بیر صحیفه آچیب عین الهدان اوخوماغینی ایسته‌ییر. عین اله بولبول کیمی اوخوماغا باشلاییر. آشیق خیر اله عین الهنین سوزونو کسیب اوغلو قیاسا اوز توتوب:

– اده قیاس! نه ائدیرسن؟ مندن ایجازه‌سیز کیتابلاریمی نه اوچون اونا–بونا گوستریرسن؟ اده بو کیتابلار منیم چورک آغاجلاریمدی– دئیه کیتابی بوکور آرادان گوتورور. «دیلسوز خزانی گول» داستانی عمیم اوچون تاماملانمیر. او دئییر کی، نئچه ایل آختاراندان سونرا او داستانین قالانینی باشقا یئردن تاپیب یازدیم. عین اله اوستادلاریندان درس آلا– آلا اوزونون ده ساوادلی اولدوغونا گوره کیریل‌له لاتین الیفباسینی باجاردیغی اوچون، الینه دوشدویو کیتابلاری اوخویوب سینه‌سینه ییغاردی.

بیر گون **خوداآفرین**ده بیر مراسیمه، آشیق پولاد، آشیق خیراله و آشیق عین اله دعوت اولورلار. بو مراسیمده پولاد عین الهنی تانیمادان آشیق خیرالهیا اوز توتوب دئییر:

–آشیق خیراله! ایندی‌سه بیرینی من دئیه‌جم، بیرینی ده سن. آشیق خیراله دئییر یوخ، آشیق پولادا! بیرینی سن دیء، بیرینی من، بیرینی ده آشیق عین اله. پولاد خیر اله‌یا اوز توتوب سوروشور:

–دئمک بو جاوان دا آشیق‌دیر؟

خیر اله دئییر: «آشیق‌دیر، یاخشی دا آشیق دیر. اوزو ده منیم شاگیردیم‌دیر».

پولاد سوزه باشلاییر. آردینی خئیراله توتور، اونون آردینی دا عین اله دئییر. آشیق عین اله هئچ بیر سوزون آردینی دئمکده آز گتیرمیر. سونرا ائله سوزلره حربه–زوربا شکلینده ایشاره ائدیر کی، آشیق پولاد بو گنج آشیغین بیلدیکلرینه حئیران اولوب، «ساغ اول اوغلوم!»– دئیه، خئیراله یا اوز توتوب بئله دئییر:

–آشیق خیر اله! بو جاوان ائله سوزلر باجاریر کی، ائله سوزلر بیلیر کی، هله من آشیغین قولاغینا دیمه‌ییب.

آشیق عین اله گنج یاشلاریندا بیر اوستاد آشیق کیمی قاراداغ ائل‌لرینده تانینیر، چوخ تویلار– ماغارلار یولا سالیر. او، سازی چوخ گوجلو و باشقالارینا گوره اوستون چالدیغینا گوره، بعضن ده تویلاری بالابان‌سیز یولا سالا بیلیر. بیزلر ده بئله بیر اوستادین یئتیرمه‌لری‌ییک و همیشه اونون اوزونه، صنتینه، ائلدارلیغینا، هابئله ائلین حورمتینی قازاندیغینا فخر ائدیریک.

هـ: چنگیز موعلّیم سیزین موسیقی مکتب‌لرینده ساز موعلّیمی اولمادان اوّل بیلدییمه گوره سازبندلیک ائدیب، ائولرده شاگیردلرینیز اولوبدور. او زامان‌لار تئهراندا بو ایشلری نئجه و نه اوچون گوروردونوز؟

چ: ۱۳۶۰–نجی ایلدن یاخین دوستلاریما، قوهوم‌لاریما هابئله تانیش‌لاریمدان ماراق گوسترنلر اوچون ساز کیلاس‌لارینی ائولرده باشلادیم. بئله دوشونوردوم کی، بو موسیقی موعین عیللت‌لره گوره یاییلمامیش و تانینمامیش‌دیر. اینانیردیم کی، آشیق موسیقی‌سی‌نین قابیلیّت‌لرینی قالدیرماق، اونو یایماق لازیمدیر. اونون اوچون ده چوخ هوسکارلاری مینت‌سیز تمنّاسیز اویره‌دیردیم. بیزده‌کی،

تئهراندا یاشایان موختلیف ایران خالقلاری‌نین، موسیقی آلت‌لری، موسیقی‌لری، موسیقی مکتب‌لریننده، موسیقی مجلیس‌لریننده، زال‌لاردا هابئله کاسئت و ویدیو کاسئت‌لرده وار گوجلری ایله تانیتدیریلیب، یاییلیردی. بو آرادا قوپوز موسیقی‌سی اولدوغو کیمی تانینمامیش، بلکه ده آشاغی سوییه‌ده اولدوغونون، اوزونه گوره تبلیغاتچی‌لاری دا وار ایدی. اونا گوره سازا ماراق گوسترن آز ایدی. آتا- بابالاردان بیزه بیر دیرلی خزینه کیمی یادیگار قالان دوغما یوردومون کوک موسیقی‌سی‌نین بو سیخینتی‌سینا دوزه بیلمیردیم. بیر ده هوسکارلار اوچون بیر ساز الده ائتمک چوخ چتین ایدی. چونکی، یالنیز تبریزده اوستاد ماحمود و قارداشی حمیددن باشقا سازبند یوخ ایدی. عمیم آشیق عئین اله دئییردی کی، سازیمین «خره‌یی» ده سیناندا اونو قولتوغوما ووروب تبریزه یونه‌لردیم. بیر ساز پولوندان آرتیق، ائله یول خرجیم اولاردی. بیرینجی اوستاد اسدی، سونرا اوستاد عمران حیدری‌نی ساز باغلایاندا گوردوم. چوخ سئویندیم. بو صنتی گئنیش‌لندیرمک اوچون من ده سازبندلیک اویرندیم. هر کیم ده بو ایشه ماراق گوسترنده اونا دا ایرتمه‌ییمی گرک سانیردیم.

هـ: اوستاد! سیزین ائله بو زاملاردا اویرتدییی‌نیز شاگیردلردن، ساز ایفاسیندا بویا باشا چاتانی اولدومو؟ اونلاردان بیر نئچه سینی آد چکه بیلرسیزمی؟

چ: آیدین‌دیرکی، ۱۳۶۰- نجی ایلدن ساز اویرتمه‌یه باشلایاندا یوزلر هوسکار منیم سوراغیما گلیردی. آنجاق اونلارین یاخشی اویرنن‌لریندن، ساز ایفاچی‌سی اولانلاردان یادیمدا قالانلار آشیق «**احمد حمیدی**» ، آشیق «**اکبر باقیری**»، آشیق «**عیوض سایندە**» آشیق «**فرهنگ شهبازی**»، آشیق «**قدرت رضایی**» آشیق «**ستار**» آشیق «**علی بابایی**»، هابئله آشیق «**بهبود**» کیمی یاخشی آشیقلار و ایفاچی‌لار ائله او دوورە‌نین یئتیرمه‌لری‌دیرلر.

هـ: بیر ده بیر اوزل سورغو؛ اونجه سیز ساز ایفاچی‌سی اولوبسونوز یوخسا قارداشینیز اوستاد فرخ؟

چ: فروخ اوچ ایل مندن سونرا ساز اویرنمه‌یه باشلادی، آمما یوکسک قابیلیییت‌لرینه گوره بیر ساز اوستادی اولدو. هر زامان بو ایش‌ده داغ کیمی دایاغیم اولاراق، ایش‌لری ایرلی سورمکده چیینین- چیینه منیم‌له بو چتینلیک‌لری داشیدی. فرخ بیر اوستاد قوپوز ایفاچی‌سی و موعلّیمی کیمی شاگیردلر قبول ائدیب و یاخشی- یاخشی ساز ایفاچی‌لاری تربییه ائله‌یه بیلدی.

هـ: چنگیز موعلّیم! «دالغا» موسیقی قوروپو، اونون قورولوشو، ایفالاری نایلیییت‌لری حاقدا آرتیق معلومات وئره‌سینیز.

چ: ۱۳۶۹- نجو ایلده تبریزده اوستاد سیلمی موسیقی مکتبینده ساز درسی وئریردیم. ایکی نفر تئهراندان آشیق موسیقی‌سینی عئلمی صورتده باجاران آشیق قوروپو سوراقلارشاراق تبریزه گلمیشدیلر. آشیقلار قهوه خاناسینا باش ووررلار. آشیقلار طرفیندن اونلاری اوستاد علی سلیمی‌نین موسیقی مکتبینه گوتوررلر. اوستاد اونلارین ایسته‌یینی بیلندن سونرا منی بیر صلاحیت‌دار کیمی اونلارا تانیتدیردی. اونلارین بیری آمئریکادا ائلئکترونیک موسیقی اویرنمیش، بسته‌کارلیق تحصیلاتی آلمیش «**سعید شهرام جنابلاری**» او بیری «ایران صنایع‌ـی دستی سازمانی» باشچیلاریندان ایدی.

اونلارلا دانیشیقدان سونرا بیر موقاویله باغلاندی. موقاویله‌ده بیر عئلمی معوماتلی، نوت بیلن آشیق قوروپونون دورد آی دان سونرا ایصفاهان شهرینده قورولان «صنایع‌ـی دستی» عونوانلی سرگی‌ده ۵۶ اولکه‌دن گلن قوناقلارا کانسئرت وئرمه‌سی منیم طرفیمدن قبول اولونموشدور. بو موقاویله اساسیندا «دالغا موسیقی قوروپو»نو قورماغا جان آتدیم. قارداشیم اوستاد **فرخ مهدی پور** (قوپوز چالان)، آشیق **نوروز چمنی** (قوروپون اوخویانی) اوستاد **حسن نامی** (بالابانچی) اوستاد

حسین غلامی آذرشهریمیزین گوجلو قاوال چالانی منیم باشچی‌لیغیم‌لا دالغا موسیقی قوروپونون عوضولری سئچیلدیلر. بئله‌لیک‌له «دالغا موسیقی قورورپو» قورولدو. دورد آی آغیر تمرین‌لره گوره دالغا قورووپونون ایلک کانسئرتی چوخ گوزل سوییه‌ده ایجرا اولوب بوتون خاریجی قونلاقلار طرفیندن یاخشی آلیندی. بو کانسئرت ایلک تجروبه اولاراق منده بویوک ایش‌لره، بویوک کانسئرت‌لره حاضیرلاناماق حیسی اویاتدی. بو قوروپ گئت–گئده اوزونو گوجلندیرمک دوشونجه‌سی ایله یئنی-یئنی عوضولر سئچیب خوصوصی ایله اوستاد «**آشیق محبوب خلیلی**» هابئله اوستاد «**جلیل حمیدی**»نین بو قوروپا قوشولماسی ایله، آرتیق یوکسک سوییه‌لی ایفالارا ال تاپدیلار. آردینجا **ناصر تقی‌پور تبریزی** (قوشا ناغارا و تومبا چالان)، **مجید رحیمی** (قاوال چالان)، **جعفر احمدی** (اوخویان) منیم طرفیمدن بو قورووپون عوضولری سئچیلدیلر. ایراندا، خاریجی اولکه‌لرده دالغا قورپو کانسئرت‌لر صحنه‌یه چیخارمیش، فئستیوال‌لاردا ایشتیراک ائتمیش و نایلیيتلر قازاندی.

۱۳۷۴–ده دالغا موسیقی قورووپو «دهه–ی فجر» عونوانلی موسیقی فئستیوالیندا ایشتیراک ائدیب، بیرینجی تانینیب، فخری دیپلوم آلماغا ناییل اولدو. ۱۳۷۶– دا **یداله صمدی** جنابلاری‌نین سارای فیلمی‌نین موسیقی‌سینی بسته‌له‌ین من، ایفاچی‌سی دالغا قوروپو اولدو. بو قوروپ ۱۳۷۸– نجی ایلده کیرمان شهریندە کئچیریلن موسیقی فئستیوالیندا، ایراندا ایشتیراک ائدن ۴۵۰ موسیقی قورووپونون ایچینده یئنه ده بیرینجی فخری دیپلوم قازاندی. ۱۳۷۹– دا ژاپونون «اوزاکا» شهری شهرداری‌نین چاغیریشینا گوره اورایا گئدیب، اوزاکادا، توکیودا اوغورلو کانسئرت‌لریمیز اولدو. ۱۳۷۹– نجو ایلده آذربایجان جومهورییتینده کانسئرتیمیز اولوب، اورانین آشیقلار بیرلییی صدری طرفیندن بو قورووپون عوضولرینه فخری عوضولوک سندی وئریلدی. ۱۳۸۰–ده آذربایجان جومهورییتینده بویوک ساز اوستادی **عدالت نصیب‌اووون** ۶۰ ایل‌لیيی موناسیبتی ایله قورولان عزیزلمه

مراسیمینده ایشتیراک ائتدیک. ۱۳۶۰- نجی ایلده آنکارا شهرینده «**اوستاد شهریار**» آدینا قورولان عزیزلمه مراسیمینده دالغا قوروپو صحنه‌یه چیخدی. ۱۳۸۱-ده آذربایجان جومهورییتینده بیر کانسئرتیمیز کئچدی. ۱۳۸۱- نجی ایلده ایران رادیو-تئلویزیونونون وئریلیش‌لری یاریشیندا منیم بسته‌له‌دیییم «**نباتی گرایلی‌سی**» عونوانلی «هاوا»نین دالغا قوروپونون واسیطه‌سیله ایجرا اولونماغینا گوره، من ایران سوییه‌سینده بیرینجی بسته‌کار تانیندیم. آشیق محبوب دا ائله بو هاوانی اوخودوغونا گوره بیرینجی «اوخویان» تانیندی. ۱۳۸۳- ده ناخچیوان موختار جومهورییتینده دوولت باشچیلارینا قوروپوموز بیر کانسئرت ایجرا ائله‌دی. ۱۳۸۴-نجو ایلده ژاپونون «ناگویا» شهریندە

«Expo» سرگی‌سی آدیله بیر فئستیوالدا ایشتیراکیمیز اولدو. ۱۳۸۴-نجو ایلده «**ناجی**» جنابلاری‌نین «**ماه‌ـی کامیل**» عونوانلی سینمایی فیلمینه (کینو فیلمینه) موسیقی یازدیم دالغا قوروپو اونو ایجرا ائله‌دی. ۱۳۸۵-نجی ایل‌ده باکی شهرینده فیلارمونییا سالونوندا بیر اوغورلو کانسئرتیمیز اولدو. ۱۳۸۶-نجی ایلده سوئدین ایستوکهولم شهرینده «S?drttrin» آدلی بیر موسیقی درنه‌یی طرفیندن چاغیریلیب، **ایستوکهولم**، **گوتینبئرگ**، **مالمو** شهرینده هابئله آردینجا **دانمارک‌دا**، **آلماندا**، دالغا موسیقی قورپونون چوخ اوغورلو کانسئرتلری، اوروپا جماعتی‌نین طرفیندن آلقیشلاندی.

هـ: اوستادا! سیزین دالغا موسیقی قوروپونون حقیقتن ده عوضولری آشیق موسیقی‌میزین بو گونکو گورکملی سیمالاری‌دیرلار. خوصوصیله اوستاد آشیق فرخ مهدی پور. اوستاد آشیق محبوب خلیلی و آذربایجانین گوزل بالابانچی‌سی اوستاد جلیل محمدی. بونلار حاقدا دئمه‌یه نه سوزلرینیز اولابیلر؟

چ: باخین صنتچی موعلّلیم، اوستاد فرخ حاقدا بیر آز دانیشدیق. فرخدا اولان قابیلییتلره گوره دانیشماغا ساعات‌لار بلکه گونلر سوزوم اولا بیلر. آنجاق قارداشیم

اولدوغونا گوره دانیشا بیلمیرم. دئییرم بلکه ده خوش اولمایا. بیر سوزده دئیه بیلرم کی، فرخ صنت یوللاریمزی‌دا آراخام اولوب، داغ کیمی دایاغیم اولوبدور. آمما آشیق محبوب حاققیندا دئیه بیلرم کی، هر بیر ایفاچی، هر بیر اوخویان یاخود موسیقی‌نین هر بولوموندە چالیشان کیمسه، دئمک اولار بیر خالقین موسیقی نوماینده‌سی‌دیر. آشیق محبوب دوزدور کی، بیر افسانه‌وی سسه مالیک‌دیر. آنجاق بو سس‌لردن چوخلاریندا اولا بیلر، بئله سس‌لری زیبانلی یئمک‌لردن، ایچمک‌لردن، ایستی–سویوقدان قوروماق لازیمدیر. آشیق محبوب سسینی قورویوب، اونو یالنیز اوزونون یوخ بلکه خالقین واری– دوولتی بیلیب‌دیر. محبوب‌دا داها بیر اوزللیک ده وار؛ او دا بو کی، هئچ زامان اوزونو چوخ بیلن حئساب ائله‌مه‌دن، هر گون بیر یئنی فیکیر، شئعر، سوز یا خود موسیقی عئلمیندن بیر درس اویرنمه‌یه جان آتیب‌دیر. اونا گوره آشیق محبوب‌دا موسیقی شوناسلیق، شئعر شوناسلیق حیسی یوکسک سوییه‌ده اوزونو گوستریر. او هر هاوایا یاراشان شئعری، هابئله هر شئعره یاراشان هاوانی یاخشی دویا بیلیر. اوزو ده یارادیجی آشیق‌دیر. آشیق شئعر فورمالارینی یاخشی تانییب و او فورمالاردا گوزل– گوزل شئعرلر یازیب یاراتمیشدیر. آشیق محبوب‌دا اولان بو گوزل خوصوصیت‌لرین دئمک اولار کی، بیر چوخونو بالابانچی اوستاد جلیل حمیدی‌ده ده گورمک اولار. جلیله من بیر باجاریقلی موسیقی‌چی کیمی اینانیرام. بونا گوره کی، بو صنتکار دوستوم دایانمادان اویرنمه‌یه تله‌سیر. اوز صنتی‌نی، باجاریق‌لارینی یوکسلتمه‌یه چالیشیر. جلیل بالابان ایفاسی‌نین عئلمی یول‌لارینی منیمله ایشله‌میش و آشیق موسیقی‌سینده یاخشی یئرینه قویموشدور. او هله گنج‌دیر بو صنت‌ده اینکیشاف‌لاری اولاجاق؛ اوجا–اوجا زیروه‌لره آیاق باساجاقدیر.

هئریزلی موعللیم ایجازه‌نیزله دئملی‌یم کی، دالغا قوروپونون باشقا عوضولری ناصر تقی‌پور تبریزی، مجید رحیمی‌پور کی، بو قوروپون ریتم موشاییعت‌چی‌لری‌دیرلر، آشیق موسیقی‌سی‌نین ریتم‌لری چوخ چتین اولسا دا، بونلار،

اویرنمه‌یه، هابئله مشقه چوخ واخت قویماقلاری ایله بو چتین‌لیک‌لری آسان ائدیب‌لر. من بو قوروپون عوضولرینه، بوتون موسیقی عالمینده چالیشان‌لارا موسیقی قایغی‌سینی چکن‌لره و اونو سئونلره جان ساغلیغی، اوزون- اوغورولو عومور آرزولاییرام.

هـ: سیزین «رووشن» آدلی موسیقی مکتبی‌نیز ایکی ایل ایران سوییه‌سینده بیرینجی مقامی الده ائتمیش‌دیر. بو حاقدا، بو مکتبین یئتیرمه‌لری حاقیندا دئمه‌یه سوزونوز اولا بیلر. بویورون.

چ: ۱۳۸۵-۱۳۸۶-نجی ایل‌لرده ایکی میندن آرتیق اینجه صنت مکتبی آراسیندا ایران سوییه‌سینده یاریش کئچیریلدی. هر ایکی ایلده «رووشن» موسیقی مکتبی ایران موسیقی مکتب‌لری ایچره بیرینجی عونوانی الده ائدیب‌دیر. بو مکتبین امکداشلاری موسیقی اوستادلاری، اویرنجی‌لری خوصوصی ایله «ناهید خانیم کیانی»دن اوز ممنونییتیمی بیلدیریب، اونلارا اوغورلار دیله‌ییرم. من و قارداشیم فرخ مهدی پورون قاتلاشدیغی چتین‌لیک‌لر بو گون بو مکتب ده، بار وئریر.

بیرینجی، بو کی، ساز موسیقی‌سینی عئلمی‌لشدیرمه‌میشدن اونجه بیزیم اویرنجی‌لریمیزین یاشلاری چوخ اولاردی. ایییرمی یاشدان قیرخ بئش یاشا قدەر اویرنجی‌میز وار ایدی. بو موسیقی‌نی عئلمی‌لشدیرمک‌له، اوندا اولان قابیلییت‌لری تانیتدیرماق‌لا، ائله‌یه بیلدیک کی، عاییله‌لرین، خوصوصی ایله یئنی نسلین ماراغینی بو موسیقی‌یه چوخالداق و ایندیسه ساز اویرنجی‌لری ۷-۸ یاشلی اوشاقلاردیرلار.

ایکینجی، ائله‌یه بیلدیک مودئرن شکیل‌ده یاخشی ایفاچی‌لار خالقیمیزا، وطنیمیزه و موسیقی سئورلره تقدیم ائله‌یک. اونلاردان، آشیق جعفر خاکپور، فرمان فرضی، روشن ابراهیمی، اوختای زمانی، ناصر هادی، داریوش دهری، حسین عطاپور، میانالی آشیق حسین، یاشار ایمان‌پور، پریسا ارسلانی و باشقالاری کیمی یوکسک سوییه‌ده ساز ایفاچی‌لاری و بویوک اورکئستر ایشتیراکچی‌لاریندان آد چکمک اولار.

هـ: آشیق چنگیز! دئمیشلر کی، حیاتیندا اوغورلار قازانان هر بیر کیشی‌نین آرخاسیندا قایغی‌کئش بیر قادین دایانمیشدیر. حیات یولداشینیز، اونون سیزین ایش‌لرینیزه نئجه یاناشماسی و عاییله‌نیز حاققدا دانیشماییب‌سینیز. بونا گوره ده فیکیرلرینیزی بیلمک لازیمدیر. بویورون.

چ: ۱۳۶۸-نجی، تبریز سفریمده عزیز دوستوم موهندیس محمد زیدی جنابلاری واسیطه‌سی ایله زاهدی عاییله‌سینی تانیدیم. بو تانیش‌لیق قوهوم‌لوغا چئوریلدی. زاهدی عاییله‌سی‌نین قیزی «**آرزو**» خانیملا حیات یوللاریندا آددیملاریمیزی قوشالاشدیردیق. داها دوغروسو سیز دئیه‌ن کیمی نایلییت‌لریم اولورسا اونلاری حیات یولداشیمین قایغی‌کئش و حیاتیمین چتین آنلاریندا دایاغیم اولدوغوندان بیلیرم. حیاتیمیزین مئیوه‌لری اولان اوچ قیز «**دنیز**»، «**لاچین**» و «**نایئنا**» ، بیلدیییینیز کیمی، ایش‌لریمین آغیر اولدوغونا گوره اوشاقلارین تربییه‌سی، مکتب‌لری، موسیقی اویرنمه‌لری‌نین چتین لیک‌لرینی، آرزو خانیم چوخ ماراقلا عوهده‌سینه آلدی. تانیدیغینیزا گوره ائویمیز چوخ گل-گئتلی و قوناقلی ائودیر. قوناقلاریمیزی قارشیلایان، اونلارا حورمت ائله‌ین و خوش اوزله یولا سالان هر زامان حیات یولداشیم اولوبدور. اوندان اوز راضیلیغیمی و تشکورلریمی بیلیریم.

هـ: چوخ ساغ اولون اوستاد! یئنه دیرلی واختینیزی وئردیینیز اوچون مینتدارلیغیمی بیلدیریب سیزه و عاییله‌نیزه جان ساغلیغی، اوزون عومور و اوغورلار دیله‌ییرم. سیزینله کئچن بو ساعات‌لاری هئچ زامان اونوتمایاجاغام.

چ: سیزده ساغ اولون هئریزلی موعلّیم. من ده بو دانیشیق اوچون سیزه و آذری مجلله‌سی نین امکداشلارینا مینتدارام. سیزه، آذری مجلله‌سینه ها بئله بوتون دوستلار تانیشلار کی، منیم بو یولدا الیمدن توتوبلار، اومید وئریب‌لر، یاردیم ائدیب‌لر، هامیسینا باش اییره‌م. جان ساغلیغی دیله‌ییرم.

آشئق
وْ
آشئقلئق صنعتینه
بیر باخئش

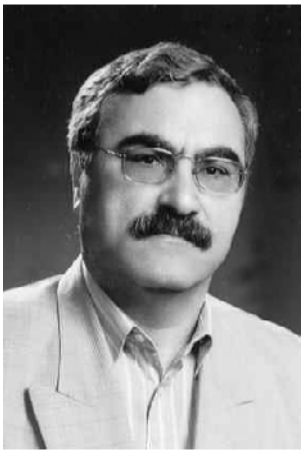

جواد دربندی

پروْفسوْر قضنفر کـاظئم‌اوْف یـازئر: آشـئق سـؤزوٚ ۱۲ ـ اینجـی یـوٚز ایللیـک‌دن ایشلنمه‌یه باشلانسا دا، تدقیقاتچئلارئن فیکیرینجه ۱۴ ـ نجوٚ یوٚز ایللیکده تام حؤکمرانلئـق قازانمئش وْ قوربانی یارادئجئلئغئ ایله آشئق صنعتی، اوْزان صنعتینی اوٚسته‌له‌میشدیر.

شوٚبهه‌سیز، ائل شاعیرلری وْ ائل آشئقلارئ بیر بؤیوٚک خط اوٚزره بیرلشیر. بو خـط دده قوْرقوددان گلیر. قوربانی، عابباس، قاسئم، واْلئه، علعسکر، ذیـروٚه‌لرینـی یـارادئر. ۱۸– نجی یوٚز ایللیکده موللا پناه «واْقیف»ی یئتیریر. دئملی کی، آشئق هر شئیی‌دن اوّل مجلـیس آدامی‌دئر. اوّل اؤزوٚ گؤروٚنوٚر، سوْنرا سؤزوٚ: آمما ائل شاعیرلری ایسه داهـا چـوْخ سـؤزلرله گؤروٚنوٚر وْ چوْخ واْخت آشئقلارئ دا سؤزله تأمین ائدیرلر.

آشئق وْ اوْزان:

کئچمیشده آشئغا اوْزان دئییبلر. بو بارەده عالیم دوْکتوْر صدیق یازئیر: «اوْزان بیر موٚغنّی آدئ‌دئیر کی، قهرمانلارئین شأنینه حماسه اوْخویور. اوْنلارئین یوْللارئینا خئیر دوعا نیثار ائدیر وْ اوٚرەیه یاتان ماهنئ‌لار اوْخویور». وْ یا «آشئیق بیر کیمسەیه یا بیر شئیه قارشئ گوٚجلوٚ سئوْگی‌یه باغلئ‌لئیق بسلەین، وْورغون، ساز چالاراق، دئییش اوْخویان وْ چوْخو دییار ـ دییار دوْلاشان خلق اوْزانئ‌دئیر».

دوْکتوْر «فوآد کؤپروٚلوٚ»نوٚن نظرینجه: «آشئیق، خلق آراسئندا عوٚمومییت‌ده ساز شاعیرینه وئریلن بیر ایسیم‌دیر» وْ سوْنرا نتیجه آلئر کی، «بو ساز شاعیرلرینه وئرگی وئریلیر». بو وئرگی ایلاهی واسیطه‌سیله یعنی یا بیر موٚرشیدین، پیرین، یا خود خیضر پئیغمبرین رؤیاده یا حقیقت‌ده تجلّی‌سی ایله اوْنلارا وئریلیر، وْ کمر بسته اوْلولار. گؤروٚنوٚر کی، بونلار خلقین تلّقی‌سینه گؤره حقّ آشئیقلارئ‌دئیرلار. بونا گؤره ده توٚرکلر آراسئندان کئچمیشدن ایندییه قدەر سازئین (قوْپوزون) موٚقددس اوْلماسئینا شوٚبهه یوْخدور. دده قوْرقود زامائیندان ساز چالانا، آشئغا قئیلئنج چکمه‌مه‌سینه اینام وادئیر.

اوشون قوْجا سئگرک دئیەر: «مره کافر! ددەم قوْرقوت قوْپوز حؤرمتینه چالمادئیم. اگر الینده قوْپوز اوْلماسایدئ آغام باشئ اوٚچوٚن سنی ایکی پارا قئیلوْئریدیم.»

اوْزانلارئیلان، ساز چالان قهرمانلارئین فرقی بودور. اوْزانلار سیلاح گؤتوٚرمزلر یالنئیز قوْپوزلارئ اوْلار، بیر ائل شاعیری کیمی، اوْبادان ـ اوْبایا گئده‌رک ائلین قهرمانلارئینئ اؤیه‌رمیشلر، هر یئرده مؤحترم سایئلاردئیلار. کیمسه اوْنلارئین اوٚستوٚنه قئیلئنج چکمز ایمیش.

آشئیق بیر صنعتکاردئیر کی، سازئ چییْنینه سالئیب گؤزل‌لیکلره، نازلئ ـ نازلئ آخان چئشمه‌لره، بولاقلارا، هئیبتله یوٚکسلن داغلارا، یوْل وئرمه‌ین قایالارا، دومانلارا، یازئین یاشئیل‌لئغئینا، گؤیوٚن ماوی‌لیئینه، پارلایان اولدوزلارا، وْورغون اوْلوب، کؤنوٚل پنجره‌سینی آچار، گؤیده اوچان دورنالارا، اسن یئل‌لره، سئوْدییئنه، یانئیق ـ یانئیق وطن‌حسرتینه مصرالار دئیەر وْ قوْشما سؤیلر. آشئیقلار دئیەرلر: آشئیقلار اوْلماسایدئ، طبیعت دیلسیز قالاردئ، دئمه‌لی کی، آشئیقلار هم طبیعتین، هم ده خلقین کؤنوٚللری‌نین دیلی اوْلموشدولار.

آشئیق سؤزوٚنوٚن قورولماسئینا موٚختلف نظرلر یازئلئیب، عوٚمده عئشق کلمه‌سیندن وٚجودا گلمه‌سینه نظر وادئیر. چنگیز مئهدی‌پور موٚعللمین نظری بونادئیر کی، «آشئیق» یازئلمالئیدئیر. اوْ دئییر: آشئیب– داشماق کلمه‌سیندن گلن تعریف هامئ‌سئندان دوْغرو اوْلا

بیلر. بیر پارا شخص‌لرین ظنّیجه قوْیونون دیرسه‌یینده اوْلان آشیٔق، سازیٔن دسته‌سینده اوْلان آشیٔقلارا بنزه‌ییب، ئنجه کی، قوْیونون دیرسه‌یینده اوْلان آشیٔق‌لار، قوْیونون گؤوْده‌سینی ساخلاییٔر، اوْنلاریٔ بیر– بیرینه باغلاییٔر سازیٔن دا آشیٔق‌لاریٔ، سازیٔ کؤکله‌ییب اینسانلاریٔ بیر ـ بیرینه قوْوْشدورور.

بئله نظره گلیر کی: بو یوْرمالار آشیٔق کلمه‌سینه، یاراماییان بیر گؤروْش‌دوْر. وْ اویغون دئییل.

وْ بیر عیدده‌نین ده نظرینه، آشیٔلاماق سؤزوْندندیر کی، ایندی‌لر آز ایشله‌نیر حتّا آشوله ده اؤزبک ایچره اوْخویانلاریٔن آدیٔدیٔر. بورادا دا، آشوله، آشیٔلاماق سؤزوْ، اویغون اوْلماماسیٔنا گؤره، قانئع‌لیک یاراتمیٔر.

موسیقی‌چی وْ موسیقی‌شوْناس مسعود فیوضاتیٔن نظری بئله‌دیر: آشیٔق سؤزوْ، سومئر لؤوْحه‌لرینده «آشوق» aşuq شکلینده جوْشوب، داشما چالغیٔ‌چیٔ‌نیٔن معناسیٔندا اوْلان «آشماق» aşmaq مصدریندن «uq» اسکی توْرکجه‌نین (ایتتیصاف) شکیلچی‌سی قوْنوشان سؤیله‌یی‌جی، وْزنلی سؤزلرله، سئوْینج، دوْزنلیک یارادان کیمسه معناسیٔنادیٔر.

آمما توْرکیه آشیٔقلاریٔنیٔن وْ بیلیجی‌لری‌نین نظرلری آشیٔغا گؤره باشقادیٔر. آشیٔق موراد چوْبان اوْغلونون فیکرینجه، هر سازیٔ الینه آلان آشیٔق اوْلا بیلمز. یاخشیٔ بیر آشیٔق، دیوْان بیلمه‌لی، موغام (هاوْا) بیلمه‌لیدیر. آزیٔ ۳۰ یا ۴۰ اوستاد نامه بیلمه‌لیدیر. اؤز اوْلکه‌سی‌نین ۲۰ یا ۱۵ موغامیٔنیٔ (هاوْاسیٔنیٔ)، حیکایه– داستانیٔنیٔ بیلمه‌لیدیر. خلقین ایسته‌دییی هاوْالاریٔ بیلمه‌سی گرکدیر. دئییشمه، آتیٔشما، داستان، هاوْالاریٔ بیلمه‌یٔن وْ اوستاد گؤرمه‌یٔن آشیٔق، آشیٔق اوْلا بیلمز... آشیٔغا، دوْغولدوغو، زامان ایلهام گلر. آشیٔق بو مقاما چاتماسیٔنا، اوْچ یوْلو گئتمه‌لیدیر. عاشیق اوْلا، اوستاد یانیٔندا باشلایا، آشیٔق‌لیٔغیٔن سیررینی بیله، باده ایچیب اؤز صنعتینه وْورغون وْ عاشیق اوْلا ...

ایران دا، خوراسان توْرک‌لری‌نین آشیٔق مکتبینده آشیٔقلار ایکی دسته‌یه بؤلوْنوْر. بیر دسته کی، سازیٔ اؤزوْ دوْزلدیب، سؤزوْ اؤزوْندن، شئعری اؤزوْندن اوْلان، هاوْا یاراتما وْ سس اؤزوْندن اوْلان‌لاردیٔرلار. بونلار چوْخ آزدیٔرلار اوْنلارا بخشی یا باخشیٔ (باغشیٔ) دئییلیر.

بو ایناما گؤره، بونلار، موهیبتی خودا (آللاه) اوْنا باغیشلایان سازیٔ موٌقددس سانان تقـوالیٔ کیمسه‌لردیرلر. آمما سازیٔ بازاردان آلیب، سؤزوٌ ـ هاوانیٔ، اؤزگـه‌دن اوْخویـان مـوٌغننی‌لـره آشیق سؤیله‌نیر. خوراسان توٌرکلری‌نین چالما سازیٔ وْ توٌرکمن آشیق بخشی‌لری‌نـین‌سـازیٔ «دوتار»دیٔر.

خوراسـان تـوٌرکـلـری‌نـین آدلـیم باخـشیٔلاریٔنـدان بیریـسی «اوسـتاد رحـیم خـان‌باغـشیٔ»دیٔـر. تـوٌرکمن‌لـر ایچـره، باغـشیٔلارا کئچمیـشده اوْزان دئیٔـه‌رمیـشلر. اوْزان کلمه‌سی۳۰۰–۲۵۰ ایل قاباغا قده‌ر ایش‌لنیرمیش. یٔعنی تـوٌرکمن خلقینـین آدلـیم شـاعیری مختومقولونون حیٰاتیٔنا قده‌ر اوٌزان دئییلیرمیش.

باغشیٔلار خلق ایچره بؤیوٌک حؤرمته مالیک ایمیش‌لر:

۱ـ وئرگی وئرمکدن (مالیات‌دان) معاف ایمیش‌لر.

۲ـ حؤکومت آداملاریٔندان وْ خانلاردان ساتیرا، وْ اینتیقاد ائله‌مه‌یٔـه حـق‌لـری وار ایمیش.

۳ـ «موسیقی درمانی» (موزیکوْتراپی) دا ائلرمیش‌لر. خلقـین چتـین یٔاشاییٔـشیٔنیٔ وْ تاریخینی سازلا دئیٔه‌رمیش‌لر. بو اوستاد باغشیٔلار توٌرکمن خلق‌لری‌نین آراسیٔندا معـروف وْ مشهوردولار.

چـاوْدیٔر باغـشیٔ، چالمـان باغـشیٔ، قیٔلیٔـنج‌خـان باغـشیٔ، قـارا باغـشیٔ، محمـد قوربان‌قاییٔغیٔ‌سیٔز، قازاق پانگ، عاشور باغشیٔ، چاریٔ باغشیٔ. باغشیٔلار موْغوْلون خانلاریٔن وْ قازان خانیٔ، شیعه‌نی قبول ائتمه‌یه تشویق ائلیردیلر. اوْدون آراسیندان کئچیرمیش‌لر.

دئمه‌لی، آشیٔق‌لیٔق صنعتی توٌرک اؤلکه‌لریندن ساواىٔ آیٔریٔ بیر میللـت‌ده یٔوْخـدور. بو صنعت یٔالنیٔز توٌرک دوٌنیٔاسیٔندادیٔر. آنالاریٔن دوْداغیٔندان، گلین‌لرین دیلیندن، قهرمـانلاریٔن دویٔغولاریٔندان، قوْچاقلامالاردان، وارساغیٔ‌دان، آغیٔت‌دان، طبیعتین گؤزل‌لییٔندن ایلهـام آلان کس آشیٔقدیٔر.

توٌرکیٔه‌لی آشیق موْلود ائحسانی دئییر:

سوْرما آشیٔقلاریٔ کیمین نسی‌دیر، آشیٔقلیٔق آللاهیٔن هدییٔه‌سیدیر
روحون آرزیٔسیٔدیٔر، قلبین سسی‌دیر نه اؤلچن حیسّ ائدر، نه تارتان آنلار

یٔا:

روزگارئن سسینه، سس وئرن داغلار آرزئسئ مؤوْلادئر ارن آشئقدئر

باهار ایاٚمئندا بزه‌نن داغلار بؤیوٚدوٚب بجرن باغبان، آشئقدئر

سوْن سؤز بو کی، تدقیقاتچئلارئن، یاٚزئچئلارئن، آشئقلار حقّینده، باشقا ـ باشقا، سؤزلری، نظرلری، تلّقی‌لری اوْلسا دا، اوْنلارئن منشأینی هر نه‌دن بیلسه‌لر ده، نئچه مسله‌ده سؤزلری بیردیر:

۱ـ آشئقلار، خلقین صنعت‌کارلارئدیئرلار.

۲ـ آشئقلار، سؤز قوْشان، شاعیرلر، موٚغنی‌لردیرلر.

۳ـ آشئقلار، چالئب چاغئران تغنّی‌چی‌لردیرلر.

۴ـ آشئق سازلا مشهوردور.

۵ـ آشئق بیر یاٚرادئجئ وْ ایفاچئ‌دئر.

۶ـ آشئق سیاّح وْ گزیب دوْلانان بیر موٚغننی‌دیر.

۷ـ آشئقلار اوزون کئچمیشه مالیک‌دیرلر.

۸ـ آشئق آدئلا، چالئب چاغئران موٚغننی، توٚرک ائللرینه مخصوصدور.

۹ـ آشئقلار خلق ادبیاٚتئ خزینه‌سی‌نین بؤیوٚک حیصّه‌سینه مالیک‌دیرلر.

بو کیتابئن اوٚلینجی جیلدینده، قوزئ، گوٚنئ، آذربایجانئن اوستاد، دده آشئقلارئندان بیر پارا، سئچیلمیش اثرلر یاٚزدئغئمیزا گؤره، ایکینجی جیلدده ده وْظیفه بیلدیک، توٚرکیه‌نین کئچمیش دیرلی اوستاد، وْ دده ساٚیئلان آشئقلارئندان دا بیرنئچه‌سی‌نین آدئنئ آپارئب اوْنلارئن دئیشمه‌لریندن اؤرنک‌لر گتیرک. آرتئرمالئیئام کی، توٚرکیه‌نین، آنا دوْلونون ۱۷ ـ نجی یوٚز ایللیکده قول اوْغلو، قاٚیئقچئ قول موصطافا، آشئق عؤمر، گؤوْهری وْ ۱۸ ـ نجی عصرده فصیحی، شرمی، قابا ساققال محمد، ۱۹ – نجو عصرده، دردلی امراه باٚیبوردولو ذئهنی، تیجاری، ثومّانی، زوٚلالی، اذانی کیمی دده آشئقلاردان آد آپارماق اوْلار.

توٚرکیه آشئق ادبیاٚتئندا، قوْپوز (ساز) هاواٚلارئندا، عوٚمومیّتده ناظیم عوٚرفان (تانرئقولو اوْغلو) جنابلارئنئن یاٚزدئغئنا گؤره بو هاواٚلارئ ساٚیماق اوْلار. ۱ـ دستان، ۲ـ واٚرساغئ (دوْغو آنا دوْلویاٚ مخصوصدور)، ۳ـ قوْچاقلاما (ایگیدلیک،قهرمانلئق، مردلیک) قوْشمالار، ۴ـ توٚرکوٚ، ۵ـ گؤزللمه، ۶ـ آغئت، ۷ـ داشلاما، ۸ـ مانی، ۹ـ تجنیس، ۱۰ـ

جێغالئ تجنیس، ۱۱ـ دۆداق دێمز تجنیس، ۱۲ـ دیوانی، ۱۳ـ شکی (۱۱هئجالئ)، ۱۴ـ مۆخممس، ۱۵ـ سماعی، ۱۶ـ دۆبئیت، ۱۷ـ مۆربع، ۱۸ـ مۆستزاد، ۱۹ـ نفس (۵ و۱۱ هئجالئ).

ایران آذربایجانئندا، آشیق هاوالارئ ۱۳۰ قدەر دئییلیب‌دیر. قدیم آشئقلارئن، دده‌لرین دئدیینه گؤره آشیق هاوالارئ ۷۲ یا ۷۳ هاوادیر. آشاغیدا قیسا اولاراق بیر نئچه نظره ایستیناد اولونور.

الیف: آشئق اسدین(ره) سؤزو:

کامیل اوستادلارئن گۆلۆن درمەسن حقیقتی سینەن اوسته سرمەسن

ئتمیش اوچ هاوادان خبر وئرمەسن اؤلۆم ئئ‌دیر سنه، ائل قاباغئندا

اؤزونو آشیق سانان، ۷۲ هاوانئ بیلمه‌لیدیر، یوخسا، اؤلۆم اوندان یاخشئدئر.

ب: دده علعسگر:

دۆقفوزو بیرلشیب تاپیب اینجه یول اون بارماق اونلارئ ائله‌ییر قبول

ئتمیش ایکی هاوا شاه پرده‌یه قول علعسگر بولدوغو، قازدئ، قاباقدا.

ج: آشیق آزافلئ:

سن ائلیمین همدمی‌سن، هم سئوینجی هم قمی‌سن،

آی صدفلی تئللی سازئم، آی صدفلی تئللی سازئم،

ئتمیش ایکی دیللی سازئم ئتمیش ایکی دیللی سازئم

زامان آشئمئندا، بو هاوالار ۱۳۰ـا قدەر آرتیبدئر. البتّه بعضی هاوالارئن، نئچه آدئ اولدوغونو، نظره آلماساق، ایندیه قدەر مۆستند و ۱۳۰ کامیل هاوا اولماسئنا الیمیزده فاکت یوخدور. مگر گله‌جکده توپلانا. مثلن: قربی آذربایجاندا،مۆخممسه دستان دئییلر و ...

عۆمومییت‌ده آشئقلار، سازلارئنئ، اؤز سسلری ایله کؤکله‌ییب اوخویارلار. زیل کؤکله‌ییب، بم اوخوماق، یا بم کؤکله‌ییب زیل اوخوماق آشئقلار ایچره بؤیۆک ایراددیر. آشیق هاوالارئنین کامیل آدلارئ، اولینجی جیلدده گلیبدیر. آنجاق بیر پارا تدقیقاتچئلار هاوالارئ سازئن پرده‌سینه گؤره اوچ یئره بؤلۆبلر.

اولینجی بؤلۆم: یوخارئ هاوالار:

بــو هــاوٛالار دؤردۆنجــۆ پــردەدن یۆخارئیــدا، چالئینــار وْ اوْخونــار. آشــئیق اۆچــۆن اوْخوماسئ راحات‌دئیر وْ عۆمده سسی آماده‌لشدیریب دیوٛانی‌دن باشلانار.

ایکینجی بؤلۆم: اوْرتا هاوٛالار:

بو هاوٛالار، دؤردۆنجۆ وْ دوْققوزونجو پرده‌لر آراسئندا چالئینار وْ اوْخونار.

اۆچۆنجۆ بؤلۆم:

شاه‌پــرده‌دن آشــاغئیدا چالئینــان هــاوٛالار زیــل اوْلماسـئینا گـؤره آشـئیغئ یـوْرار. بــو هــاوٛالار عیبارت‌دیرلر:

آشاغئ هاوٛالار:	اوْرتا هاوٛالار:	
۱ـ سماعی ۲ـ بهمنی ۳ـ ائرمنی کئشیش اوْغلو ۴ـ نصروللا قره‌باغی‌سئ ۵ـ خاچا خالدار ۶ـ کسمه هیجرانی ۷ـ ائل کؤچدۆ ۸ـ شیروٛانی ۹ـ سولدوزی (ساللاما بهمنی) ۱۰ـ پناهی (سکگیز یارپاق) ۱۱ـ شرقی ۱۲ـ اوْغلان ـ اوْغلان ۱۳ـ کوْراوْغلو جه‌لمه‌سی(koroğlu (cəhləməsi	۱ـ مانی ۲ـ مؤحترمی (کوْراوْغلو جنگی‌سی) ۳ـ صورایسرافیل ۴ـ قره عئینی ۵ـ قیزلار گؤزل‌لمه‌سی ۶ـ آراز باسدیئ (شرور گؤزل‌لمه‌سی) ۷ـ میصری (شفق) ۸ـ گؤزل‌لمه ۹ـ حلبی ۱۰ـ عسگری ۱۱ـ دوراخانی ۱۲ـ آغاخانی ۱۳ـ ساللاما دوبئیت ۱۴ـ معمولی دوبئیت ۱۵ـ جمشیدی ۱۶ـ دوْل هیجران	۱۷ـ پاشام کؤچدۆ ۱۸ـ بنایی هیجران ۱۹ـ شکریازیئ ۲۰ـ زیل امراهی ۲۱ـ قره‌باغ شکسته‌سی ۲۲ـ سلمان پناهی‌سی ۲۳ـ کلبعلی‌خان ۲۴ـ آذربایجان هاوٛاسئ ۲۵ـ گؤیچه گؤزل‌لمه‌سی ۲۶ـ ماهور ۲۷ـ ساریئ کؤینک ۲۸ـ اۆچۆ بیر ۲۹ـ موغانا جئیران ۳۰ـ هشتری ۳۱ـ اوْرتا شور ماهنی‌سئ ۳۲ـ تۆرکۆ کوْراوْغلو

یوخاریئ هاوٛالار:

۱ـ کسمه دیوٛانی ۲ـ شاه خطایی دیوٛانی ۳ـ تره‌کمه گؤزل‌لمه‌سی ۴ـ قهرمانی ۵ـ تاجیری ۶ـ همدان گرایلی‌سئ ۷ـ شاهسئوٛنی	۱۱ـ روحانی ۱۲ـ اکبری ۱۳ـ کسمه کرم ۱۴ـ قوربتی ۱۵ـ یانئق کرم ۱۶ـ دستان ۱۷ـ حبیبی	۲۱ـ تۆرکیه گرایلی‌سئ ۲۲ـ نارینجی ۲۳ـ کرم گؤزل‌لمه‌سی ۲۴ـ وٛطن امراهی‌سی ۲۵ـ اورمییه امراهی‌سی ۲۶ـ شاغی ۲۷ـ نمه‌دی

۸ـ زوْزه گرایْلیٔسیٔ	۱۸ـ جیٔغالیٔ تجنیس	۲۸ـ دیلغمی
۹ـ قارص هاوْاسیٔ	۱۹ـ معمولی تجنیس	۲۹ـ حیٔدری
۱۰ـ اوْردوباد گؤزل‌لمه‌سی	۲۰ـ دیک دابانی	۳۰ـ قوْجا قارتال

آشیٔق هاوْالاریٔنین بیر نئچه‌سی، ایران آذربایْجانیٔن‌دا یارانیبدیٔر وْ بو تایْدان آشیٔقلار دوٚنیاسیٔنا یوْل آچیب. قاراداغ شیکسته‌سی، دوخابیٔیگی، قوربتی، نارینجی، شقاییقی، زاریٔنجیٔ، دوْل هیجرانی، نئچه دیوْانی، شاه خطایْی دیوْانی‌سی، ساده دیوْانی، قوْجا دیوْانی، اوْرتاسیٔ دیوْانی، اورمیێه دیوْانی‌سی یا همدان گرایْلی‌سی، همدان دوبیٔیتی‌سی، ساوْا گوٚلوٚ ... بو تایْ آشیٔقلارا منسوبدور.

آشیٔقلار آغیٔز ادبییاتیٔنیٔ وْ آشیٔق موسیقی‌سی‌نی قوْروماقدان ساوْایْ آیْریٔ بیر بؤیۆک وْظیفه ده داشیٔییرلار. اوْ دا اؤز تاریخی‌نین، آجیٔ یا قهرمانلیٔق، وْاقیعه‌لرینی تصوْیره چکیب، سینه به سینه، کؤچوٚردوٚب، اوْنلاریٔ قوْروماقدیٔر. نئجه کی، آشیٔق حوٚسیٔین جاوْان۱۳۲۵ – نجی گوٚنش ایلی آذربایْجان وْاقیعه‌سین‌ده معدوم شاهیٔن جینایْتلرینه ایشاره ائله‌ییب وْ سینه به سینه قوْرونوبدور.

شاه! من اونوتمادیٔم سن ده اونوتما صابونلو کندیری، دار آغاجیٔنیٔ
من ده اونودارسام، تاریخ اونوتماز سینه‌سی داغلانان آنا باجیٔنیٔ.

وْ یا : حاتم خانیٔن دستورو ایله، سییاره آدیٔندا ۸ یاشیٔندا قیٔزیٔ، میرزه خلف کندینده دیری ـ دیری اوْد وْوروب یاندیٔریٔلماسیٔ، عاشیٔغیٔن سازیٔنا ـ سؤزوٚنه چؤکوٚب قالیٔب‌دیٔر:

قولاغیٔما بیر سس گلیر جنوبدان آلوْوْلار ایچینده اینسانلار یانیٔر
آنا فریادیٔنا، کؤرپه سسینه یوْاسیٔندا یاتان قوشلار اوْیانیٔر

سهند دئمیش:

اوْردا کی، دیل آغیٔز سؤزدن اوسانار سوْروشون مطلبی تئللر سؤیله‌سین
دوْداق دانیٔشارسا اوْد دوتار یانار گرکدیر نغمه‌لر ال‌لر سؤیله‌سین

رحمتلیک سهندله یاخیٔندان تانیٔش ایدیم. هئچ شاعیری اوْ قدر آشیٔغا، آشیٔق ادبییاتیٔنا وْورغون گؤرمه‌دیم. نئجه کی، دئمیشدی ائله ایدی:

هله ده بیلمیرم بو سس بو نغمه هانسیٔ دوٚنیالاردان باش آلیٔب گلیر
سازیٔن تئللرینه دیٔدیکجه زخمه بدنیم دینجه‌لیر روحوم یوٚکسه‌لیر

وْ ... یا شیرواْن آشیْقلارینْدان بیری‌سی‌نین شئعرینه دیققت ائدک (اوْخویان آشیْق اهلیمان):

ائشیتدی جبهه‌دن تزه گلمیشم — بیر قیْز مندن قارداشیْنیْ سوْروشدو
اوْزده کدر، اوْره‌ییْنده مین سؤال — بیر قیْز مندن قارداشیْنیْ سوْروشدو

×××

ناله چکدی باجیْن اوْلسوْن آ قارداش — بو ناله‌دن یانْدیْ توْرپاق یانْدیْ داش
یاناغیْنْدان سوْزوْلوْردوْ قانْلیْ یاش — اوْ قیْز مندن قارداشیْنیْ سوْروشدو

×××

نئچه گؤزل گؤز تیکمیشدیر یوْلونا — ائل دئیه‌نده تئز گلردی هاییْنا
نیشانْلیْ ایدی آز قالمیْشدیْ توْیوْنا — اوْ قیز مندن قارداشیْنیْ سوْروشدو
آیْ آغالار، بو آجیْیا نه دئییم — بیر اوْرکده مین سانجیْیا نه دئییم
قارداش گزن بو باجیْیا نه دئییم — اوْ قیْز مندن قارداشیْنیْ سوْروشدو

×××

آیْ گیلئیْلی آللاه سئوْینج یئتیرسین — کیم سئوْر کی، آنا بالا ایتیرسین
آللاه اوْنون قارداشیْنیْ یئتیرسین — قارداش گزن اوْ باجیْیا نه دئییم

آشیْقلاریْن رسمی گئییمی

دوْکتوْر صدیق‌ین دئدییینه گؤره، شاه ایسماعیل خطایی جددی کیمی بؤیوْک شاعیر ایمیش. ۴۰۰ نفره قدەر شاعیر ده اوْنون سارایینا، توْپلانمیْشدیْلار. امر وئرمیشدی کی، آشیْقلار مراسیم‌لرده، جنگی لیباس وْ آیاقلاریْنا دا چکمه گئیسین‌لر، باشلاریْنا بؤرک قوْیسونلار.

ایندی ده رسمی مراسیم‌لرده آشیْقلار اوْ پالتاریْ گئییب مجلیسده ایشتیراک ائدرلر.آمما آشیْقلاریْن رقصی، اؤزوْنه مخصوص وْ چتین وْ شنلیک یارادان‌دیر وْ بو رقص آتیْن میْدانْدا وْ چتین‌لیک‌لرده یوْل گئتمه‌سیندن گؤتوْرولوْب‌دوْر. آشیْق اوْیْناغیْ، آیاقلا بالدیر آراسیْندا اوْلان اوْیْناق، بالدیر سوْموْکلری‌نین آشاغیْ اوجلاریْنیْن سطح‌لری ایله سوْموْیوْنوْن بیرلشمه‌سیندن عمله گلیر.

آشیْق وْ آشیْقلیْق دوْنیاسیْ اؤزوْنه بیر عوْممانْدیْر. هر دده آشیْق اؤزوْ بیرسعدی‌دیر. اوْنلاریْن هر بیر سؤزوْنده، قوْشمالاریْنْدا بایاتیْلاریْنْدا، دوْنیا قدەر فلسفی، اخلاقی، اینام یاتیْبدیْر. باخیْن آشاغیْداکیْ بایاتیْیا:

من آشیْغام دوْست آشیْ

دوْست چؤره‌یی دوْست آشئ
دوشمانئن گوْلــه‌سیندن
ئامان اوْلار دوْست داشئ

دده علعسگر دئمه‌لی، آشئق اوْلماق آغئر شرائیطه باغلئـدئر. «گرکـدیر» قوْشماسـئ بونا ثؤبوتدور.

بو قوْشما آشئقلارئن اخلاق نیظامنامه‌سی‌دیر. بو ئازئ و قئسا باخئشئمئزا دؤنیائین بؤئؤک ئازئچی‌سئ «ماکسیم گورگی»نین آشئق حقّینده نظرینی گتیرمکله سوْن قوْیوروق. اوْ ۱۹۳۴ – نجو ایلده ئازئچئلار قورولتائیندا بئله دئیئب:

«... من قافقازئیا، اوْرتا آسیئا، نوْمائنده‌لریندن، بیر دوْست کیمی ایسته‌ئیرم، خاهیش‌ائدیرم کی، سوْلئیمان ایستالیسکی کیمی قوْجامان بیر آشئغئن کی، بو عصرین هومئریدیر، قدرینی بیلسین‌لر. سوْلئیمان ایستالیسکی نه تک منیم، بلکه بوْتوْن بو مجلیس‌ده ایشتیراک ائده‌ن ئازئچی‌لارئن ادبیئاتئندا چوْخلو اثر قوْیوبدور. سیزدن ایسته‌ئیرم کی، اوْنو قوْرویوب موْحافیظت ائده‌سیز.

آردئ وار

حاجی قربان سلیمانی

بخشی نام آور ایران درگذشت

حاجی قربان سلیمانی (بخشی) در سال ۱۲۹۹ در روستای علی آباد شمال خراسان چشم به جهان گشود و پدرش بخشی بود. هنوز کودک بود. پنهای ساز پدرش را می زد. تا پسا از اطلاع پدرش از علاقه و استعداد او را تعلیم داد. تا ۲۰ سالگی و مرگ پدر تحت تعلیم او در آمد. و بعد از مرگ پدر نیز از بخشی های شناخته شده‌ی زمان خود عوض بخشی ، قیطان شمس، محمد حسین بخشی بهره‌ها گرفت.

پدرش در زمان حیات درباره‌ی او گفته بود"پنجه و استعدادی که این طفل دارد روزی شهرت جهانی خواهد یافت " چنان هم شد او با ساز خود دنیای موسیقی ملی خود را تسخیر کرد.

«مراده‌ی بخشی اولین مدال را بدست آورد». علاوه بر چیره‌دستی در نواختن دوتار و تسلط بی‌بدیل بر مقامهای موسیقی ملی و محلی به نغمه خوانی به زبانهای ترکی، کردی، فارسی، مسلط در نقل داستانهای عشقی –رزمی هم بی نظیر بود. در کشورهای اروپایی شهرت به نوائی یافت. روزنامه لوموند فرانسه در شماره‌ی ۱۹۹۱ نوشت: «کسی که درهای بهشت را به غرب گشود لقب گنجینه ملی گرفت». به خاطر اجرای بی‌نظیر، خوانندگی–نوازندگی آونسون فرانسه موسیقی دانان به او درجه‌ی دکتری دادند. عده‌ای او را زرین پنجه (قیزیل بارماق) نام نهادند. استاد محمد رضا شجریان در تسلیت این نوازنده‌ی عارف، او را سرمایه ملی و خواننده و نوازنده‌ی چیره دست دوتار خواند. این شخص فرزانه و برجسته در تاریخ ۱۳۸۶/۱۰/۳۰ دار فانی را وداع و در شهرستان قوچان تشییع جنازه شد. هنوز نوای ساز او در گوشه نوائی–نوائی فراموش نشده از خاطره‌ها نرفته است.

نشریه: هفته نامه سینا، مهران–شماره‌ی ۱۵۰–۱۳۸۶/۱۱/۱
عاشیقلار دونیاسی جواد دربندی چاپ فروغ آزادی ۱۳۸۲.

ائل‌لر آغلائیر

«لــله»

آشیق دۆنیاسیندان کؤچدۆ بیر باخشیٓ
سازیٓ قارا گئـییب تئل‌لر آغلاییر
«خراسان» تۆرک‌لرین ماتم چولقادیٓ
باخشیٓ‌لار آغلاییر، ائل‌لر آغلاییر.

یاماجلیٓ دره‌لر، دومانلیٓ داغلار
دورنا گؤز بولاقلار، مئیوه‌لی باغلار
بۆرۆنۆب کفنه، قالائیب قارلار
چمنلر، چیچکلی چؤل‌لر آغلاییر

یوردونا ایفتیخار یارادان باخشیٓ
سازلار دۆنیاسیندان باج آلان باخشیٓ
سازئن سئیزلاداندا، جان آلان باخشیٓ
سوْنالار آغلاییر، گؤل‌لر آغلاییر

هانیٓ اوْنون تکین «کوْر اوْغلو» چالان
سازئن زیروه‌لرین بیر به بیر آلان
دۆنیا ساحه‌سینده ایز سالئیب قالان
کؤچدۆ «حاجی قوربان» تئل‌لر آغلاییر

بو آجیٓ خبری ائشیتدی «لــله»
آشیق دۆنیاسئنا سالدیٓ وئلوله
«هادوبار» اوْنون تک ساز چالان گله
بۆلبۆل ناله چکیر، گۆل‌لر آغلاییر.

باخشیٓ: (بخشی-باغشی) در موسیقی مکتب ترکهای خراسان به نوازنده دوتار (ایکی تئللی) گفتـه می‌شود که علاوه بر نغمه خوانی و نواختن ساز به نقل داستانهای عشقی-تاریخی و حفظ فرهنـگ نیز می‌پردازد. در حقیقت، باخشی عارفی است متواضع که به حرمت و احتـرام و صـفات حمیـده مالک و متصف است. به اعتقاد مردم این قدرت موهبتی الهی است که به باخشـی یـا عاشـق داده شده است. از این رو مردم ساز را مقدس می‌شمارند.

زنجان لهجه‌سی(۲)

مصطفی رزاقی

صرف

ایسیم

۱-۲- یوخارئداکئ نؤمونه‌لرده بیتیشدیریجی (یٛ) دئـیٛـلن ایسیمدن سوْنراکئ هئجایا دؤشمؤش‌دؤر. عؤموم شیفاهی دیلده وٛ زنجان لهجه‌سینده اگر (یٛ) هئجانئن سوْنونا دؤشسه (ساکین اوْلسا) اؤزؤندن قاباقکئ سسی (ئـ)- یه چئوریر. (یـ) دئـیٛه‌ن ده وار.

کلله‌یٛـنن← کللئـیٛنن- کللیـیٛنن سینه‌یٛـنن← سینئـیٛنن- سینییٛنن یارایٛنان← یارئیٛنن- یارییٛنن

قالایٛدئ← قالئیٛدئ- قالـئیٛدئ گله‌یٛدی← گلئـیٛدی- گلییٛدی

۲-۲- دن/دان←نن / نان

عؤمؤم شیفاهی دیلده اوْلدوغو کیمی زنجان لهجه‌سینده ده چئخئشلئق حال شکیلچی‌سی همیشه (دن / دان) یالنیز (م)(ن) -دن سوْنرا (نن / نان) اوْلور:

مندن← من‌نن دام‌دان← دام‌نان الیمدن ← الیمدن دائیم‌دان← دائیم‌نان

۳-۲- عؤموم شیفاهی دیلده اوْلدوغو کیمی زنجان لهجه‌سینده ده سؤزؤن سوْنوندا گلن تأثیرلیک حال شکیلچی‌لری قلبه‌لی سس قانونونا تابئع اوْلمایـئب یالنـئز بیر شکیلده (ی) ایشله‌نیر. اوْزوْ ← اوْزی یؤزؤ ← یؤزی توْپو← توْپی قویو← قویی آیئ ← آیی قـئزئ ← قـئزی

۴-۲- زنجان لهجه‌سینده یـییه‌لیک+ تأثیرلیک حال‌لانما بئله‌دیر:

الیمی← الیمی الینی ← الین الینی← الی: ن

المیزی← الیمیزی الینیزی ←الیزی الرینی← الله: نی

۵-۲- زنجان لهجه‌سینده یـییه‌لیک+ یؤنلؤک حال‌لانما بئله‌دیر:

الیمه← الیمه الینه← الهن الینه← الینه

الیمیزه← الیمیزه الینیزه← الیزه الرینه← الله: نه

۶-۲- زنجان لهجه‌سینده سس اوزانماسی Compensatory Lengthening

۱-۶-۲ جمعده اوْلان ایسمین تأثیرلیک حالیندا تأثیرلیک شکیلچی‌سی وٛ اوْندان قاباقکئ (ر) سسی دؤشوٛب وٛ اوْلارئن یـئرینه جمع شکیلچی‌سی‌نین (آ-ا) سسی اوزانا بیله‌ر:

داش‌لاریٔ ← داش‌لاَ: (توٴک یـئره)

ایش‌لری‌نی← ایش‌له: نی (دوٚزلتدیلر)

۲-۶-۲ یـیئه‌لیک حالدا اوٚلان جمع ایسمین جمع شکیلچی‌سی‌نین (ر) صامیتی وْ اوْندان سوٚنراکیٔ (یٔ-ی) سسی دوٚشه بیله‌ر:

داشلاریٔن (آلتـئیندا) ← داش‌لاَ: ن (آلتـئیندا)

گوٚل‌لرین (عطری) ← گوٚل‌له: ن (عطری)

۳-۶-۲- سوٚنو (یٔ – ی) سسی ایله بیتن کلمه‌لرین یـیئه‌لیک حالئیندا حال شکیلچی‌سینده بیتیشدیریجی (ن) صامیتی دوٚشه بیله‌ر وْ اوْنون یـئرینه (یٔ- ی) سسی اوزانا بیله‌ر:

علی‌نین دفتری ← علی: ن دفتری

آریٔنـئین بالیٔ ← آریٔ: ن بالیٔ

۴-۶-۲- سنین اوٚچوٚن دئـییم ← سه: نچین دئـییم

اوْنون یانیٔنا ← اوْنون یا: نا   دیٔرناغیٔمیٔ ← دیٔرناآمیٔ

(عوض‌لیک) اونون ← او: ن   توکانلارین ← توکان:نا:ن بیری

صیفت

۱-۳- عوٚموم شیفاهی دیلده اوٚلدوغو کیمی زنجان لهجه‌سینده ده صیفت دوٚزلدن (کی) سس آهنگینه اویغون اوْلمایاراق یالنیٔز بیر شکیلده ایشله‌نیر: کی کیٔ کو کوٚ← کی

اوْراداکیٔ← اوْرداکی   بیزده‌کی← بیزده‌کی

بونونکو ← بونونکی   اوٚزوٚنوٚنکوٚ← اوٚزوٚنوٚنکی

۲-۳- عوٚموم شیفاهی دیلده اوٚلدوغو کیمی زنجان لهجه‌سینده ده سای‌لاریٔن سیٔراسیٔندا (– ینجی) یـئرینه (ایمینجی) ایشله‌نیر: دوٚردوٚنجوٚ ← دوٚردوٚمینجی.

۳-۳- عوٚموم شیفاهی دیلده اوٚلدوغو کیمی زنجان لهجه‌سینده ده آسیٔ- اسی شکیلچی‌سی ایشلک دئـییل.

۴-۳- عۆموم شیفاهی دیلده اوْلدوغو کیمی زنجان لهجه‌سینده ده آراق – ارک ایشلنمیر.
آلاراق – گله‌رک

۵-۳- عۆموم شیفاهی دیلده اوْلدوغو کیمی زنجان لهجه‌سینده ده (آر)کن- (ار)کن فئعل‌لرده ایشلنمیر ایسیم‌لرده آزاراق ایشله‌نیر.

بورادا ایکن ← بورداێکن   قورو ایکن ← قوریێکن

۶-۳- زنجان لهجه‌سینده: اینجه صائیت‌لی فئعلین سوْنوندا (دیک) شکیلچی‌سیندن سوْنرا صائیت گلنده (ک) (ی) دئییل (غ)- یه دؤنۆر.

گلدیێی← گلدیغی   وئردیێی ← وئردیغی   گزدیێی ← گزدیغی

فئعل

۱-۴- زنجان لهجه‌سینده خبر شکیلچی‌سی ایکینجی وْ اوْچوْنجوْ شخص تک وْ جمعده دئیـیشیلیر.

آدامام← آدامام   آدامسان← آدامان آدامدێر ← آدامدێ

آدامێق← آدامێق   آدامسێز(سێنـێز)←آدامێز   آدامدێرلار←آدامدێلار

۲-۴- زنجان لهجه‌سینده بعضی وْاختلار ایندیکی زامان فئعل شکیلچی‌سی دئیشلیر:

(یر←ی)آلدادێر←آلدادێ   سارالێر←سارالێ گلیر←گلی

۳-۴- زنجان لهجه‌سینده بعضی وْاختلار فئعلین اوْچوْنجوْ شخص جمعینده جمع علامتی دئیشلیر: (لار / لر←لا / له)

یازاجاقلار←یازاجاقلا   گله‌جکلر←گله‌جکله

یازارلار←یازارلا   گلرلر ←گله‌للـه

یازێرلار ←یازێللا   گلیرلر ← گلیلله

یازێبلار ←یازێبلا   گلیبلر← گلیبله

یازاجاقدێلار←یازاجاقدێلا   گله‌جکدی‌لر←گله‌جکدی‌له.....

۴-۴- امر شکلی‌نین سوْنو صائیتله (آ / ا(ه) / ی/ و/ ئ/ وٚ/) بیتن فئعل‌لر یاخین گله‌جک وْ ایندیکی زامان دا دییشیر، (آر/ ار، یر/ یڑ/ ور/ وٚر) شکیلچی‌لرگلنده (یر ور یو ور) (آ/ا) و آراچی (ی) ایکی سی ده دوشور.

فئعلین سوْنو آ / ا /	
یاخئن گله‌جک	ایندیکی زامان
باغلایار ← باغلیئیار ← باغلار	باغلایئیر ← باغلیئیئیر ← باغلئیر
قالایار ← قالیئیار ← قالار	قالایئیر ← قالیئیئیر ← قالئیر
اولایار ←اولوییار ←اولار	اولایئیر ←اولویور ←اولور
اله‌یر ←الی‌یر ←اله‌ر	اله‌ییر ←الی‌ییر ←الیر
ائله‌یر ← ائلی‌یر ← ائله‌ر	ائله‌ییر ← ائلی‌ییر ← ائلیر
ایسته‌ییر ← ایستی‌یر ←ایسته‌ر	ایسته‌ییر ← ایستی‌ییر ←ایستیر

فئعلین سوْنو / ی / و / ئ / ۆ /	
یاخئن گله‌جک	ایندیکی زامان
تانئیار ←تانئیار - تانئر	تانیئیر ←تانئیر
یئری‌یر ← یئری‌یر - یئریر	یئری‌ییر ← یئریر
قورویار ←قورویار - قورور	قورویور ←قورور
سۆرۆیر ←سۆرۆیر - سۆرۆر	سۆرۆیۆر ←سۆرۆر
اوْخویاردی ← اوْخوردی	

۴-۵- زنجان لهجه‌سینده یاخئن گله‌جک زاماندا (یا) حذف اوْلور:

اوْخویوردو ← اوْخوردی

۴-۶- زنجان لهجه‌سینده امرشکلی‌نین سوْنو / ل / ر / ن / اوْلان فئعل‌لره (یر) شکیلچی‌سی بیتیشنده بعضی یئرلرده (ر) دوْشۆر و فئعلین سوْن سسی چکیلیر.

ل	ر	ن
قـیٔل+ئیر← قـیٔـیٔلی گؤلؤر←گؤؤلی بیلیر← بییلی آلئیر← آآلی دوْلور← دوْوْلی سوْلور←سوْوْلی قیٔسالئیر← قیٔسسالیٔ	دورور← دووری گؤرؤر← گؤؤری وْئریر ← وْئـئری	قونور← قوْوْنی(قوْنور) دایٔانـئیر← دایٔاآنیٔ اوزانـئیر← اوزآآنیٔ یٔویٔونور← یٔویٔوونی

۷–۴– فئعلین کؤکؤنؤن هابئله ایسمین، سوْن سسی (یٔؤنلؤک حالدا) «آ/ ا» اوْلورسا اوْنا صایٔیت‌له باشلانان شکیلچی بیتیشن‌ده شکیلچی‌دن اوْنجه بیتیشدیریجی (یٔ) صامیتی گلیر. عؤموم شیفاهی دیلده اوْلدوغو کیمی زنجان لهجه‌سینده ده سؤزؤن سوْنون‌داکیٔ «آ» «یٔ»–یٔا وْ «ا/ه» «ی»–یٔه چئوْریلیر.

فئعل‌ده	آ / ه	آن / ان	یب /یٔب /وْب /وب	آم /ام
آ	بولایٔا←بولیٔیٔا دوْلایٔا←دولیٔیٔا چولایٔا(چولغایٔا) ← چولیٔیٔا اوْیٔنایٔا←اوْیٔنـیٔـ یٔا	باغلایٔان←باغلیٔیٔان	باغلایٔـیٔب ←باغلیٔیٔـیٔب	اوْغلویٔام ←اوْغلیٔیٔام
ا	اؤرؤشگه‌یٔیر ← اؤرؤشگی‌یٔیر	ترپنمه‌یٔن ← ترپنمی‌یٔن ایسته‌یٔن ← ایستی‌یٔن	ایسته‌یٔیب ←ایستی‌یٔیب دؤشه‌یٔیب‌لر ←دؤشی‌یٔیب‌لر	نوْه‌یٔم ← نوْی‌یٔم

ایسیم‌ده	آ / ا
آ	قارایٔا ←قاریٔیٔا

	داعواٰیا← داعوی‌یا داواٰیا← داوی‌یا بالایا← بالئ‌یا
ا	سینه‌یه← سینی‌یه دوٰه‌یه← دوی‌یه

۸-۴- زنجان لهجه‌سینده: (داماق/داتماق ← لاماق/لاتماق)

تاپداماق ← تاپلاماق آلداتماق← آللاتماق

۹-۴- زنجان لهجه‌سینده (ئِلداتماق← ئِللاتماق)

جئرئلداماق ← جئرئللاماق قـئرئلداماق← قـئرئللاماق

قوٰرولداماق← قوٰروللاماق فـئرئلداماق← فـئرللاماق

شئرئلداماق ← شئرئللاماق

۱۰-۴- عوٚموم شیفاهی دیلده اوٰلدوغو کیمی زنجان لهجه‌سینده فئعلین کئچمیش زامانـئندا (دی –دئ-دوٚ- دو) شکیلچی‌سی قلبه‌لی سس قانونونا اویغون اوٰلمور وٰ همیشه بیر شکیلده ایشله‌نیر: گلدی← گلدی گؤردوٚ گؤردی قوٰیدو قوٰیدی ← آلدئ آلدی

۱۱-۴- زنجان لهجه‌سینده یـئنی نسیل‌ده: ((کاش)گله‌یدیم← (کاش) گلیردیم آردئ واٰر